

Republika Slovenija

ZAGOVORNIK GLAS OTROKA

varuh človekovih pravic

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

342.726-053.2(082)

ZAGOVORNIK - glas otroka / [uredniški odbor Martina Jenkole ...
et al.]. - Ljubljana : Varuh človekovih pravic, 2006

ISBN-10 961-91394-2-9

ISBN-13 978-961-91394-2-4

1. Jenkole, Martina

228948480

»Ali nikoli nisi občutil, da je greh zoper naturo, če so otroške sanje goljufane?«
se je spraševal že Ivan Cankar in obenem ugotavljal:
»V srcu ostanejo zmerom, do zadnjega dne, kakor žolč in pelin;«

1.	Zborniku in projektu na pot	9
3.	Predstavitev problema in predlogi iniciativne delovne skupine11 pred posvetom	
4.	Program posveta Žagovorništvo otrok in mladostnikov.....15 (Mala dvorana Državnega zbora RS, 20. 4. 2006)	
5.	Seznam udeležencev posveta	17
6.	Govor predsednika Državnega zbora dr. Franceta Cukjatija na posvetu.....21	
7.	Govor varuha človekovih pravic RS Matjaža Hanžka na posvetu.....23	
8.	Jan Marčič Maruško, učenec OŠ in predstavnik	25
	Nacionalnega otroškega parlamenta pri ZPMS: ZAGOVORNIŠTVO OTROK IN MLADOSTNIKOV	
9.	Prispevki na posvetu	
	i. Katarina:.....29 OBRNILA SEM NOV LIST V ZGODBI SVOJEGA ŽIVLJENJA, KER JE ZAGOVORNICA VERJELA VAME	
	ii. Mag. Martina Jenkole, Varuh človekovih pravic:	35
	ZAGOVORNIŠTVO OTROK IN MLADOSTNIKOV – TO JE NAŠA OBVEZA, IN NE DOBRA VOLJA!	
	iii. Ljubica Šalinger, Direktorat za družino,	41
	Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve: OTROKOV ZAUPNIK – PROCESNA PRAVICA OTROKA	
	iv. Sendi Murgel, Skupnost CSD Slovenije, in Miha Rotar, CSD Sežana:	47
	CENTRI ZA SOCIALNO DELO IN ZAGOVORNIŠTVO OTROK	
	v. Irena Papež, Društvo SOS telefon za otroke in mladostnike:	53
	MOŽNI PRVI KORAKI K ZAGOVORNIŠTVU ZA OTROKE	
	vi. Martin Breskvar, dijak in predstavnik Unicefa Slovenije:	59
	ZAGOVORNIŠTVO OTROK SKOZI OČI MLADIH	

vii.	Marjeta Miholič, Mladinski dom Jarše:	65
	NE DATI PRISTANKA...	
viii.	dr. Mateja Končina Peternel, Višje sodišče Ljubljana:	69
	ALI SO PO SEDANJI PRAVNI UREDITVI KORISTI OTROKA V CIVILNIH POSTOPKIH DOVOLJ ZAVAROVANE ? IZHODIŠČA ZA RAZPRAVO	
ix.	doc. dr. Katja Filipčič, Pravna fakulteta v Ljubljani:	79
	ZAGOVORNIŠTVO OTROK V KAZENSKEM POSTOPKU	
x.	Vlasta Nussdorfer, Beli obroč Slovenije:	87
	PRISPEVEK NA TEMO ZAGOVORNIŠTVA OTROK IN MLADOSTNIKOV	
xi.	Irma Kirin Zakrajšek, Okrožno sodišče v Ljubljani:	89
	VLOGA DRUŽINSKEGA SODIŠČA PRI URESNIČEVANJU NAJVEČJE KORISTI OTROKA	
xii.	Katja Bašič, Danijela Frangež, Združenje proti spolnemu zlorabljanju:	95
	RAZUMEVANJE IN CILJI ZAGOVORNIŠTVA OTROK	
10.	Zaključki delovnih skupin in seznam udeležencev po skupinah.....	105
11.	Povzetek zaključkov delovnih skupin	115
12.	Mnenja in predlogi posredovani v javni spletni razpravi po posvetu.....	117
13.	Delo delovne skupine po posvetu in povzetek pilotskega projekta	125

Zborniku in projektu na pot

Varuh človekovih pravic že več let posebno pozorno spremlja problematiko uresničevanja otrokovih pravic. Posebno varstvo otrok je zagotovljeno že z Ustavo Republike Slovenije, kar je le ustrezen pravni okvir za ureditev posameznih pravic, ni pa tudi zadostna podlaga za konkretno odločanje pristojnih organov. Ker v Republiki Sloveniji (še) nimamo posebnega Varuha otrokovih pravic, ki bi lahko otroke in mladostnike tudi zastopal v posameznih postopkih in jim omogočal ustrezno strokovno pomoč, skušamo v okviru svojih nalog vendarle opozoriti ne nekatera odprta vprašanja otrokovih pravic in njihovega uresničevanja, zlasti z angažiranjem strokovne javnosti in vseh drugih, ki se pri vsakdanjem delu srečujejo s problemi pomanjkljive in neusklajene zakonodaje oziroma s pomanjkanjem strokovnih smernic za delo.

Pri Varuhu človekovih pravic smo se odločili, da bomo poleg objav v letnih poročilih skušali vsako leto posebej opozoriti na problem ali odprto vprašanje, ki zahteva kar se da široko obravnavo in uskladitev strokovnih stališč, na tej podlagi pa tudi poenotenje prakse vseh sodelujočih v posameznih postopkih, kjer se odloča o otroku in njegovih pravicah.

Namen strokovnega posveta o zagovorništvu otrok in mladostnikov, ki smo ga pripravili aprila letos, je bil predvsem združiti v razpravi različne strokovnjake, ki se ukvarjajo z vprašanji izražanja in zastopanja otrokovih interesov in želja v posameznih postopkih. Posamezni postopki so formalno sicer urejeni, v praksi pa pogosto ne omogočajo spoštovanja posebnosti otrok v obsegu, ki bi pomenil dejansko uresničitev zaveze, da je otrokova korist vedno glavno vodilo odločanja o njegovih pravicah.

Kot smo napovedali že na posvetu, smo javno razpravo o vseh odprtih vprašanjih nadaljevali na naših spletnih straneh, zdaj pa izpolnjujemo še obljubo, da bomo vse prispevke objavili v posebnem zborniku. Ta nima ambicije odgovoriti na vsa odprta vprašanja, temveč jih skuša le čim bolj celovito predstaviti in opozoriti pristojne organe na nekatere mogoče rešitve. Zato naj bi bil predvsem pomoč pri razpravi o novem družinskem zakoniku, ki je že v pripravi in bi moral po naši oceni zagotoviti, da bodo v celoti uresničene vse mednarodne obveznosti, ki jih je na tem področju sprejela Republika Slovenija.

Še enkrat se zahvaljujem vsem, ki ste kakorkoli pripomogli k izvedbi strokovnega posveta o zagovorništvu otrok in mladostnikov in izdaji tega zbornika. Prepričan sem, da bodo posamezni prispevki odprli nova razmišljanja in predloge; te bomo morda lahko uporabili tudi pri izvedbi pilotskega projekta, ki bo potrdil ali pa tudi ovrigel nekatere predlagane rešitve. Tudi s tem projektom, ki je del zbornika, bomo potrdili, da otrokove pravice posebej zahtevajo sodelovanje, ne pa delitve na vladne in nevladne organizacije.

Tone Dolčič,
namestnik varuha človekovih pravic

Predstavitev problema in predlogi iniciativne delovne skupine pred posvetom

Vsak otrok ima pravico živeti svoje otroštvo in sooblikovati svojo prihodnost, ne le sprejeti takšno, kot jo predpisujejo in narekujejo pomembni odrasli. Priznajmo ga v njemu lastni biti in posebnosti. To je njegova pravica in hkrati obveza države, da mu to omogoči in tako pripomore tudi h graditvi odgovornega državljana.

Po **slovenski Ustavi** uživajo otroci posebno varstvo in skrb. To državo zavezuje, da z ustreznimi ukrepi zagotovi uveljavitev otrokovih pravic: zagotovi ustrezen pravni položaj otroka. K posebni skrbi za otroka se je država zavezala tudi z nasledstvom **Konvencije o otrokovih pravicah**, v kateri je otrok končno obravnavan kot subjekt pravic, in z ratifikacijo **Evropske konvencije o uresničevanju otrokovih pravic**.

Konvencija ZN o otrokovih pravicah opredeljuje otrokove pravice na način, da ima pred očmi otrokovo osebnost in identiteto. Skozi vsa določila konvencije se kaže osrednje načelo konvencije – delovati v interesu otroka – in poudarja, da naj bodo pri vseh dejavnostih v zvezi z otroki **poglavitno vodilo otrokove koristi** (prvi odstavek 3. člena). Zato je tudi v praksi treba **postaviti otroka v vlogo subjekta** – za krepitev njegovega položaja oziroma dopolnitev njegovih zmožnosti mu je treba omogočiti zastopanje, kar je pogoj za uresničevanje njegovih pravic.

Pomembno dopolnilo glede izvajanja 4. člena Konvencije o otrokovih pravicah, ki zahteva, da države pogodbenice sprejmejo vse ustrezne zakonodajne, upravne in druge ukrepe za uresničevanje pravic, priznanih v tej Konvenciji, je Evropska konvencija o uresničevanju otrokovih pravic. Temeljni cilj te Konvencije je v korist otrok spodbujati njihove pravice, jim priznati procesne pravice in jim omogočiti uresničevanje teh pravic tako, da so sami ali prek drugih oseb ali organov obveščeni in jim je dovoljeno, da lahko sodelujejo v postopkih pred pravosodnimi organi, ki jih zadevajo. Ob tem so še posebej upravičeni zahtevati:

- da dobijo vse potrebne informacije;
- da se z njimi posvetuje in da izrazijo svoje mnenje;
- da so obveščeni o možnih posledicah upoštevanja njihovega mnenja in kakršnekoli odločitve.

Glede na to, da sta se zagotavljanju procesnih pravic otrokom in zahtevi, da so koristi otrok poglavitno vodilo v postopkih, ki zadevajo otroke, približala Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih in Zakon o pravnem postopku, je bilo pričakovati, da se bodo omenjene procesne pravice uresničene tudi v praksi.

Iz obravnavanja zadev, v katerih so otroci običajno še vedno največkrat le opazovalci dogodkov in sprejemanja odločitev, ki pomembno začrtajo njihovo prihodnost, je razvidno, da žal to ni tako.

Zato se je z namenom okrepitve otroka tam, kjer je šibak in potrebuje oporo, v septembru 2005 oblikovala iniciativna **delovna skupina** strokovnjakov ? predstavnikov vladnih in nevladnih organizacij ter predstavnika otrok.

Člani delovne skupine:

Alenka Kovšca	OŠ Piran
Danijela Frangež	Združenje proti spolnemu zlorabljanju
Gorana Flaker	Seccran
Irena Papež	Društvo SOS telefon za otroke in mladostnike
Majda Erzar	MDDSZ, direktorat za družino
Majda Pušnar	CSD Nova Gorica
Majda Štruc	Zveza prijateljev mladine Slovenije
Marjeta Miholič	Mladinski dom Jarše
Martin Breskvar	Gimnazija Vič, Unicef Slovenije
mag. Martina Jenkole	Varuh človekovih pravic RS
Miha Rotar	CSD Sežana, Socialna zbornica Slovenije - podpredsednik
Sendi Murgel	Skupnost CSD Slovenije
Tatjana Mušič	Policija, MNZ
Vlasta Nussdorfer	Beli obroč Slovenije

Namen delovne skupine:

- osvetlitev potrebe z različnih zornih kotov in priprava predlogov za vzpostavitev zagovorništva,
- opozoriti na bele lise v praksi in zakonodaji ter predstaviti rešitve,
- senzibilizacija javnosti,
- priprava in izvedba **pilotskega projekta**,
- spremljanje in evalvacija pilotskega projekta,
- opredelitev koncepta zagovorništva in njegova umestitev v zakonodajo.

Zagovorništvo je bilo le delovni naslov. Postavljalo se je vprašanje imenovanja osebe, ki bi zastopala otroka. Poleg tega se je ob vsakem srečanju delovne skupine vedno znova odpiralo še veliko vprašanj. Z željo, da bi potrebo po postavitvi zagovorništva osvetlili kar najširše, smo organizirali posvet, na katerega smo k sodelovanju povabili vse, za katere smo menili, da lahko prispevajo k skupnemu cilju, ker problematiko poznajo bodisi iz neposrednih izkušenj bodisi v okviru svojega dela. Da je problematika zares pereča, je dokazal tudi odziv na posvet, saj smo morali nekatere prijave zaradi pomanjkanja prostora zavrniti. Zato smo imeli na spletni strani Varuha do 10. maja odprto še javno razpravo, kar je bila priložnost za vse, ki se posveta iz kakršnihkoli razlogov niso mogli udeležiti.

Kratka predstavitev zaključkov in predlogov iniciativne delovne skupine pred posvetom

- Nujna je čimprejšnja postavitev zagovorništva otroka;
- možnost pomoči zagovornika takoj, na začetku, ko nastane potreba oziroma problem, ko ima otrok še lastno voljo, da se prepreči manipuliranje z otrokom, pozneje po potrebi še pravni strokovnjak;
- to funkcijo naj bi opravljal **samostojen in neodvisen** inštitut – v času projekta koordinator s seznamom interdisciplinarne sestave strokovnjakov, razpršenih po celotni Sloveniji;
- zagovornik bi moral imeti tudi ustrezne strokovne kompetence in še zlasti določeno afiniteto do otrok. Zagovornik naj bi bil strokovnjak z znanjem in izkušnjami socialnega, psihološkega, socialnopedagoškega ali pravnega znanja, oseba s posebnim znanjem, ki se zna otroku približati in z njim vzpostaviti komunikacijo, ki ji otrok zaupa, posreduje v korist otroka, spremlja otroka skozi ves postopek ... **Zagovornik mora biti glas otroka;**
- nujna kontinuiteta zagovornika, ki mora pridobiti certifikat;
- nujno dodatno izobraževanje;
- supervizija;
- pooblastila in avtonomnost je treba jasno opredeliti tudi v zakonodaji (ne tako kot zaupna oseba, kolizijski skrbnik ...), da ne bo samo na papirju, ampak bo imel veljavo, saj bo v nasprotnem primeru otrok znova le po nepotrebnem izpostavljen. Še posebej se mora določiti, v katerih primerih je obvezno, da ima otrok zagovornika, kako priti v stik z njim, sodelovanje s starši;
- zagovornik naj bi se vključil na predlog otroka, staršev, uradne institucije;
- seznanjanje z zagovorništvom z zloženkami, kjer bi bile številke vseh koordinatorjev in bi bilo opisano delo zagovornika. Te bi razdelili po osnovnih in srednjih šolah, zavodih, CSD, policiji, zdravstvenih domovih in drugih institucijah, ki delajo z otroki in mladostniki. Pomembno je, da bo v javnosti zago-

vornik znan in da otroci, starši in vsi drugi, ki se ukvarjajo z otroki, vedo za te možnosti, predvsem kdaj in kako do njega priti. Status zagovornika bi moral biti na zloženki jasno opredeljen. Nujna je predstavitev v medijih, na okroglih mizah ipd.

Zagovornišvo otrok in mladostnikov

četrtek, 20. april 2006

Mala dvorana Državnega zbora RS, Šubičeva 4, Ljubljana

PROGRAM

- 09:00** **Uvodni nagovor in pozdravi**
Tone Dolčič, namestnik varuha človekovih pravic
dr. France Cukjati, predsednik Državnega zbora RS
Matjaž Hanžek, varuh človekovih pravic
Jan Marčič Maruško, učenec OŠ in predstavnik Nacionalnega otroškega parlamenta pri ZPMS
- 09:30** **Predstavitev prispevkov**
Moderator: Tone Dolčič, namestnik varuha človekovih pravic
09:30 – **Katarina:** Obrnila sem nov list v zgodbi mojega življenja, ker je zagovornica verjela vame
09:45 – **mag. Martina Jenkole**, Varuh človekovih pravic:
Zagovornišvo otrok in mladostnikov – to je naša obveza, in ne dobra volja!
10:00 – **Ljubica Šalinger**, Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve: Otrokov zaupnik – procesna pravica otroka
10:15 – **Miha Rotar**, CSD Sežana: Centri za socialno delo in zagovornišvo otrok
10:30 – **Irena Papež**, Društvo SOS telefon za otroke in mladostnike: Možni prvi koraki k zagovornišvu otrok
10:45 – **Liana Kalčina**, IDC SE, Komisija za otrokove pravice pri ZPMS: Pogled na zagovornišvo otrok z lokalne (ZPMS) in evropske (SE) ravni
- 11:00** **Odmor za kavo, 15 min**
- 11:15** **Predstavitev prispevkov**
Moderator: Tone Dolčič, namestnik varuha človekovih pravic
11:15 – **dr. Bojan Regvar**, Socialna zbornica Slovenije: Med deklaracijami in resničnostjo - kako udejanjamo pravice otrok na področju socialnega varstva
11:30 – **Martin Breskvar**, dijak in predstavnik Unicefa Slovenije;

- Zagovorništvo otrok skozi oči mladih
- 11:45 - **Alenka Kovšca**, OŠ Piran: Sem učenec – zakaj potrebujem zagovornika
- 12:00 - **Marjeta Miholič**, Mladinski dom Jarše: Ne dati pristanka
- 12:15 - **dr. Mateja Končina Peternel**, Višje sodišče Ljubljana:
Zastopanje otroka v civilnih postopkih
- 12:30 Odmor za kosilo, 1 ura**
- 13:30 Predstavitev prispevkov**
- Moderator:** Tone Dolčič, namestnik varuha človekovih pravic
- 13:30 - **Tatjana Mušič**, Ministrstvo za notranje zadeve – Policija:
Otroci in mladostniki v policijskih postopkih
- 13:45 - **dr. Katja Filipčič**, Pravna fakulteta: Zastopanje otroka v kazenskih postopkih
- 14:00 - **Vlasta Nussdorfer**, Beli obroč Slovenije: Zagovorništvo otrok in mladostnikov
- 14:15 - **Irma Kirin - Zakrajšek**, Okrožno sodišče v Ljubljani: Vloga družinskega sodišča pri uresničevanju "največje koristi otroka"
- 14:30 - **Danijela Frangež**, Združenje proti spolnemu zlorabljanju:
Razumevanje in cilji zagovorništva otrok
- 14:45 – 15:30 DELAVNICE: sestava delovnih skupin (skupine so vnaprej določene), delo v skupinah**
Udeleženci poskusijo oblikovati zaključke in predloge, ki bi izboljšali dosedanje postopke.
- 15:30 Odmor za kavo, 15 min**
- 15:45 – 16:45 Poročanje delovnih skupin (po 10 – 15 min vsaka skupina)**
- Moderator:** Tone Dolčič, namestnik varuha človekovih pravic
- 15:30 – 1. skupina
- 15:45 – 2. skupina
- 16:00 – 3. skupina
- 16:15 – 4. skupina
- 16:30 – 5. skupina
- 16:45 Zaključek posveta**
- Moderator:** Tone Dolčič, namestnik varuha človekovih pravic

- 1 Ada Žerka, Javni jamstveni in preživninski sklad
- 2 Adrijana Stare, Ministrstvo za pravosodje
- 3 Ahlin Samo, Društvo PODOS
- 4 Ajda Likar, Javni jamstveni in preživninski sklad
- 5 Alenka Kovšca, OŠ Piran
- 6 Alenka Savnik, CSD Domžale
- 7 Aleš Kreč, posameznik
- 8 Anamari Šuc, CSD Šentjur pri Celju
- 9 Andrej Remškar, Forum PODOS
- 10 Barbara Hegeduš, CUDV DRAGA
- 11 Betka Škerlak, Sindikat mariborske regije KNSS-Neodvisnost
- 12 dr. Bojan Regvar, Socialna zbornica Slovenije
- 13 Bojana Jekovec, CSD Kranj
- 14 Bojana Pipan, CUDV Matevža Langusa Radovljica
- 15 Bojana Vittori Zor, CSD Trbovlje
- 16 Borut Kožuh, Mladinski dom Jarše
- 17 Boštjan Pipan, CUDV Matevža Langusa Radovljica
- 18 Boštjan Verstovšek, Društvo forum PODOS, odvetniška pisarna Verstovšek
- 19 Breda Merela, CSD Ljubljana Šiška
- 20 Bredo Golob, CSD Ljubljana Bežigrad
- 21 Brigita Peršak, CSD Maribor
- 22 Brigita Urh, Varuh človekovih pravic RS
- 23 Brigita Vene, Vzgojni zavod Slivnica pri Mariboru
- 24 Dalibor Dedić, CUDV Matevža Langusa Radovljica
- 25 Danica Legat, CUDV Matevža Langusa Radovljica
- 26 Danijela Cug, CSD Murska Sobota
- 27 Danijela Frangež, Združenje proti spolnemu zlorabljanju
- 28 mag. Darja Kuzmanič Korva, Skupnost CSD Slovenije
- 29 Dušanka Zobec, Vzgojni zavod Slivnica pri Mariboru
- 30 Duška Lalek, CSD Ljubljana Bežigrad
- 31 Dzevada Popaja, Zavod Emma
- 32 Elvira Agič, Zavod za usposabljanje Janeza Levca
- 33 Emilija Šesek, Fakulteta za socialno delo
- 34 Emilija Toplak, CSD Maribor
- 35 Gordana Vuličević, CSD Ljubljana Šiška
- 36 Gregor Hrovatin, Društvo ljubiteljev berljivih knjig Janezek
- 37 Helena Vidic Bezjak, CSD Kočevje
- 38 Irena Fras, CSD Slovenj Gradec
- 39 Irena Papež, Društvo SOS telefon za otroke in mladostnike
- 40 Irena Nečemer, odvetnica
- 41 Irena Velič, CSD Ljubljana Šiška
- 42 Irma Kirin – Zakrajšek, Okrožno sodišče v Ljubljani

- 43 Ivanka Bernik Peršin, CSD Škofja Loka
44 Ive A. Stanič, Društvo forum PODOS
45 Ivica Penca, CSD Cerknica
46 Jan Marčič Maruško, Nacionalni otroški parlament pri ZPMS
47 Jasna Turk, Varuh človekovih pravic RS
48 Jerneja Nina Voga, CSD Žalec
49 Karlo Drago Novak, Društvo PODOS
50 Katarina, posameznica
51 Katarina Hiti, CSD Logatec
52 Katja Bašič, Združenje proti spolnemu zlorabljanju
53 Katja Filipčič, Pravna fakulteta
54 Lea Tuhtar, Fakulteta za socialno delo
55 Leon Gobec, Društvo Ostržek
56 Liana Kalčina, Informacijsko dokumentacijski center Sveta Evrope
57 Liljana Ovsenjak, CSD Murska Sobota
58 Liviana Lesar, CSD Ljubljana Šiška
59 Ljubica Šalinger, Direktorat za družino MDDSZ
60 mag. Marija Pepelnak Arnerič, Vzgojni zavod Planina
61 mag. Martina Jenkole, Varuh človekovih pravic RS
62 mag. Vilma Regovc, Društvo za pomoč ženskam in otrokom žrtvam nasilja
varna hiša Gorenjske
63 Maja Pintar, CSD Domžale
64 Maja Škerlak, Združenje MOČ za zaščito otrok, ki ne morejo živeti pri starših
65 Majda Kožuh, CSD Šentjur pri Celju
66 Majda Marinšek, CSD Maribor
67 mag. Majda Potrata, Državni zbor RS
68 Majda Pušnar, CSD Nova Gorica
69 Majda Štruc, Zveza prijateljev mladine Slovenije
70 Manca Taler, Pedagoška fakulteta v Ljubljani
71 Marija Tovornik Vrhovec, CSD Ljubljana Šiška
72 Marjeta Miholič, Mladinski dom Jarše
73 Marša Pogačnik, CSD Kranj
74 Martin Breskvar, Gimnazija Vič, Unicef Slovenije
75 Martina Bizjan, CSD Kranj
76 Matej Pelicon, CUDV DRAGA
77 Mateja Cerar, Vzgojni zavod Slivnica pri Mariboru
78 Mateja Debeljak, Društvo za pomoč ženskam in otrokom žrtvam nasilja
varna hiša Gorenjske
79 Mateja Gubič, CSD Trzič
80 dr. Mateja Končina Peternel, Višje sodišče v Lj.
81 Matjaž Hanžek, Varuh človekovih pravic RS
82 dr. Metka Kralj, udeležuje se kot posameznica
83 Miha Rotar, CSD Sežana, Socialna zbornica Slovenije - podpredsednik
84 Mihaela Guzelj, Sindikat rejniških družin KNSS-Neodvisnost
85 dr. Milko poštrak, Fakulteta za socialno delo - profesor
86 Miranda Vrh, CSD Ilirska Bistrica

- 87 Mirjana Drogenik, CSD Maribor
- 88 Monika Voler, CSD Piran
- 89 Nataša Habič, CSD Ljubljana Bežigrad
- 90 Nataša Remškar, Društvo Ostržek
- 91 Nina Bavdek, CSD Cerknica
- 92 Olga Bezenšek Lalič, CSD Celje
- 93 Olga Rupnik - Krže, Mladinski dom Malči Beličeve
- 94 Petra Giacomelli, Odvetniška zbornica Slovenije
- 95 Petra Zega, Zveza prijateljev mladine Slovenije
- 96 Rebeka Balažic, Zavod Emma
- 97 Renata Fabec, CSD Piran
- 98 Roman Kolar, Društvo Ostržek
- 99 Sabina Krošl, CSD Maribor
- 100 Sanja Sitar, CSD Maribor
- 101 Sendi Murgel, Skupnost CSD Slovenije
- 102 Simona Tonin, Pedagoška fakulteta v Ljubljani
- 103 Sonja Čuješ – Plešej, CSD Slovenj Gradec
- 104 Stanka Firm Gavez, odvetnica
- 105 Stojan Jež, Društvo forum PODOS
- 106 Šebenik Polona, novinarka RA SLO
- 107 Tatjana Fele, OŠ Cvetka Golarja Škofja Loka
- 108 Tatjana Ljiljanič, CSD Kranj
- 109 Tatjana Milavec, CSD Logatec
- 110 Tatjana Mušič, Policija MNZ
- 111 Tina Bužinel, CSD Nova Gorica
- 112 Tina Kralj, CSD Kranj
- 113 dr. Tjasa Strobelj, odvetnica
- 114 Tonček Gregorič, Društvo Ostržek
- 115 Tone Dolčič, Varuh človekovih pravic RS
- 116 Uroš Metljak, Združenje MOČ za zaščito otrok, ki ne morejo živeti pri starših
- 117 Vesna Zorc, Varstveno delovni center Vrhnika - Idrija
- 118 Vida Berglez, Združenje MOČ za zaščito otrok, ki ne morejo živeti pri starših
- 119 Vida Šijanec, Vzgojno-izobraževalni zavod Veržej
- 120 mag. Viktorija Bevc, CSD Ljubljana Šiška
- 121 Violeta Košenina, CSD Maribor
- 122 Vlasta Nussdorfer, Beli obroč Slovenije
- 123 Zdenka Cerar, Liberalna demokracija Slovenije
- 124 dr. Zoran Pavlović, Pedagoški inštitut
- 125 Zvonka Zidarič, CSD Maribor
- 126 mag. Žarko Tepavčević, CSD Ljubljana Šiška
- 127 Ksenja Besednjak, študentka
- 128 Nada Fajdiga, posameznica

Govor predsednika Državnega zbora dr. Franceta Cukjatija na posvetu Zagovorništvo otrok in mladostnikov

Spoštovani gospod Varuh človekovih pravic, g. Hanžek, spoštovano predsedstvo!

Menim, da je ena osnovnih nalog socialne družbe in pravne države, da ščiti nemočne, slabotne. In kdo je bolj nemočen kot otrok? Otrok ne pozna vzvodov, kako se boriti za svoje pravice, niti ne ve, kaj so njegove pravice in kaj naj bi imel za dober razvoj, za svojo osebno srečo in vzpostavljanje osebnosti. Menim, da je pravica biti osebnost osnovna pravica otroka in zaradi tega je nasprotje temu zloraba otroka. Spreminjanje otroka v predmete, v objekt ima tisočero obrazov tudi v naši družbi. Ne mislim samo na najbolj hude zlorabe otrok, kot so recimo spolne zlorabe ali zlorabe v smislu sprostivne agresivnosti staršev, ki doživljajo razne življenjske frustracije. Tudi ne mislim samo na maščevalnost med partnerjema, ne samo po ločitvi, tudi v zakonu, kjer je otrok pogosto predmet, objekt maščevalnosti. Mislim tudi na sodoben oglaševalski sistem in pritisk na otroke, da prek njih potrošniška družba doseže svoje cilje s propagiranjem tudi nepotrebnih ali škodljivih potrošniških artiklov. Celo droge. Tudi posamezni politični sistemi poznajo manipulacijo z otroki prek vzgoje in ideološke indoktrinacije. Takšni primeri so bili tudi v zgodovini Evrope. Vprašanje kako zaščititi otroka je res pomembno vprašanje, s katerim se pravzaprav zelo pozno srečujemo, in sicer vsaj v primerih, ko odpovedo primarni zaščitniki otrok, to so starši, in ti pogosto odpovedo.

Zato resnično pozdravljam napore Varuha človekovih pravic, da se vzpostavi sistem zagovorništva otrok in mladostnikov. Menim, da je ta posvet pravi začetek te razprave in politika, zakonodaja naj bo šele pika na i. Želim vam veliko uspeha pri iskanju ustreznih rešitev in veliko modrosti, da ne bi slučajno neke modele zaščitništva, advokature iz odraslega sveta kopirali in slepo prenašali na področje zaščite otrok. Gospod Varuh človekovih pravic, še enkrat vam želim veliko uspeha pri tem projektu in še enkrat, politika, zakonodaja naj bo samo pika na i.

Govor varuha človekovih pravic RS

Matjaža Hanžka na posvetu

Zagovorništvo otrok in mladostnikov

Spoštovani prijatelji otrok,

otroci potrebujejo pomoč, in ne maščevanja!

Najbrž se vsi na današnjem srečanju s tem strinjamo. Svet, v katerega se otrok rodi, je ne le težko obvladljiv, ampak tudi tuj in pogosto sovražen. Ne le za otroka, ki šele spoznava svojo okolico, celo za nas odrasle je pogosto preveč kompliciran, da bi lahko natančneje določali, kje smo in kaj moramo narediti, da bi rešili svoj problem, na katerega človeka ali institucijo se moramo obrniti, da bi nam pomagala, katero dejanje je pravo in katero napačno. Kaj nas bo pripeljalo do zelenega cilja in kaj le v konflikte z okoljem? In če to velja za nas odrasle, veljajo ti problemi za otroke še toliko bolj.

Premagati vrsto drobnih ovir in neznank, ki se postavljajo pred otroka v času njegovega odraščanja, je ogromno delo. Spoznavanje bližnjega in nekoliko oddaljenega okolja, če je to tudi prijazno do otroka, je naporno početje, kaj šele, če to okoliščini otroku ni naklonjeno ali celo sovražno! Otrok mora pogosto poleg običajnih preprek premagovati še tiste, ki mu jih postavljamo starejši, namesto da bi mu v resnici pomagali v odkrivanju skrivnosti življenja. V takem primeru od malega bitja težko pričakujemo, da bo zrasel v zdravega in srečnega človeka.

Pri Varuhu človekovih pravic se jasno zavedamo, da otroci potrebujejo posebno pozornost in naklonjenost pri reševanju svojih težav. Da bi to sporočili tudi drugim ali da bi spodbudili tudi druge k odločnejšemu prispevku za lažje odraščanje otrok, smo pripravili kar nekaj projektov, ki prispevajo tako k ozaveščanju odraslih o težavah otrok kot tudi k opolnomočanju mladih, da bi se lažje spoprijeli s problemi, ki so pred njimi.

Tako delo je dolgoročno in dolgotrajno. Treba je premakniti množico kamenčkov, ki ležijo na poti in se nam odraslim zdijo le različni kamenčki, za majhna bitja pa so ogromne, pogosto nepremagljive skale. Vsaka odstranjena skala pomeni za posameznega otroka odprto pot v življenje, odraslemu pa se zdi, da se cesta ni nič

spremenila, saj je prepogosto slep za slabo tlakovane otroške poti. Boljše se mu zdijo odmevne in hrupne akcije, ki se daleč slišijo. Akcije, ki predvsem pomagajo nam odraslim, ali pa še slabše, nas le navdajajo z lažnim občutkom, da smo kaj naredili in nam pomirijo slabo vest.

Spoštovani, dovolite mi, da s primerom ponazorim besede, ki sem jih pravkar povedal. Za to bom vzel aktualen primer zlorabe otrok. Če si hočemo vsaj za silo pomiriti vest, je najpreprosteje, da drastično povečamo kazni za storilce, jih linčamo, sekamo roke ali kaj drugega, vse drugo pa prepustimo vnamar. Storilec, če ga bomo sploh odkrili, bo lepo spravljen za rešetkami 30 namesto 5 let, mi pa se bomo vdajali lažnemu zadovoljstvu, da je vse v redu. Žrtev bo prepuščena sebi, svojim poškodbam in travmam. Morda še nekaterim zavzetim posameznikom iz kakšne nevladne organizacije. Država pa se bo samozadovoljna ukvarjala z novim velikim in odmevnim problemom.

Za varovanje otrokovih pravic je treba storiti veliko več kot le zviševati kazni storilcem kaznivih dejanj. Predvsem je nujno preseči miselnost, da so otroci majhni ljudje, ki imajo majhne pravice in s katerimi itak smejo razpolagati zgolj odrasli! In ki imajo majhen glas, ki je brez pomena v velikih, za odrasle pomembnih stvareh. Otroci so ljudje, ki jim glas prepogosto šibimo z nepravilnim ravnanjem. In le varovanje njihovih pravic jih bo oblikovalo v enakopravne člane družbe.

Spoštovani, prepričan sem, da se vsi, ki smo tukaj, zavedamo nujnosti teh drobnih poti, nujnosti odstranjevanja tudi majhnih kamenčkov na drobnih stezicah, namenjenih otrokom. Še posebej pa nujnosti ponujene roke, ki pomaga pri iskanju prave poti.

Zagovorništvo otrok in mladostnikov

Jan Marčič Maruško,

učenec OŠ in predstavnik Nacionalnega otroškega parlamenta pri ZPMS

V času obstoja otroškega parlamenta se je pogovarjalo o marsičem. Leta 1999 se je še posebej omenilo potrebo po varuhu otrokovih pravic. Kot vidite, mineva že sedmo leto, sprememb pa ni. A najprej se moramo seveda zavedati dejanskega stanja in razlogov, od kod izhaja ta želja in potreba po osebi in uradu, ki bi bila posebej pristojna za probleme otrok.

Bile so podane naslednje ugotovitve:

Slovenska pravna zakonodaja ni prijazna do otrok. Otroci, ki imajo probleme, naj si gre za nasilje v družini, zlorabe, zanemarjanje ali druge tegobe, marsikdaj nimajo ustreznega sogovornika in zaupnika. Včasih namreč tudi šole in centri za socialno delo težave spregledajo ali pa jih ne obravnavajo resno. Ponekod se pa tudi ob želji za reševanje neke situacije izpostavlja otroke, namesto da bi se jih zaščitilo.

Kot primer rešitve tega problema lahko navedem britanski pristop, pri katerem izjavo otroka, ki je bil žrtev npr. spolne zlorabe, posnamemo na video posnetek. S tem poskrbijo, da ti potrebni podatki pridejo na naslednje stopnje v postopkih obravnavanja kaznivega dejanja brez nepotrebnega večkratnega podoživljanja travme. Pred kratkim je potekal tudi seminar na to temo in upamo, da se bodo na podlagi medsebojne izmenjave izkušenj zgodile morebitne zelo dobrodošle spremembe.

Drži, da s tem ne bi olajšali dela preiskovalcem, ampak bi bil ves postopek prijaznejši do otrok.

Vrnimo se k Varuhu otrokovih pravic. Na podlagi vseh predlogov se je pred šesti leti resda uvedlo poseben oddelek za varovanje otrokovih pravic v okviru urada Varuha človekovih pravic. Vendar menimo, da še vedno velja potreba po zagovorništvu posebne strokovne institucije države, ki bi se posvečala izključno otrokom.

Otroci, ki imajo probleme, naj si gre za nasilje v družini, zlorabe, zanemarjanje ali druge tegobe, marsikdaj nimajo ustreznega sogovornika in zaupnika.

Ukvarjala bi se tudi z naslednjimi problemi:

- kršenje pravic otrok, kot to počnejo starši, rejniki ... (vse več nasilja, zanemarjanja, spolnih zlorab),
- neenakost otrok pri organih represije,
- neenakost otrok s posebnimi potrebami,
- kršenje pravic otrok v šoli,
- neučinkovita pomoč otrokom, ki nimajo prijaznega družinskega okolja,
- neučinkovito spremljanje otrok pred institucionalnimi obravnavami otrok,
- neustrezna kaznovalna politika za nasilne otroke idr.

Že sama zakonodaja s področja otrokovih pravic je zelo razpršena v številnih podzakonskih aktih in je zato strnitev v enem samem zakonskem aktu nujna.

Arabski pregovor pravi: Obstajata dve vrsti ljudi: so taki, ki bi lahko bili srečni, pa niso in taki, ki iščejo srečo, pa je ne najdejo. In institut varuha otrokovih pravic bi lahko komu dal vsaj zemljevid.

MOJE – TVOJE MNENJE

”

Moje mnenje ali mnenje kateregakoli drugega otroka na svetu se na poseben način kaže tudi v družini. Jaz sem zopet lahko srečna, ker me starši upoštevajo in spoštujejo. Svoje mnenje lahko podam pri majhnih rečeh, kot kakšna bo moja nova soba, kakšne barve bo nov avto, h katerim dejavnostim bom hodila in kdo bodo moji prijatelji.

Vendar tako obnašanje ni del vsakega človeka. Nikoli ne veš, kaj se godi tvojemu sošolcu ali celo tvojemu prijatelju za zaklenjenimi vrati njegove družine.

”

Elena Gobbo, 13 let
Osnovna šola Cirila Kosmača, Piran

Obrnila sem nov list v zgodbi svojega življenja, ker je zagovornica verjela vame

Katarina

Zaradi problemov s svojimi adoptivnimi starši sem se pri 14 letih znašla v kriznem centru za mlade. Takrat sem obiskovala osmi razred, v šoli pa mi ni šlo ravno najbolje. To je bilo moje prvo bivanje v kriznem centru, v njem pa sem nato bivala še večkrat. Tam lahko bivaš 21 dni, v tem času pa moraš nekako urediti svoje težave oziroma problem bivanja. Po treh tednih bivanja v kriznem centru za mlade (KCM) sem morala oditi. Počutila sem se zelo zbegano in nemočno, saj pravzaprav nisem imela kam iti. K staršem nazaj namreč nisem želela, prav tako tudi ne v zavod, kakor so zahtevali. Na CSD se nisem obračala, saj nisem čutila podpore, temveč celo strinjanje z mojimi posvojitelji za namestitev v vzgojni zavod. V tej nemoči in strahu sem se obrnila na svetovalko Varuha človekovih pravic, ki je že prej urejala moje težave v primeru bivanja. Nanjo sem se prvič obrnila pri 13 letih, nato pa znova pri 14, ko sem bila na koncu sedmega razreda. Uspeh sem imela zelo slab in vprašanje je bilo, ali bom sploh naredila razred. Svetovalka je pravzaprav postala moja zagovornica, saj mi center zagovornika, ki bi ščitil moje pravice in interese, ni postavil. Po pogovoru s svetovalko Varuha (gospa želi ostati neimenovana, zato jo bom v nadaljevanju imenovala zagovornica) sem ji sčasoma začela zaupati, da mi bo stala ob strani. Takrat sem bila zelo osamljena in nisem imela nikogar, ona pa mi je pomagala, da sem znova začela verjeti v boljšo prihodnost. V tisti situaciji je bila tudi eden izmed redkih ljudi, ki je verjela vame.

Center mi je nato po posredovanju Varuha človekovih pravic postavil kolizijskega zastopnika v pravnem postopku namestitve v zavod, vendar ta ni opravljal svoje funkcije tako, kot bi jo moral. Z mano se je sestel namreč le enkrat. Tudi pozneje, ko sem ga klicala, da bi mi pomagal pri tem, da ne bi šla v zavod, je bil zmeraj nedosegljiv. Udeležen ni bil niti na timu CSD, ko so se pogovarjali prav o moji namestitvi v vzgojni zavod, kar je ironično glede na to, da mi je bil postavljen točno za ta namen. Na ta tim seveda nisem bila vabljen, vendar sem napisala svoje mnenje in ga poslala v vednost Varuhu. Jasno in razločno sem povedala, da v zavod vsekakor ne grem. Pri starših že nekaj časa nisem živela, kar sem tudi sama odklanjala. Na ta tim je bilo vabljenih kar veliko ljudi, vendar jih je le nekaj verjelo vame. Med njimi sta tudi moja zagovornica in voditeljica društva Deteljica.

Najpomembnejše mi je bilo prav to, da sem čutila zaupanje in da ji je bilo pomembno, kaj mislim, predvsem pa, kaj čutim.

Znova sem zaprosila za pomoč svojo zagovornico. Bila sem v hudi krizi, saj sem se zelo bala, da bi me namestili v zavod. Zagovornica mi je zagotovila, da mi bo vedno stala ob strani, in mi dala tudi številko svojega mobitela, na katerem mi je bila zmeraj dosegljiva ne glede na dan in uro. Zopet sem imela nekoga, ki sem mu lahko zaupala in za katerega sem čutila, da verjame vame. Najpomembnejše mi je bilo prav to, da sem čutila zaupanje in da ji je bilo pomembno, kaj mislim, predvsem pa, kaj čutim.

Zaradi vztrajanja mojih posvojiteljev in CSD, da moram v zavod, sem znova začela psihično padati in mislila sem tudi na samomor. Že od samega začetka sem na centru izpostavila željo, da bi šla v rejniško družino, vendar se mi zdi, da so to preslišali. Zopet je posredovala moja zagovornica, naj proučijo možnost vključitve v rejniško družino. Na CSD pa so pojasnili, da za to ni možnosti, saj rejniške družine naj ne bi sprejemale tako velikih otrok.

Zagovornica me je seznanila z društvom Deteljica, kjer se srečujejo posvojitelji in rejniki, in tako sem prek nje vzpostavila stik z voditeljico društva, mag. Viktorijo Bevc, ki v okviru svojega društva opravlja tudi usposabljanje oz. pripravo bodočih adoptivnih staršev na sprejem tujega otroka. Gospa Bevc me je povabila na sestanek, po pogovoru z menoj in z gospo, pri kateri sem prej bivala začasno, pa me je povabila na novoletno srečanje posvojenih otrok, ki ga v sklopu društva organizirajo vsako leto in na katerem sem spoznala svoja rejnika. Zagovornica mi je pomagala tudi pri vzpostavitvi stika CSD z novimi rejniki.

Rejnika sta v najkrajšem možnem času navezala stik z mojim matičnim centrom, da bi čimprej začeli reševati problem mojega bivanja. Vendar se je tu že zataknilo, saj nisem imela postavljenega kolizijskega zastopnika, pri čemer sem bila povsem odvisna od CSD, ki je moral soglašati s poskusno nastanitvijo pri rejnikih. Sprva smo skupaj preživljali popoldneve, pozneje prosti čas med soboto in nedeljo, nato pa sem sčasoma smela pri njih preživljati tudi celotne vikende. Vse skupaj se je še zavleklo, saj moji rejniki pred mano niso imeli nobenega rejenca, tako da so morali končati izobraževanje. Zataknilo se je tudi pri spremembi Zakona o rejništvu, pri čemer se je CSD skliceval na ministrstvo, ministrstvo pa na CSD. Tukaj se je pojavil še problem, da sem bila pravzaprav devet mesecev pri svojih sedanjih rejnikih, ne da bi CSD izdal kakršnokoli potrdilo ali odločbo, ki bi jim dajala potrebna pooblastila (npr. glede šole ipd.).

Kolizijskega zastopnika sem potrebovala tudi v številnih drugih primerih, pri katerih je posredovala svetovalka Varuha kot moja zagovornica. Kot tak primer lahko vzamemo vpletanje staršev v rejniško družino in njihovo onemogočanje pridobitve štipendije, osebnih dokumentov in posledično tudi letovanja z rejniki. Tudi leto pozneje, ko sem šla v London, sem osebne dokumente dobila prek kolizijske zastopnice, ki mi jo je postavil CSD posebej za primer urejanja osebnih dokumentov.

Na svojo zagovornico sem se obrnila zelo velikokrat. Navezali sva zelo pristen stik in tudi pogovarjali sva se praktično o vsem. Pri tem mi je bilo najpomembnejše ravno to, da je verjela vame. Sčasoma se mi je izboljšal učni uspeh, za kar je veliko pripomogla tudi ona, saj mi je zmeraj dala vedeti, da zmorem več, kar je zame tudi nujno potrebno, če želim postati socialna delavka, za kar sta me navdušili moja zagovornica in voditeljica društva Deteljica, pri katerih čutiš, da delata s srcem.

Danes, tri leta po tem sem srečna v svoji rejniški družini; z rejnिकoma se dobro razumemo. Sledim ciljem, da bi postala socialna delavka, zato se trudim za kar najboljši uspeh, saj se bom le tako lahko vpisala na Fakulteto za socialno delo. Sem v tretjem letniku in upam, da bom tudi letos končala z odličnim uspehom.

Ob tem se vprašam, kako bi se stvari odvijale, če mi življenje na pot ne bi prineslo moje zagovornice, posledično pa tudi mnogo drugih ljudi.

MOJE – TVOJE MNENJE

”

Pogosto se srečujem s problemom, da nihče ne upošteva mojega mnenja. Prijateljice me upoštevajo, odrasli pa ne. Nihče od odraslih ne razume mnenja otrok. Otroci pa morajo razumeti mnenja odraslih!

”

Klara Štavdekar, 5. razred
OŠ Prežihov Voranc, Ravne na Koroškem

Zagovorništvo otrok in mladostnikov - to je naša obveza, in ne dobra volja!

Mag. Martina Jenkole,
Varuh človekovih pravic

»Ali nikoli nisi občutil, da je greh zoper naturo, če so otroške sanje goljufane?«
se je spraševal že Ivan Cankar in obenem ugotavljal:
»V srcu ostanejo zmerom, do zadnjega dne, kakor žolč in pelin.«

Po **slovenski Ustavi** uživajo otroci posebno varstvo in skrb, kar državo obvezuje, da z ustreznimi ukrepi zagotovi uveljavitev njihovih pravic. V ospredje postopkov, ki zadevajo otroka, mora po Konvenciji ZN o otrokovih pravicah (KOP) in Evropski konvenciji o uresničevanju otrokovih pravic:

- **postaviti njegov interes,**
- **ga upoštevati - obravnavati kot samostojnega nosilca pravic** in s tem
- **okrepiti njegov položaj v postopku.**

Praznovali smo že 16. obletnico KOP, a smo glede obravnavanja otroka kot subjekta pravic še vedno bolj na začetku kot ne. Otroci nas upravičeno lahko vprašajo, **kaj naj sploh praznujejo. Učijo se** – postopno in le ponekod –, **katere so njihove pravice in hkrati spoznavajo, da jih ne morejo uveljavljati, ko so jim kršene.** Mar ni to čudno in dvoumno sporočilo, ki ga s sedanjo prakso odrasli dajemo otrokom?!

Zato tako otroci kot verjetno tudi vsi drugi, ki smo tako ali drugače vključeni v obravnavanje problematike, ki zadeva otroke, želimo, da se njihove pravice končno začnejo **iskreno in učinkovito uresničevati.** Kljub nekaterim spremembam zakonodaje (otrok kot subjekt pravic, zaupna oseba, pridobitev mnenja otroka ...), je uresničevanje pravice otroka do resnično aktivnega sodelovanja v postopku še daleč od ustrezne prakse.

Trditev, da **so otroci tudi ljudje z vsemi človekovimi pravicami** in še posebej z njihovimi pravicami, določenimi s KOP, je nerealna in nepopolna, dokler je zagotavljanje teh pravic **odvisno od dobre volje odraslih.**

Spremeniti je torej treba odnos do otrok. Otroci niso lastnina staršev ali drugih odraslih in pasivni sprejemniki njihovega vpliva in odločanja. So osebe z lastnimi pravicami, videnjem problema in potrebami.

Prevečkrat se ob obravnavanju pobud srečujemo s stisko in nemočjo otrok, ko skušajo povedati svoje mnenje, a njihovi glasovi niso slišani ali niso slišani dovolj zgodaj, ko imajo še svoje mnenje.

Prevečkrat se ob obravnavanju pobud srečujemo s stisko in nemočjo otrok, ko skušajo povedati svoje mnenje, a njihovi glasovi niso slišani ali niso slišani dovolj zgodaj, ko imajo še svoje mnenje. Iz prakse nam je namreč dobro znano, kako nekateri za otroka pomembni odrasli, sklicujoč se na korist otroka, uporabljajo različne načine za spreminjanje otrokovega mnenja.

To je zlasti razvidno v primerih, **ko so interesi otroka in staršev v navzkrižju in ko starši ne znajo ali ne morejo ustrezno skrbeti za otroka** (manipuliranje z otrokom v času odločanja, kateremu od staršev bo otrok zaupan, neutemeljeno preprečevanje osebnih stikov otroka s staršem, s katerim ne živi, v primerih nasilja v družini, spolne zlorabe, neurejenih družinskih odnosov, osebnih težav staršev ali enega od njiju, oddaje otroka v zavod ali rejniško družino ipd.).

Naj za ponazoritev predstavim nekaj primerov, v katerih bi bila nujna vključitev zagovornika.

- Za pomoč je zaprosila desetletna deklica, ki je v prometni nesreči izgubila starše. Ostala je pri babici in dedku, kjer je bila vedno v odsotnosti staršev in tudi v času nesreče. Nanju je bila zelo navezana, saj so nekaj let živeli skupaj. Povedala je, da CSD vztraja, da bi živela pri stricu, ker naj bi bil on primernejši skrbnik. To je odločno odklanjala, vendar tako center kot stric niso imel posluha za njeno mnenje.
- Stiska desetletnega dečka, ki se je znašel med dvema ognjema – pritisk nanj od rejnikov in matere. Deček je bil leta 1996 odvzet materi in nameščen v rejniško družino, kjer je še vedno. Do leta 2003 ni imel stikov z materjo, ker je potekal postopek za odvzem roditeljske pravice (od leta 1997 do 2004). Mati je šele takrat dosegla postopno vzpostavitev stikov s sinom.
- Starši otroka s posebnimi potrebami niso sprejeli strokovnega mnenja komisije za usmerjanje in odločitve pristojnega organa o vključitvi otroka v osnovno šolo s prilagojenim programom. Zahtevali so, da se prilagojeni program zanj izvaja v redni šoli. Ker njihovi zahtevi ni bilo ugodeno, otrok več mesecev ni obiskoval pouka, bil je doma. Ni bil izključen le iz učnega procesa, ampak tudi iz družbe sovrstnikov.
- Preprečitev nadaljnega diagnosticiranja in tako zdravljenja trinajstletne deklice (podan sum na rakasto obolenje) od staršev. Starši so z raznimi izgovori in pozneje pritožbami zavlačevali nadaljnje diagnosticiranje in na podlagi tega zdravljenje do deklíčinega 15. leta, ko je deklica pridobila upravičenje do samostojnega uveljavljanja pravic. Kje je bilo takrat še njeno mnenje?!

- Spremljamo kar nekaj perečih primerov kolizije interesov v postopkih odločanja o tem, kateremu od staršev bo otrok zaupan. Pa tudi primerov, ko otrok odklanja stike s staršem, s katerim ne živi. V nekaterih, še zlasti dolgotrajnih postopkih opažamo, da zaradi bitke med starši otrok ostaja sam, se kar neka-ko izgubi, še zlasti njegova volja in bi nujno potreboval pomoč, da se ga sliši.

Opazamo, da se **v teh in podobnih primerih** ob iskanju različnih možnosti za odločanje v korist otroka:

- premalo ali skoraj ne opremi otroka z ustreznimi informacijami,
- ne vključi se ga v reševanje problema in
- ne upošteva se drugačnost njegovega čutenja in dojemanja stvarnosti.

In to čeprav KOP z 12. členom zagotavlja otroku pravico do lastnega mnenja in obvezo odraslim, da to mnenje jemljemo resno v vseh zadevah, ki jih zadevajo. Seveda mora biti **to načelo podrejeno upoštevanju otrokovega najboljšega interesa**, vendar žal vemo, da je ta pojem še nedorečen in pogosto zlorabljen, še zlasti zato, ker se otrok še vedno obravnava zgolj kot objekt varstva in zaščite, ki še ne ve, kaj je dobro zanj. **Ob tem se pozablja, da je treba poleg pravice do zaščite in varnosti, ki sta samoumevni, upoštevati avtonomijo oz. pravico otroka do lastnega izbora** – da je treba izhajati iz otroka samega in njegovega polnopravnega statusa.

Pravni položaj otroka naj bi bil torej načeloma enak položaju drugih subjektov, različen pa le toliko, kolikor gre za upoštevanje njegovih osebnih sposobnosti in zmožnosti. Glede na to **načelo enakosti orožja** terja, da se mu **v primerih, ko ga starši ne znajo ali ne zmorejo ustrezno zastopati**, kot šibkejši stranki v postopkih zagotovi sodelovanje s pomočjo zagovornika v vseh postopkih, ki ga zadevajo, in se ga tudi v praksi postavi v vlogo subjekta. Kot samostojen subjekt naj bi bil tako opravičen do posebne pomoči ne samo v razmerju starši – otrok (v primeru kolizije med starši in otroci), ampak tudi v razmerju starši – otrok – država.

Zato je za krepitev otrokovega položaja v postopkih nujno narediti korak naprej? od ugotavljanja dejstev k postavitvi ustreznega sistema zastopanja otrok – zagovorništva, saj slovenska zakonodaja tega ne ureja zadovoljivo. **Zagovorništvo naj bi pomagalo otrokom, da aktivno sodelujejo v zadevah, ki se jih tičejo, in jih hkrati ščitilo pred zlorabami in slabo prakso.**

To je **obveza naše države in nas vseh**, ki jo **dolgujemo** otrokom, in jim zato z morebitno postavitvijo inštituta zagovorništva **prav ničesar ne podarjamo.**

To možnost jim seveda zagotavljata tudi omenjeni konvenciji, ki se kot mednarodni pravni dokument na podlagi **8. člena Ustave RS**, v primeru neskladnosti z našo zakonodajo, uporabljata kot hierarhično višji pravni akt, vendar to v primerih, ko gre za nedorečenosti v postopkih in ko za ta namen ni dovolj ustrezno usposobljenega kadra, ostaja zgolj na papirju. Na ta problem že več let opozarjamo v letnih poročilih Varuha. Žal še ni bilo zelenega premika.

Zagovorništvo je torej treba jasno doreči, umestiti v zakonodajo in določiti protokol ravnanja. Menimo, da bi lahko to funkcijo najbolje opravljal samostojen in neodvisen inštitut – koordinator s seznamom interdisciplinarne sestave strokovnjakov, razpršenih po celotni Sloveniji, ki bi morali obvezno imeti tudi ustrezne strokovne kompetence in še zlasti določeno afiniteto do otrok. Dostopni naj bi bili po potrebi.

Zagovornik naj bi bil glas otroka

- Zagotavljal naj bi neodvisnost in zaupnost;
- pomoč bi ponudil le tistim otrokom, ki to želijo, in pri tistih korakih, pri katerih ga potrebujejo;
- sodelovanje z otrokom bi gradil na *odnosu*, in ne na *vedeti in znati*;
- otroku bi ponudil vse relevantne informacije, ga podpiral v njegovem sprejemanju, predpostavljajući in razumevanju le-teh;
- zastopal bi resnično mnenje otroka;
- nikoli ne bi delal sklepov o tem, koliko je otrok sposoben oblikovati svoje mnenje, poglede, mišljenje, ampak odkrival njihova občutja;
- bil bi *tam*, pripravljen, ko ga potrebuje, in mu dajal možnost izbire;
- preprečeval bi sprejemanje odločitev za otroka ali namesto njega itd.

Veliko je še odprtih vprašanj, ki jih je nujno osvetliti z vseh zornih kotov, saj le tako lahko jasneje opredelimo tako potrebo po zagovorništvu in način delovanja.

Nikakor ne sme in ne more biti vprašanje: Zagovorništvo da ali ne, ampak: **Kako postaviti zagovorništvo, da bo resnično služilo namenu in bo uresničeno čimprej.**

Otroci ne morejo čakati. Otroci rastejo in z njimi posledice, ki jih lahko utrpijo tudi zato, ker jih ne okrepimo z ustrežno obliko pomoči takrat, ko to potrebujejo. Travme v otroštvu se ne izbrišejo, lahko se le nekoliko ublažijo. Ali kot pravi I. Cankar: »Prvotno besedilo življenja ostane in je vsem očitno ...«

MOJE – TVOJE MNENJE

”

Svoje mnenje lahko povem v šoli, doma, prijateljem. Zelo rad se pogovarjam, zato so me izbrali za predstavnika v otroškem parlamentu. Udeležil sem se tudi občinskega parlamenta. V svojem govoru sem predstavil oddelke vzgoje in izobraževanja.

Klemen Zidar

Osnovna šola Litija, Podružnica s prilagojenim programom,
oddelek vzgoje in izobraževanja

”

Otrokov zaupnik - procesna pravica otroka

Ljubica Šalinger,

Direktorat za družino, Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve

1 Uvod

Namen uporabe inštituta otrokovega zaupnika je predvsem zagotoviti dosledno izvajanje otrokovih pravic in uresničitev temeljnega načela družinskega prava – načela otrokove koristi –, in sicer tako, da se otroku zagotovi procesna pravica, da prek drugih oseb sodeluje in s tem vpliva na vse postopke, ki ga neposredno zadevajo.

V inštitutu otrokovega zaupnika, kot je določen v veljavni zakonodaji, gre za prepletanje načela uresničevanja otrokovih pravic, zagotavljanja največje koristi otroka, konkretnije pa za procesno pravico otroka oz. pravico, da izrazi svoje mnenje v vseh dejavnostih in postopkih, ki ga zadevajo.

2 Kako je nastal zaupnik?

Ob sprejetju najnovejše spremembe Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR) je bilo upoštevano stališče Evropske konvencije o uresničevanju otrokovih pravic, da lahko države pogodbenice kot možno dodatno procesno pravico otroku priznajo tudi pravico, da zaprosi za pomoč ustrezno osebo po svoji izbiri, da mu pomaga izraziti njegovo mnenje (točka a 5. člena konvencije). Kot otrokov zaupnik v postopku nastopa oseba, ki jo otrok sam izbere, ker ji zaupa, ki je sposobna razumeti način doživljanja in sprejemanja sveta konkretnega otroka in je sposobna prevesti jezik odraslih v jezik otroka in nasprotno. To ni uradni predstavnik države, ki naj bi varoval otrokove pravne interese, in tako tudi ne otrokov posebni pravni zastopnik. Otroku lahko po zakonu izrazi svoje mnenje sam ali po osebi, ki jo je sam izbral. To možnost predvideva določba zadnjega stavka prvega odstavka 410. člena Zakona o pravnem postopku (ZPP), vendar pa po predlagani ureditvi ni treba, da bi otrok dopolnil deset let starosti, lahko je tudi mlajši, saj je lahko tudi mnenje mlajšega otroka v konkret-

Kot otrokov zaupnik v postopku nastopa oseba, ki jo otrok sam izbere, ker ji zaupa, ki je sposobna razumeti način doživljanja in sprejemanja sveta konkretnega otroka in je sposobna prevesti jezik odraslih v jezik otroka in nasprotno.

nem primeru relevantno. Namen spremembe ZZZDR iz leta 2004 je namreč bil, da se otroka čimmanjkrat (po možnosti samo enkrat) izpostavlja in obremenjuje v postopku, zaradi česar je z materialnim in postopkovnim predpisom predvidena možnost, da otrok pove svoje mnenje po osebi, ki ji zaupa. Ta oseba to mnenje pozneje posreduje kateremukoli z zakonom določenemu organu, ki ga potrebuje pri določanju, vodenju postopka ali izdelavi strokovnega mnenja.

3 Trenutno stanje

Centri za socialno delo in predstavniki civilne družbe s področja zaščite otrok so Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve obvestili, da pri izvajanju uporabe procesne pravice otrokovega zaupnika nastajajo težave. Ponekod se je izkazalo, da otrokov zaupnik ni dosegel svojega namena in ostal mrtva črka v zakonu, ponekod je bila ta pravica zlorabljena v korist odraslih, le v nekaj primerih pa se je ponudila otroku in bila uporabljena kot zaščita njegovih koristi.

Po 410. členu Zakona o pravnem postopku mora sodišče, kadar odloča o vzgoji in varstvu otrok ter o stikih otrok s starši in drugimi osebami, otroka, ki je sposoben razumeti pomen postopka in posledice odločitve, primerno obvestiti o uvedbi postopka in njegovi pravici, da izrazi svoje mnenje. Glede na starost otroka in druge okoliščine sodnik otroka povabi na neformalni pogovor na sodišču ali zunaj njeega s posredovanjem centra za socialno delo ali šolskega svetovalnega delavca. Ob pogovoru je lahko navzoča oseba, ki ji otrok zaupa in jo sam izbere. Ta oseba lahko pomaga otroku izraziti njegovo mnenje. O pogovoru sodnik sestavi zapisnik, lahko pa tudi odloči, da se ta zvočno snema. Zaradi varstva koristi otroka lahko sodišče odloči, da se staršem ne dovoli vpogled v zapisnik oziroma poslušanje posnetka.

V praksi nekatera sodišča v postopkih, v katerih odločajo o zaupanju otroka v vzgojo in varstvo ter o določitvi osebnih stikov, centru za socialno delo pošljejo zahtevo, da opravi pogovor z otrokom. To ni po zakonu, saj ta določa, da otroka o postopku obvesti sodnik in z njim opravi tudi pogovor, o katerem sestavi tudi zapisnik. Centri za socialno delo tudi nimajo javnega pooblastila za izvajanje določb, ki se nanašajo na izražanje oziroma podajanje otrokovega mnenja v posameznem pravnem postopku po zaupniku. O zaupanju otroka v vzgojo in varstvo ter določitvi stikov odloča namreč pristojno sodišče, in ne več center za socialno delo v upravnem postopku.

Centri za socialno delo pa imajo javna pooblastila za izdajo svojega strokovnega mnenja o zaupanju v vzgojo in varstvo otrok ter določitvi osebnih stikov. Ta pooblastila izhajajo iz 78., 105., 106. in člena 106a. ZZZDR.

4 Kaj dopolniti oziroma spremeniti?

Določiti postopek imenovanja otrokovega zaupnika

Po uveljavitvi navedene novele zakona ugotavljamo, da postopkovni predpis ni dovolj natančno določil postopka postavitve oziroma izbire osebe, ki ji otrok zaupa, zaradi česar se ta inštitut težko izvaja, zato bi bilo nujno v Zakonu o pravdnem postopku natančno določiti postopek postavitve oziroma izbire osebe, ki ji otrok zaupa. Ena od rešitev je, da sodnik med pogovorom z otrokom tega seznanj, da ima pravico, da si sam izbere osebo, ki ji zaupa, in o tem izda sklep. S tem sklepom se lahko zaupnik pred pristojnim organom legitimira kot oseba, ki lahko verodostojno posreduje otrokovo mnenje glede posamezne odločitve sodišča ali za namene izdelave strokovnega mnenja centra za socialno delo ter morebiti v poznejšem pri-
tožbenem postopku.

Določiti opredelitev otrokovega zaupnika

Opredelitev naj bi bila sestavljena iz pravne definicije pravice ter osebnih lastnosti in sposobnosti otrokovega zaupnika:

1. procesna pravica otroka,
2. oseba, ki jo otrok sam izbere,
3. oseba, ki ji otrok zaupa oz. mu je čustveno blizu,
4. oseba, ki je sposobna razumeti način doživljanja in sprejemanja sveta konkretnega otroka,
5. oseba, ki je sposobna prevesti jezik odraslih v jezik otroka in nasprotno.

Določiti naloge otrokovega zaupnika:

1. uresničitev otrokove procesne pravice,
2. varstvo otrokove največje koristi,
3. otroku v postopkih pomagati in namesto otroka izraziti njegovo mnenje,
4. zaščita otroka pred ponavljajočim se nastopanjem v raznih postopkih,
5. otroku daje možnost, da sodeluje v postopku.

Določiti, katerim otrokom se ponudi možnost izbire zaupnika:

otroku, ki je sposoben izraziti svoje mnenje (želje) glede odločitev v posameznem postopku,

otrokom, ki imajo zadostno stopnjo razumevanja o pomenu izraženega mnenja oziroma posledicah, ki jih ima upoštevanje njegovega mnenja.

Določiti namen in cilje imenovanja otrokovega zaupnika

Namen uporabe inštituta otrokovega zaupnika je predvsem zagotoviti dosledno izvajanje načela otrokove koristi.

5 Razmejitev ali združitev otrokovega zaupnika in zagovornika otroka

Posvet *Zagovorništvo otrok in mladostnikov* naj bi med drugim dal tudi odgovor ali vsaj smernice za odgovor na vprašanje, ali bi bilo smotno združiti pravico otrokovega zaupnika z zagovornikom otroka, ki bi bil v eni osebi, ali ti dve možnosti razmejiti in otroku ponuditi možnost, da ima dve osebi – zaupnika in zagovornika. Tretja možnost je, da bi imel na izbiro oba in si izbral ali eno ali drugo osebo, ki bi ščitila njegove interese pred določenim postopkom, med njim in po koncu postopka.

V otrokovo korist je vsekakor, da je čim manj izpostavljen ponavljajočim se pritiskom in vprašanjem v določenih situacijah in postopkih, ki so zanj stresne in celo travmatične, posebno če mu ta vprašanja postavljajo uradne osebe, ki jih ne pozna in jim posledično tudi ne more zaupati. Zaradi tega je naša dolžnost, da najdemo rešitev, ki bo otroka obvarovala pred uveljavljanjem oziroma vsiljevanjem nasprotujočih si interesov staršev. Hkrati pa najti rešitev, ki bo onemogočila zlorabe inštituta otrokovega zaupnika oziroma zagovornika otroka.

MOJE – TVOJE MNENJE

”

Svoje mnenje je včasih težko izraziti, ali ga pa sploh ne smemo, čeprav vemo, da imamo vsi pravico do svobodnega mnenja. Vendar nam je ta pravica včasih tudi kratena.

”

Lea Denša, 9. razred
OŠ Miška Kranjca Velika Polana

Centri za socialno delo in zagovorništvo otrok

Sendi Murgel, Skupnost CSD Slovenije, in
Miha Rotar, CSD Sežana

Na začetku bi predstavili primera, ko bi lahko rekli, da bi otrok imel zagovornika bodisi v strokovnem delavcu bodisi v izvajalki pomoči na domu.

- Strokovna delavka se pri urejanju stikov med sedemletnim dečkom in očetom z dečkom večkrat pogovori. Deček ji zaupa svoje želje, strahove, pove ji, kaj naj očetu zaupa in česa ne. Otroku sprejme pobudo, da se v stiski sam obrne nanjo, saj zna uporabljati telefon. V tem primeru ima strokovna delavka podporno vlogo zaupnika in hkrati dela tudi strokovno delo, saj z očetom dela na tem, da le-ta sprejme otrokove želje, strahove. Tako lahko lažje in bolje zaščiti otrokove interese.

- Zaupna oseba dvema otrokoma je bila izvajalka pomoči na domu, ki je dnevno prihajala v družino zaradi mamine hude bolezni. Otroka, stara 6 in 7 let, sta zaradi maminih težav v duševnem zdravju in njenih dolgotrajnih hospitalizacij živela samo z očetom, ta pa je bil zaradi narave svojega dela veliko zdoma. Oče je menil, da otroka to dobro prenašata, saj si mu nista upala povedati, da ju je brez njega strah, ker ga nista želela še dodatno obremenjevati s svojimi stiskami. Otroka sta izvajalki pomoči zaupala svoje strahove in želje po popolni družini; prosila sta jo še, naj tega na centru za socialno delo ne pove, da oče nanju ne bo jezen. Izvajalka, ki je tako postala zaupna oseba otrok, je vedela veliko o njihovih stiskah, ni pa vedela, ali naj to sporoči na center za socialno delo, da bodo lahko otrokoma ponudili pomoč, ali ne in ali ji bosta otroka potem še sploh lahko zaupala. Vprašanje je, kakšen odnos se vzpostavi med njimi, izvajalko in centrom za socialno delo, ki je med drugim tudi njen delodajalec.

Velikokrat se zgodi, da tudi strokovni delavci centrov za socialno delo kljub želji pomagati in se približati otroku tega ne morejo zaradi različnih vzrokov, ki so na strani zakonitih zastopnikov otroka.

V slovenskem pravnem sistemu številni zakoni in konvencije zavezujejo institucije, ki ob izvajanju svojega dela navezujejo stik z otroki in mladostniki, ki z njimi delajo, naj v vseh dejavnostih in postopkih v zvezi z otrokom skrbijo za njegovo ko-

rist. Center za socialno delo je le eden izmed organov, ki so vpleteni v celotno shemo zaščite otrok in mladostnikov in imajo za svoje delo veliko pooblastil.

Otroci in mladostniki navezujejo stik s centrom za socialno delo ob različnih življenjskih situacijah: pogovor s strokovnim delavcem ob razvezi staršev, reševanje vzgojne problematike, ukrepanje v otrokovo korist ...; velikokrat je center prvi organ, s katerim se srečajo. Od tod vodi pot do drugih organov, kot so sodišče, policija, tožilstvo, tudi nevladne organizacije.

Center za socialno delo mora v vseh postopkih, v katerih je vpleten mladoletnik, vedno delati temu v korist, zaščititi njegove pravice, koristi in interese. Velikokrat je center v dvojni vlogi: kot svetovalni organ, ki ponuja pomoč v obliki svetovanja, opore, pogovora, in kot organ, ki v življenje celotne družine, tudi otroka, poseže dokaj restriktivno.

Ko gre za vprašanje odnosov med starši in otroki, so starši njihovi zakoniti zastopniki, ki morajo delovati otroku v korist, vendarle pride velikokrat do kolizije interesov med enim in drugimi. V takih primerih ima center zakonsko možnost postaviti skrbnika za posebni primer – kolizijskega skrbnika po Zakonu o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, vendar je ta postavljen le za opravljanje posameznih, natančno določenih opravil. Tako so mladoletniki zaščiteni samo s pravnega vidika; kolizijski skrbnik pazi in skrbi za mladoletnikove pravice, koristi in interese, opravlja lahko samo naloge, za katere je bil postavljen; to so enkratna dejanja v enem postopku (npr. podpis pogodbe, dedni sporazum, odprtje računa in podobno). To mladoletniku ne omogoča celostne zaščite, ki bi mu jo bilo treba zagotoviti; ob tem mu je treba zagotoviti tudi oporo in varnost, ne samo v enem postopku pred enim organom, temveč v več postopkih, ki tečejo pred več organi.

Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih ponuja možnost zaupnika otroka, ki nikakor ni dodelan in večinoma vnaša samo zmedo, saj naj bi opravljal nalogo posrednika med otrokom in organom tako, da mu pomaga izraziti svoje mnenje, in še to samo v postopku pred sodiščem. To osebo otrok sam izbere, ne vemo pa po kakšnem postopku, ali se morajo starši strinjati, kdo izda pravni akt, ali lahko ta zaupna oseba nastopa tudi v drugih postopkih pred drugimi organi in kakšna je dejansko njena funkcija. Ker je ta inštitut izjemno ohlapno določen, so se dogajale in se še dogajajo zlorabe.

Strokovni delavci centra za socialno delo velikokrat sami neformalno prevzamejo vlogo otrokovega zagovornika v postopku pred centrom za socialno delo, še posebej ko ugotovijo, da je otrok sam in v postopku nezaščiten.

Inštitut zagovorništva otrok in mladostnikov naj bi tako zapolnil praznino, ki je v tem trenutku ni mogoče nadomestiti z nobenim drugim inštitutom. Zagovornik naj bi bil opredeljen kot neodvisna oseba s strokovnim znanjem za delo z otroki in mladostniki, z določeno afiniteto do tega dela, da je sposoben otroku prisluhniti in zanj poiskati vse informacije in pomoči ter mu jih, na njemu razumljiv način, prevesti.

V postopkih, ki jih vodi center za socialno delo, je lahko zagovornik opora otroku, kot stranka v postopku zagotovo ne bi mogel sodelovati, lahko pa otroku olajša veliko osebno breme. Center za socialno delo že po uradni dolžnosti pazi na otrokove koristi, vendar je ta inštitut za otroka še dodatna zaščita z osebo zunaj institucije, ki vodi določen postopek, v katerega je vpleten tudi otrok.

Če otrok pravico do zagovornika zavrača, je treba vedno posebej ugotoviti, ali je taka odločitev otroka njemu v korist ali ne, treba je pretehtati situacijo, v kateri je družina, kolikšna je ogroženost otroka in na podlagi teh ugotovitev odločiti, ali bo otrok bolj zavarovan z zagovornikom kot brez njega. V teh primerih je treba otroku zagovornika zagotoviti tudi mimo njegove volje, saj velikokrat sam ne more presoditi situacije, v kateri se je znašel, ali pa je pod vplivom mnenja staršev in družine. Takrat se zagovornik imenuje po uradni dolžnosti.

Zagovornik otroka bi moral kot strokovna oseba vzpostaviti zaupno razmerje med seboj in otrokom, mu biti v oporo ter most med govorico in svetom odraslih in njim. V postopkih na centru za socialno delo bi lahko bil vpliv dela zagovornika zagotovo pozitiven. Prispeval bi k boljšemu počutju otroka, njegovi varnosti, odprtosti, tako bi bilo mogoče pogovor z otrokom lažje izpeljati, z manj notranje napetosti otroka.

Glede na strokovno vlogo centra za socialno delo mora ta vse te pogoje že omogočati z zaposlenimi strokovnjaki, ki imajo znanje za delo z otroki in mladostniki, vendar bi kljub temu ta inštitut pripomogel k nevtralizaciji dela centra za socialno delo z otrokom (predvsem glede na dvojno vlogo, v katero je center za socialno delo postavljen). Center za socialno delo je kljub vsemu za otroka samo ena institucija več, ki ga sprašuje, želi določene odgovore, otrok pa je sam na nasprotni strani mize. Takrat je za otroka pomembno, da ima nekoga ob sebi, ki ni predstavnik določene institucije, temveč njegov zagovornik. Otrok z oporo, ki je namenjena samo njemu in ni pod vplivom staršev, sorodnikov ali katerega koli organa, bo na centru za socialno delo tudi lažje povedal, kaj meni in želi, da bo strokovni delavec to tudi lahko upošteval.

Zagovornik otroka je inštitut, ki je v slovenskem prostoru gotovo nujen. Otroci so v postopkih pred organi večinoma prepuščeni samim sebi. Zakonodaja ne omogoča rešitev, ki bi za otroka pomenile olajšanje vseh stisk, pred katere je postavljen, ko se ga, večinoma zaradi težav odraslih, potiska od organa do organa, od postopka do postopka. Postavitev zagovornika otroku je dobra rešitev, za katero bi si morali skupno prizadevati in začeti pri spremembah zakonodaje in iskanju najboljših poti za dobrobit naših najmlajših.

Odpрте dileme, ki se nam porajajo ob pripravi inštituta zagovorništva otrok:

- opredeliti razlike med statusom zagovornika in kolizijskega skrbnika,
- ali je zagovornik lahko stranka v postopku, stranski posrednik, priča ali nič od tega,
- kdo in kako bo izobraževal zagovornike (obdobje, certifikat ...),
- kako volja zakonitih zastopnikov vpliva na zagovornika in njegovo delo,
- od katere starosti naprej pride v poštev zagovornik otroka (dojenček?),
- opredelitev odnosa zagovornik otroka in družina,
- natančno določiti vlogo zagovornika do institucij in njegova pooblastila (pravice in dolžnosti),
- kateri krovni kodeks etike pride v poštev za zagovornike in katero častno razsodišče,
- kdo ukrepa ob ravnanju zagovornika otroka, kako in na čigavo pobudo,
- kateri pritožbeni organ pride v poštev,
- ali otrok lahko zavrne ponujeno osebo s seznama strokovnjakov zaupnih oseb in kakšne so posledice le-tega,
- ali si lahko otrok izbere svojo osebo in ali je ta enakovredna zagovorniku otroka, če ga npr. ni mogoče izbrati s seznama strokovnjakov (glede omenjeni primer negovalke na domu).

MOJE – TVOJE MNENJE

”

Vsako odločitev bi morali sprejeti šele takrat, ko bi vsak povedal svoje lastno mnenje. Potem bi vse skupaj pretehtali in se odločili skupaj. Tako bi bilo na svetu manj nesoglasij in več prijateljstva.

”

Matic Potočnik, 5. razred
OŠ Stražišče, Kranj

Možni prvi koraki k zagovorništvu za otroke

Irena Papež,

Društvo SOS telefon za otroke in mladostnike

Ta prispevek je nastal v imenu Združenja proti spolnemu zlorabljanju, Ženske svetovalnice, Zavoda Emma in Društva SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja.

V nevladnih organizacijah, ki delujemo na področju problematike nasilja v družini, spolnih zlorab in drugih perečih tem, ki zadevajo osnovne pravice otrok, mladostnikov in odraslih, se srečujemo s primeri hudih kršitev človekovih pravic na vseh ravneh – od intimno osebnega prek družinskega do institucionalnega in nazadnje tudi družbenega konteksta.

Naše temeljno izhodišče je bilo in bo pomoč in zaščita posameznikov na vseh ravneh, kjer prosijo za našo pomoč. To je gotovo ena izmed prednosti nevladnih organizacij, ki se potrjuje tudi v praksi in zaradi katere ljudje prihajajo k nam po pomoč.

Nudenje zagovorništva odraslim, ki to želijo, in otrokom, ki to potrebujejo, je naša temeljna praksa že več let. Pri tem se srečujemo z veliko težavami in dilemami, ki jih bo ali jih je podrobneje že predstavila kolegica. Problematika zagovorništva za otroke je izredno pereča in zahteva vso našo pozornost. Veseli smo, da se bodo postavili temeljni okviri njegovega izvajanja na nacionalni ravni.

Med pripravami na ta posvet smo se predstavnice nekaterih nevladnih organizacij srečale in sklenile, da bomo skupaj predstavile svoje izkušnje in izhodišča, saj imamo glede tega podobne poglede, ki temeljijo na podobnih izkušnjah.

Zaradi narave svojega dela se vsak dan srečujemo z otroki, ki bi takoj potrebovali zagovorništvo, le-to pa je za vse nas aktualna vsakodnevna praksa, zato smo sklenile, da konkretiziramo svoje dosedanje delo ter mu damo formalen okvir in pojmovanje.

Želimo zbrati vse svoje izkušnje in spoznanja in jih združiti v okvir konkretnega projekta zagovorništva, katerega osnovni cilj je predvsem čimprejšnje zagotavljanje zagovorništva za otroke, evalvacija izvajanja, strokovna podpora izvajalcem in

na ta način ustvarjanje baze podatkov. Ta bi koristila tako posameznim izvajalcem kot tudi nadaljnjemu konceptualnemu in praktičnemu oblikovanju zagovorništva za otroke. Pri tem moramo poudariti, da ne gre za novo dejavnost. Gre predvsem za to, da svoje dosedanje delo postavimo v formalni okvir s skupnimi cilji in vizijo.

Zagovornik mora preprečiti, da bi v imenu otrokovih koristi prevladali navzkrižni interesi v zvezi z otrokom.

Naš projekt ima lahko vlogo pilotskega projekta, ki je začetek in dober temelj za nadaljnje delo ter sodelovanje raznih institucij in drugih organizacij, ki se srečujejo s problematiko kršenja otrokovih pravic. Eden od namenov delovne skupine, ki je tudi organizator tega posveta, je priprava in izvedba pilotskega projekta zagovorništva za otroke. To idejo podpiramo in pri tem ponujamo sodelovanje.

Naše temeljno izhodišče za delovanje zagovornika je, da se ta v sodelovanju z otrokom, njegovo družino (če je to mogoče) in okoljem zavzema za udejanjanje otrokovih pravic in s tem tudi za njegovo zaščito ter preprečuje, da bi v imenu otrokovih koristi prevladali navzkrižni interesi v zvezi z otrokom. Njegovo delovanje mora vedno biti v imenu otroka in temeljiti na otrokovih pravicah v vseh pogledih in na vseh izraženih otrokovih mnenjih ter prepoznanih potrebah in interesih otroka ter njegovih koristi, ki jih uresničuje kar najbolj mogoče.

Zagovornik svoje poslanstvo opravlja neodvisno in je samo v službi otrokovih potreb.

Cilji projekta so slediti potrebam otroka in družin, slišati otrokov glas in ga razločiti v množici drugih ter se brezkompromisno zavzemati za njegove koristi v okviru družine in njegovega širšega okolja ter v vseh postopkih, ki jih vodijo državne institucije, razne službe in ustanove.

Ciljna skupina programa so otroci, kot so opredeljeni po Konvenciji o otrokovih pravicah. Otroci, ki jim je namenjeno zagovorništvo, so stari od 0 do 18. leta starosti, ki zaradi zaščite svojih pravic in potreb potrebujejo pomoč in podporo odrasle osebe, ki bo znala razumeti, predstaviti, odločno zagovarjati in zahtevati udejanjanje prepoznanih potreb in želja otroka s ciljem njegove dobrobiti in največjih koristi. V okviru te ciljne skupine še posebej izstopajo:

- otroci, žrtve raznih oblik trpinčenja in zlorab,
- otroci, vpeti v razne postopke pred institucijami in ki zaradi navzkrižja interesov med njimi in njihovimi starši, skrbniki, rejniki itd. ne morejo udejanjiti svojih pravic in potreb,
- otroci, ki imajo potrebe po zavarovanju svojih interesov v okviru vzgojnih, izobraževalnih in drugih ustanov,

- otroci s posebnimi potrebami in
- skupine otrok, ki zaradi svojega trenutnega položaja potrebujejo posebno podporo in pomoč.

O inštitutu zagovornika za otroka je treba ozaveščati javnost v obliki raznih zložen, ki bodo namenjene obveščanju otrok, staršev, ustanov in vseh drugih odraslih, ki so v svojih poklicih povezani z otroki. Z zloženko jim je treba predstaviti, zakaj je zagovorništvo za otroka koristno tudi zanje in kaj lahko z uporabo tega inštituta pridobijo. Zdi se nam pomembno izdelati tudi posebno zloženko za otroke, v kateri bodo na njim primeren način predstavljeni vloga in cilji zagovorništva za otroke ter način, kje, kdaj in kako lahko poiščejo zagovornika.

Pred začetkom izvajanja projekta je nujna izvedba kakovostnega izobraževanja, v katerega bodo vključene osebe, ki želijo delovati kot zagovorniki. Izobraževanje je treba pripraviti v sodelovanju z institucijami, ki se srečujejo oz. pri svojem delu prihajajo v stik z otrokom in so za njegovo izkušnjo lahko tudi odločilne (centri za socialno delo, policija, tožilstva, sodišča, institucije, ki se ukvarjajo z otroki, vzgojne in izobraževalne institucije, institucije za otroke s posebnimi potrebami), in v sodelovanju s strokovnjaki, ki imajo strokovno znanje na področju dela z otroki, pravnimi strokovnjaki in strokovnjaki za otrokove pravice. V izobraževanje bomo pritegnili tudi strokovnjake iz tujine, ki bi nam lahko na podlagi izkušenj dali pomembna sporočila. Izobraževanje bi se dograjevalo z aktualno literaturo, spremljanjem prakse evropskega sodišča za človekove pravice in evropskih varuhov za otrokove pravice itd.

Projekt predvideva tudi supervizijo zunanjih strokovnjakov, ki bi jo sestavljalo več, ne samo ena oseba, kajti iz izkušenj vemo, da je zagovorništvo kompleksna oblika pomoči, ki zahteva ogromno izkušenj in strokovnosti na vseh področjih.

S predstavljenim projektom zagovorništva za otroke bi kandidirale skupno štiri nevladne organizacije, odprte pa smo tudi za druge zainteresirane članice. Verjamemo, da lahko na podlagi izkušenj zgradimo dobro osnovo za izpeljavo vseh faz projekta in se tako približamo cilju, ki je skupen za vse nas: dobra praksa zagovorništva za otroke. Ne za nas, ampak zanje. Za otroke.

Upamo in želimo, da bo država priznala potrebo po zagovorništvu za otroke. To bo dokazala s tem, da bo razpisala projekte za zagovorništvo otrok, s čimer bi sledila uveljavljanju zahtev Konvencije o otrokovih pravicah in Pekinških pravil, ki so sestavni del te Konvencije, ter

Upamo in želimo, da bo država priznala potrebo po zagovorništvu za otroke.

omogočila čimprejšnje izvajanje zagovorništva, kar je tudi temeljno vodilo našega projekta.

Nekoč sem imela priložnost govoriti z 12-letno deklico, ki je skupaj s svojo mamo bivala v Zatočišču za ženske in otroke, žrtve nasilja. Povedala je, da se počuti čisto sama na tem svetu in da vsi nekaj od nje želijo. Ne ve več, kaj se dogaja z njo. Najraje bi se skrila v črno luknjo in bila tam, dokler se ne bi stvari umirile. Po štirih letih se stvari še niso umirile. Kaj je z deklico, ne vem. Vem pa, da je potrebovala nekoga, ki bi bil tam z njo in ob njej v najširšem in najbolj celovitem mogočem smislu te besede od začetka do za njo mirnih časov v krogu njej pomembnih ljudi.

MOJE – TVOJE MNENJE

”

Vsak ima svoje pravice,
na žalost so tu še krivice,
tu so še ustrahovanja
in telesna kaznovanja.
Menim, da to so grda dejanja.

”

Mirjam Fašmon, 4. razred
OŠ Kamnica

Zagovorništvo otrok skozi oči mladih

Martin Breskvar,
dijak in predstavnik Unicefa Slovenije

Zagovorništvo otrok in mladostnikov je eno izmed tistih vprašanj, na katera naša država še ni podala odgovora. Kljub temu se je zbrala skupina ljudi, ki želi s svojim znanjem, izkušnjami in položajem premostiti tudi ta problem in končno vzpostaviti sistem zagovorništva pri nas. V veliko čast in veselje mi je, da lahko kot predstavnik mladih sodelujem v tem projektu. Sodelovanje otrok in mladostnikov v procesih, ki se nas tičejo, je namreč ključnega pomena za celostno razumevanje določenega problema in odkrivanje idej ter perspektiv, na katere bolj izkušeni odrasli pogosto pozabljajo.

Vzpostavitev zagovorništva je nujna in naša odgovornost je, da se to čim prej zgodi. Življenjske razmere mlade žal prepogosto prisilijo, da se srečajo z dogodki, ko bi jim pomoč zagovornika prišla neizmerno prav. Mladi menimo, da se to dogaja predvsem v sodnih in zunajsodnih procesih, v katere so otroci posredno oz. neposredno vključeni (npr. ločitve staršev ipd.), v primerih, ko se otrok ali mladostnik znajde na robu zakona in ko je žrtev kaznivih dejanj oz. so mu kršene pravice (to je zlorabe, posilstva, vse vrste nasilja in ponižujočega ravnanja, izkoriščanje, zanježmarjanje itd.).

Verjetno prvo vprašanje, ki si ga zastavimo, ko govorimo o zagovorniku, je, kakšna oseba naj bi zagovornik pravzaprav bila. Menimo, da bi zagovornik potreboval univerzitetno izobrazbo pravnika, socialnega delavca oz. psihologa (odvisno od njegove vloge). Mor-da bi bila najbolj primerna izobrazba pravnika, poleg tega pa še dodatna izobraževanja in usposabljanja z določenih drugih področij. Menimo, da so najpomembnejše značajne lastnosti zagovornika zaupljivost, nesebičnost, razumevanje, odločnost, prijaznost, odprtost, tudi jasnost, odgovornost, naj bo dober retorik, potrpežljiv, sposoben empatije idr. Zagovornik mora biti oseba, ki bo sposobna prisluhniti otroku oz. mladostniku in mu ne bo vsiljevala svojega mnenja, temveč bo zagovarjala izključno njegovo mnenje. Ob tem mora biti tudi sposoben v željah mladega razpoznati elemente zmanipuliranosti od tretje osebe in skupaj z njim priti do resničnih mnenj otroka oz. mladostnika samega. Smiselno bi bilo tudi, da bi bil zagovornik mlajša oseba, ki bi se ji mladi človek lažje zaupal in bi

Zagovornik mora biti oseba, ki bo sposobna prisluhniti otroku oz. mladostniku in mu ne bo vsiljevala svojega mnenja, temveč bo zagovarjala izključno njegovo mnenje.

imela določeno mero ljubečnosti in na nek način materinskosti. S tem bi se mlademu lažje približal in svojo vlogo tudi veliko bolje opravil.

Pomembna vloga zagovornika je tudi v povezavi z dostopom mladih do informacij v postopkih, ki se nas tičejo. Na spletu so številne povezave, brošure z različnimi informacijami in zakoni, ki so dostopni skoraj vsem; vendarle predvsem otroci zakonov preprosto ne morejo brati. Ko gre za informacije, ki se tičejo konkretnih postopkov, v katerih se mlada oseba znajde, pa so mnenja različna. Nekateri trdijo, da imajo mladi možnost dostopa do vseh informacij, ki jih zanimajo. Tu se pojavi drug problem: otrok, ki je pod stresom oz. ni najbolj ekstrovertirane narave, se najbrž ne bo upal oz. bo pozabil vprašati po nekaterih podatkih, ki bi bili zanj ključnega pomena. Podatki morajo biti namreč mlademu podani, ne glede na to, ali jih izrecno zahteva. Po drugi strani veliko mladostnikov meni, da so mladi v postopkih pogosto obravnavani kot »otroci, ki ne potrebujejo informacij, saj nimajo pomembne vloge pri samem procesu«. Čeprav obstajajo določeni telefoni in organizacije, ki omogočajo odgovore na nekatera izmed teh vprašanj, so informacije o tem znane le peščici. Vloga zagovornika je torej pomembna tudi iz tega vidika. S tem, ko bi država otroku ali mladostniku avtomatično priskrbela zagovornika, bi bil tudi problem dostopa do informacij rešen. Zagovornik bi moral namreč biti prvi, ki bi mladega seznanil z vsemi relevantnimi informacijami v povezavi s postopkom. Seznaniti bi ga moral tudi z informacijami, katere pravice ima mladoletnik in kdaj so mu kršene.

Drugi problem, s katerim se mladi v postopku srečujemo, je biti ali ne biti slišan. Mladi, ki so se že znašli v takšnih situacijah, pravijo, da pogosto nimamo možnosti povedati svojega mnenja oz. biti upoštevani, sodišče pa je pogosto brezbrizno do otrokovega doživljanja procesa. Ko obstaja neka avtoriteta, ki ima možnost zadržati glas mladostnika oz. otroka, pa le-ta potrebuje izjemno borbenost, če hoče biti slišan, česar večina nima. Zagovornik bi tu lahko odigral vlogo posrednika. Bodisi tako, da bi izražal mnenja mladoletnika, ki bi mu jih bil poprej zaupal, bodisi, da bi mlademu izbral možnost komentarja vsakič, ko bi ta to želel.

Vloga zagovornika je pomembna od samega začetka procesa. Zavedamo se, da beseda še tako pogumnega mladega človeka prepogosto naleti na gluha ušesa. Njegov glas je neslišen in pogosto izgubljen med pravnimi postopki, zato je potreben odrasel zagovornik, ki ima avtoriteto in je enakovreden drugim v procesu – enakovreden bi jim moral biti že mladostnik oz. otrok sam, vendar to pogosto žal ni tako. Naloga zagovornika je tudi ta, da mladoletno osebo pripravi na morebitna vprašanja sodnika in mu predstavi vse možnosti, najboljše alternative itd. Poleg tega mu

ponuja pomoč pri iskanju drugih strokovnjakov, ki bi jih mladoletnik utegnil potrebovati (psihologi, socialno varstvo ...). Skratka zagovornik bi moral biti tista oseba, na katero bi se lahko mladostnik ali otrok v procesu vedno obrnil. Zagovornik pa mora biti pripravljen tudi na možnost pritožbe in uveljavljanja raznih zahtevkov.

Mladi menimo, da bi morali imeti otroci in mladostniki različne možnosti, kako navezati stik z zagovornikom – prek elektronske pošte, spletne strani, v živo oz. na brezplačni telefonski liniji, pri čemer je morda smiselno upoštevati, da evropska zakonodaja omogoča staršem oz. skrbnikom, da zahtevajo izpisek klicanih telefonskih števil in torej ni mogoče skriti, da je otrok klical zagovornika. Informacije o zagovorništvu bi morale biti dostopne najprej prek medijev, ki so izjemno močno orodje, npr. v oglasih, na plakatih, v oddajah za mlade, kot so ŠKL, Male sive celice itd. Poleg tega bi morale biti informacije o telefonski številki, naslovu in drugih podatkih o zagovornikih dostopne na vseh šolah in s temi informacijami bi morali razredniki svoje učence seznaniti prvi dan pouka. Smiselno bi bilo tudi, da bi imeli zagovorniki predstavitev svojega dela na različnih šolah. Pomembna je seveda tudi politična volja. Politiki lahko močno vplivajo na ljudi in pomembno bi bilo, da bi tudi oni ozaveščali mlade o teh možnostih.

O sami logistični ureditvi sistema zagovorništva mladi menimo, da bi ta moral delovati znotraj neke organizacije (bodisi Varuha človekovih pravic ali Varuha otrokovih pravic), ki bi delovala v čim več slovenskih mestih, tako da bi imeli dejansko vsi mladoletni možnost dostopa do zagovornika. Mladi potrebujemo zagovornika. Potrebujemo osebo, ki bo omogočala otroku, da bo slišan in upoštevan. Odrasli pogosto verjamejo, da najbolje vedo, kaj je najbolje za nas, a ni vedno tako. Za vzpostavitev sistema zagovorništva je skrajni čas, to je naša dolžnost in pravica vseh otrok in mladostnikov. Neznani avtor je nekoč zapisal, da človek nikoli ne stoji više kot takrat, ko poklekne, da bi pomagal otroku. To možnost danes imamo in žalostno bo, če je ne bomo izkoristili!

MOJE – TVOJE MNENJE

”

Želim, da bi imela osemnajsti rojstni dan.
Imela bi več pravic,
bil bi dan mojih sanj.

”

Mirjam Fašmon, 4. razred
OŠ Kamnica

Ne dati pristanka...

Marjeta Miholič,
Mladinski dom Jarše

V sistem zaščite otrok in mladostnikov sodijo tudi vzgojni zavodi, mladinski domovi in stanovanjske skupine, ki so namenjene otrokom in mladostnikom s težavami v socialni integraciji. Vzgoja v teh ustanovah je usmerjena k večanju samostojnosti in kompetentnosti uporabnikov ter zavezana etiki, ki je pogojena z zavezo pravu, katerega posebno poglavje so otrokove pravice.

Slovenski pravni sistem nas z zakoni in konvencijami zavezuje, da je naša skrb usmerjena v korist otroka ali mladostnika, toda:

AN je bil oddan v stanovanjsko skupino zaradi šolske neuspešnosti, beganja od doma, kraj in vlomnih tatvin. Zakaj kraje? AN odgovarja: »Kraje in vlomi so mi omogočili, da sem končno za mojo družino obstajal, da sem postal resničen.« Družina ga je zaradi »sramote« do »nadaljnega« odklonila, tako da na izhode in počitnice hodi k sorodnici, svoj materialni položaj pa rešuje s štipendijo in počitniškim delom. Tudi po uspešno končanih letnikih srednje šole družina vztraja pri »do nadaljnega«. AN se je odločil za pridobitev preživnine s tožbo. Postopek je stekel, vendar po petih letih še ni končan.

... na življenje, kjer je človek obravnavan kot predmet, stvar, material, ker s pristankom zanikamo človekovo dostojanstvo.

BN je bila sprejeta v stanovanjsko skupino na svojo željo. Dokaj hitro pove, da je bila žrtev spolnih zlorab od petega leta. Na policiji je dala prijavo. Do izročitve spi- so tažilstvu je trajalo leta. Primer je dobil sodni epilog po osmih letih.

Razlogi za namestitev CN so bili samomorilnost in izločitev iz matične družine zaradi spolnih zlorab. Postopek teče, imenovana je tudi odvetnica, ki svoje delo konča, ko dekle postane polnoletno, in to tako, da jo obvesti, da se so njene naloge z dekletovo polnoletnostjo končale. Teče tretje leto, a ...

Brata DN in EN sta bila v stanovanjsko skupino sprejeta, ker sta prerasla zavodski okvir. Njuno otroštvo je obdobje zanemarjanja, zlorab (fizičnih, čustvenih, materialnih ...) v družini alkoholikov in pozneje tudi v rejniški družini alkoholikov. Sledila je oddaja v zavod, kjer sta bila ocenjena kot šolsko neuspešna in vedenjsko težavna, kar je bil tudi razlog za premestitev v stanovanjsko skupino. Življenju v dru-

žini in rejniški družini alkoholikov je sledilo osem let bivanja v zavodu in stanovanjski skupini. Končno sta se po končanem šolanju s polnoletnostjo osamosvojila. Skozi življenje se prebijata s honorarnimi, slabo plačanimi zaposlitvami in na vprašanje o počutju odgovarjata: »Kako pa naj se imamo, mi mali ljudje ...?«

Dejstva iz življenj neznancev kažejo, da ob dobro urejenem sistemu pomoči, ob še tako dobrih namenih sistem deluje tako, da žrtev sprejme vlogo žrtve kot edino njemu dostopno resničnost. Kakšen mora biti njihov klic na pomoč, da bodo oziroma bomo postali resnični?

Institut zagovorništva naj pomeni množitev možnosti za uresničevanje otrokovih pravic. Konkretno v zunajdružinski vzgoji to pomeni, da ima otrok ali mladostnik možnost pridobiti podporo in oporo nevtralne osebe, ki ima strokovne in človeške kompetence, hotenje in moč, da v primerih, ko so kršene pravice, prevzame funkcijo zaščite njegovih pravic. Z otrokom ali mladostnikom sta partnerja, ki v dialogu iščeta najustreznejše rešitve za njegovo dobrobit. Uvedba instituta zagovorništva je lahko ustanovam za zunajdružinsko vzgojo le podpora in hkrati zaščita v zavezanosti le-teh k spoštovanju človekovih pravic, poudarjanju vrednot, ki so skupne različnim tradicijam, zagotavljanju pluralizma in s tem legitimnosti njihovega delovanja.

Neodložljivost življenja ne opravičuje umika in pasivnosti, na nas pa je, kaj bomo izbrali!

MOJE – TVOJE MNENJE

”

Menim, da ljudje danes živijo v svetu, ki v bistvu ne dovoljuje spregovoriti otrokom in mladini ne daje besede, pa čeprav se vsi »grebejo« za to, vsi bi radi ustanovili parlamente za mlade itd.

Ne zavedajo se tega, da na mladih svet stoji. Niti videti ne znajo, koliko bi lahko nekemu pomenila otroška misel in kako bi lahko otrokovo mnenje nekemu odprlo oči. Kajti prav otroci smo tista bitja, ki znamo povedati najbolj iskreno, najbolj naravnost in najbolj odkrito.

”

Anja Simreich, 1. letnik
Prva gimnazija Maribor

Ali so po sedanji pravni ureditvi koristi otroka v civilnih postopkih dovolj zavarovane – izhodišča za razpravo

dr. Mateja Končina Peternel,
Višje sodišče Ljubljana

Otrok praviloma pridobi popolno poslovno sposobnost z osemnajstim letom (razen če pred tem sklene zakonsko zvezo ali če postane roditelj in tako odloči sodišče, 117. člen ZZZDR). Vendar lahko določene pravne posle sklepa že s petnajstim letom (108. člen ZZZDR). Do pridobitve popolne poslovne sposobnosti po 107. členu ZZZDR ga zastopajo starši. Pravdna sposobnost – torej sposobnost samostojno opravljati procesna dejanja – je vezana na poslovno sposobnost (77. člen ZPP). To pomeni, da lahko vsaka poslovno sposobna oseba tudi samostojno opravlja dejanja v postopku. Starši otroka do osemnajstega leta praviloma zastopajo tudi v vseh civilnih postopkih. V nekaterih postopkovnih zakonih je izrecno določeno, da otrok pridobi pravdo sposobnost že pred osemnajstim letom.

A Uveljavljanje otrokovih koristi v civilnih postopkih – vendar ne v družinskopravnih

V pravnih in nepravdnih postopkih, v katerih starši uveljavljajo otrokove premoženjske pravice – zapuščinski postopki, uveljavljanje odškodninskih zahtevkov, uveljavljanje zahtevkov na podlagi sklenjenih pogodb –, gre praviloma za pravna razmerja, ki so tako zahtevna, da otrok ni sposoben sam oblikovati mnenja glede tega, kaj je njemu v največjo korist. Zato praviloma njegove interese uveljavljajo starši ali pa starši kot zakoniti zastopniki otroka v njegovem imenu za zastopanje pooblastijo odvetnika.

Za odsvojitve ali obremenitve stvari iz otrokovega premoženja starši potrebujejo soglasje centra za socialno delo (111. člen ZZZDR). Če so si v navzkrižju koristi staršev in otroka, je treba otroku postaviti kolizijskega skrbnika (213. člen ZZZDR). Tega postavi center za socialno delo – lahko pa sodišče na podlagi 82. člena ZPP postavi začasnega zastopnika med notarji, odvetniki in drugimi strokovno usposobljenimi osebami, vendar na predlog tožeče stranke, ki v tem primeru krije stroške.

PROBLEM: V zahtevnejših premoženjskopравnih sporih centri za socialno delo nimajo ustrezno kvalificiranih strokovnjakov, ki bi opravljali naloge kolizijskih skrbnikov oziroma nimajo sredstev za postavitev odvetnikov za kolizijske skrbnike. Tudi sodišča morajo stroške za postavitev kolizijskega skrbnika kriti iz svojih sredstev. Zato se v praksi ti redko postavljajo.

REŠITEV: Ali bo problem rešen, če se zagotovi denar? Ali bi bilo bolje ustanoviti poseben državni organ – skrbnika za posebne primere –, ki bi pravno zastopal otroke v tovrstnih postopkih? Verjetno bi bilo v tem primeru smiselno, da isti organ zastopa tudi druge osebe, ki same ne morejo uveljavljati svojih koristi – odsotne osebe neznanega prebivališča, neznane lastnike premoženja. Postavljen bi bil torej v vseh primerih, v katerih je po 211. členu ZZZDR predvidena postavitev skrbnika za poseben primer, zastopal bi tudi osebe v postopkih odvzema poslovne sposobnosti in pridržanja v zaprtih oddelkih psihiatričnih bolnišnic, saj so v teh primerih problemi enaki.

B Uveljavljanje otrokovih koristi v družinskopravnih postopkih – postopkih v sporih iz razmerij med starši in otroci po 406. in naslednjih členih ZPP

Poseben zastopnik otroka

V družinskopravnih postopkih praviloma eden od staršev od sodišča zahteva, naj odloči o varstvu in vzgoji otroka po razpadu družine, in v imenu otroka zahteva še, naj sodišče odloči o preživninski obveznosti drugega od staršev. V večini tovrstnih postopkov sploh ni spora med staršema o tem, kateri od njiju bo po razpadu družine skrbel za otroka, v večini primerov med staršema tudi ni spora o otrokovih stikih, v večini primerov je sporna le višina preživnine. V tovrstnih primerih nikakor ni mogoče govoriti o koliziji med interesi staršev in otroka, koristi otroka niso v ničemer ogrožene in zato tudi ne bi bilo prav, da bi država v vseh postopkih otroku samodejno postavljala posebnega zastopnika.

V primerih, ko je med starši izrazit spor, ko je iz njihovega ravnanja v postopku razvidno, da sami niso več sposobni objektivno oceniti koristi otroka in ravnaajo otroku v škodo, je treba tudi v družinskopravnih postopkih otroku postaviti posebnega zastopnika (409. člen ZPP).

PROBLEM: Ali v tem primeru posebni zastopnik otroka le zastopa pri uveljavljanju njegovih pravic v postopku ali prevzema tudi vlogo otrokovega zaupnika, terapevta, svetovalca?

REŠITEV: Menim, da posebni zastopnik otroka po 409. členu ZPP otroka le zastopa v postopku pri uveljavljanju njegovih pravic – opravlja procesna dejanja, predlaga izvedbo dokazov, predlaga tudi postavitev ustreznih izvedencev. Predlaga tudi izvedbo ustreznih ukrepov za varstvo otrokovih koristi, npr. ureditev ali prepoved stikov ipd., vendar praviloma takrat, ko je otrok že sposoben razumeti pomen in pravne posledice odločitve v postopku in lahko temu zastopniku izrazi svoje mnenje.

V sporih med starši in otroki – torej v sporih, v katerih se odloča o varstvu, vzgoji, preživljanju otrok – je glede uveljavljanja otrokovih koristi razlika med otroki, ki so že dopolnili petnajst let starosti, otroki, ki so dovolj zreli, da razumejo pomen postopka in posledice odločitve, in otroki, ki še niso dovolj zreli, da bi to razumeli.

Otrok kot stranka postopka

Otrok, ki je dopolnil petnajst let, lahko kot stranka sam opravlja procesna dejanja (409. člen ZPP). Lahko tudi že sam za opravljanje procesnih dejanj v teh postopkih pooblasti odvetnika. Tak otrok je kot stranka tudi zaslišan v postopku pred sodiščem in pove svoje mnenje. Šteje se, da je dovolj zrel, da razume pomen postopka in posledice odločitve in se lahko samostojno odloči, ali se bo aktivno vključil v sam postopek ali pa bo zastopanje prepustil enemu od staršev.

Mnenje otroka

Pri otrocih, ki so mlajši od petnajst let, pa je treba najprej ugotoviti, ali so dovolj zreli, da razumejo pomen postopka in posledice odločitve. Ker sodniki ne premoremo ustreznega strokovnega znanja, to oceno namesto sodnikov v postopku opravijo strokovno usposobljeni strokovnjaki centra za socialno delo. Če ti presodijo, da je otrok dovolj razumen, ga na prošnjo sodišča ob pogovoru z njim seznanijo z uvedbo postopka in njegovo pravico, da izrazi svoje mnenje. To je njegova pravica, in ne dolžnost. Večina otrok v postopku namreč ne želi sodelovati in tudi ne izraziti svojega mnenja, bodisi zato, ker se otroci strinjajo s predlogom tistega od staršev, ki je postopek začel, velikokrat pa otrok pove, da ima rad oba od staršev in se ne želi opredeliti za enega od njiju.

Kadar otrok želi izraziti svoje mnenje, ga lahko pove že strokovnjaku na centru za socialno delo, lahko ga pove sodniku – vendar nikakor ne na glavni obravnavi pred obema od staršev, ampak na neformalnem pogovoru. V zahtevnejših primerih pa svoje mnenje praviloma pove strokovnjaku izvedencu. V teh postopkih se velikokrat pojavijo ugovori enega od staršev, da mnenje otroka ni pristno, da je svoje mnenje izrazil zaradi hudih pritiskov enega od staršev, in takrat mora izvedenec presoditi, ali je mnenje otroka pristno. Šele v tem primeru ga sodišče upošteva.

PROBLEM: Vprašanje je, ali je uveljavitev pravice otroka, da pove svoje mnenje v teh postopkih, otroku v korist ali ne. Odkar sodišča upoštevamo kot eno od okoliščin pri odločanju o varstvu in vzgoji otrok tudi mnenje otroka, so se namreč pritiski staršev na otroka hudo povečali.

REŠITEV: Rešitev vidim le v kakovostnem svetovalnem in terapevtskem delu s starši in čimprejšnji odločitvi o zadevi.

Zaupnik otroka

Pri pogovoru je lahko navzoča oseba, ki ji otrok zaupa (prvi odstavek 410. člena ZPP). Zaupnik je torej oseba, h kateri se otrok zateče, ko starši odpovedo. To torej ni nobeden od staršev, saj se to pojmovno izključuje, to tudi ni oseba, ki jo otroku kot zaupnika izbere eden od staršev. Položaj zaupnika ima lahko le oseba, ki jo otrok sam spontano izbere, to je lahko brat ali sestra, drug sorodnik, učiteljica, zdravnica. Položaj zaupnika lahko pridobi tudi oseba, s katero otrok naveže stik v uradnih postopkih, med njim in to osebo pa se spontano vzpostavi zaupanje – izvedenec v postopku, socialna delavka na centru za socialno delo.

PROBLEM: Kaj v primeru, če eden od staršev ali center za socialno delo ugovarja ali sodišče samo ugotovi, da eden od staršev otroka ali kdo tretji vlogo zaupnika zlorablja za dodatne pritiske na otroka, kar otroku škodi?

REŠITEV: Sodišče, ki vodi postopek, mora po prvem odstavku 408. člena v teh postopkih po uradni dolžnosti ukreniti vse, da se zavarujejo pravice in interesi otroka. Sodišče mora tako presoditi, ali gre res za pristno in spontano razmerje med otrokom in zaupnikom. Če ugotovi, da ni tako, lahko odloči, da se določeni osebi ne dovoli udeležba v postopku, zoper takšno odločitev pa je dopustna pritožba (podobno kot pri stranski intervenciji 200. člen ZPP).

Mlajši otroci

Otroke, ki niso dovolj zreli in niso sposobni razumeti pomena postopka in odločitve, tudi ni treba seznanjati s pravico, da povedo svoje mnenje. Pri teh korist ugotovi sodišče na podlagi ugotovljenih okoliščin pri starših in otroku, v zahtevnejših zadevah, zlasti pri zelo izenačenih pogojih pri obeh od staršev ali ko gre za zelo hude spore med starši, pa praviloma posamezne okoliščine ugotovi izvedenec. Na podlagi njegove presoje in na podlagi mnenja centra za socialno delo sodišče odloči o tem, kaj je otroku v korist.

PROBLEM: Slovenija ima premalo strokovnjakov, usposobljenih za izdelavo izvedenskih mnenj v tovrstnih postopkih, zlasti ko gre za posebno znanje. Država bi morala za te strokovnjake zagotoviti ustrezna izobraževanja.

C Uveljavljanje koristi otroka v primerih, ko gre za resneje ogrožene otroke in je treba izpeljati ukrepe za varstvo njihovih koristi

Starši so tisti, ki imajo tako pravico kot dolžnost pomagati svojemu otroku v stiski. Državne institucije lahko brez soglasja staršev otroku pomagajo le, ko starši ne morejo ali nočejo zavarovati otroka in njegovih koristi ali ga celo sami ogrožajo s svojim ravnanjem. Otrok je lahko ogrožen takrat, ko ga neposredno ogrožajo starši ali skrbniki, tudi ko ga ogrožajo drugi, na primer bratje ali sestre, partner enega od staršev ali povsem tretje osebe, a starši oziroma skrbniki ne storijo ničesar, da bi otroka zaščitili.

Otrok je lahko bolj ali manj ogrožen. Njegove koristi so ogrožene že, če družina razpade, a se starši niso sposobni sporazumeti o tem, kdo bo po razpadu družine skrbel za otroka, kako bo z njegovim preživljanjem in z vzdrževanjem stikov med njim in ljudmi, na katere je čustveno navezan. Kadar se starši o teh vprašanih ne morejo sporazumeti, o tem odloči sodišče. Huje so ogroženi trpinčeni otroci. Mednarodni stalni komite za preprečevanje trpinčenja otrok, ki dela v okviru mednarodne zveze za dobrobit otroka, ločuje trpinčenje otroka v družini in zunaj nje. Trpinčenje zunaj družine zajema institucionalno trpinčenje, zlorabljanje otrok zunaj družine in v zvezi s prostitucijo ter zlorabo otroškega dela. Trpinčenje otroka v družini zajema fizično nasilje zoper otroka, zanemarjanje otroka, spolne zlorabe in psihološko oziroma emocionalno zlorabljanje v družini. Zloraba otroka zajema le

telesno zlorabo, trpinčenje pa poleg telesnega zajema tudi zanemarjanje in psihično trpinčenje otroka. Med ogrožanjem telesnega in duševnega razvoja ni trdne meje; ogrožanje telesnega razvoja se praviloma kaže tudi v duševnosti.

Kdo torej varuje koristi otroka, ko starši odpovedo? Kdo temu otroku ponuja psihično oporo in kdo ga zastopa v postopkih za izvajanje ukrepov za varstvo njegovih koristi?

Kdo torej varuje koristi otroka, ko starši odpovedo? Kdo temu otroku ponuja psihično oporo in kdo ga zastopa v postopkih za izvajanje ukrepov za varstvo njegovih koristi?

Za delo z ogroženimi otroki, ki so še posebej ranljivi, je nujno ustrezno strokovno znanje. Država je pooblastilo za delo z njimi dala centrom za socialno delo, šolski svetovalni službi. Po zakonu o socialnem varstvu otroku osebno pomoč ponujajo centri za socialno delo. Po 119. členu ZZZDR imajo splošno pooblastilo za varovanje koristi otroka. Profili strokovnjakov na centrih za socialno delo mo-

raje biti takšni, da so ustrezno usposobljeni za pomoč otrokom pri različnih oblikah trpinčenj. Za delo s huje prizadetimi otroki zaradi različnih oblik trpinčenj so strokovno usposobljeni pedopsihiatri.

Nevladne organizacije lahko določeno vlogo pri zaščiti ogroženih otrok proti volji staršev prevzamejo le, če jim država, potem ko preveri, ali so kadrovske, prostorsko ustrezno strokovno opremljeni, podeli koncesijo (na primer varne hiše).

PROBLEM: Ali imajo centri dovolj usposobljenih strokovnjakov? Ali so na voljo ves dan – npr. problem izvajanja otrokovih stikov pod nadzorom? Ali šolska svetovalna služba opravlja svoje delo?

REŠITEV: Kadrovska okrepitev pristojnih služb in zagotavljanje strokovnega usposabljanja.

Zastopanje otroka v teh postopkih po predlogu Družinskega zakonika?

Po predlogu Družinskega zakonika lahko postopek za odločitev o ukrepu za varstvo koristi otrok začnejo starši, oseba, ki ji je bil otrok zaupan v vzgojo in varstvo, otrok, starejši od 15 let, center za socialno delo, policija in državni tožilec. Ker je predviden nepravdni postopek, mora v tem postopku sodišče storiti vse, da se zavarujejo pravice in pravni interesi otroka (5. člen ZNP). Sodišče bo lahko v teh postopkih otroku postavilo posebnega zastopnika. Pri ukrepu oddaje v zavod (sedanji 121. člen ZZZDR) pa mora otrok od samega začetka postopka imeti kakovostno zastopanje, zato je po predlogu Družinskega zakonika predvidena postavitev posebnega zastopnika, ki je odvetnik.

PROBLEM: Ali bi otrok poleg centra za socialno delo v teh postopkih potreboval posebnega zastopnika? Ali bi moral biti ta zastopnik usposobljen tudi za svetovalno delo z otrokom? Ali je to lahko res odvetnik s posebnim znanjem?

MOJE – TVOJE MNENJE

”

Jezi pa me, kadar je moje mnenje prekinjeno ali preglašeno, da ga ne morem povedati.

Takrat se počutim užaljeno in sem jezna.

”

Tajša Geršak, 5. razred
OŠ Prežihov Voranc, Ravne na Koroškem

Zagovorništvo otrok v kazenskem postopku

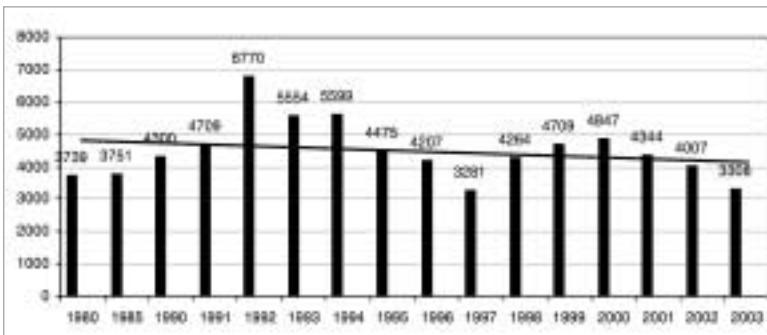
doc. dr. Katja Filipčič,
Pravna fakulteta v Ljubljani

I Konfliktnost interesov v različnih pravnih postopkih

Pravni postopki, v katerih so udeleženi tudi otroci, so upravni (večinoma na CSD), kazenski (otrok kot žrtev kaznivega dejanja, mladoletnik kot storilec kaznivega dejanja) in civilni (razvezni postopki). Vsi organi, ki vodijo te postopke, morajo po Konvenciji o otrokovih pravicah upoštevati otrokove koristi in jim dati prednost pred drugimi. Zato je umestno vprašanje, zakaj otrok sploh potrebuje svojega zastopnika – zagovornika njegovih interesov, če morajo zanj skrbeti že državni organi. Razlog je predvsem v tem, da morajo organi, ki vodijo postopek, prepoznati otrokove koristi (kar zahteva posebno znanje) in jih soočiti z interesi drugih udeležencev v postopku, ti drugi udeleženci pa so praviloma glasnejši in imajo več moči kot otrok. Otrok sam se ne znajde v zapletenih formaliziranih postopkih in pogosto ne more ali ne zna sam izraziti svojega mnenja. V civilnih postopkih (najpogosteje v okviru družinskega prava) si pogosto stojijo nasproti interesi otroka in staršev in v teh postopkih je konfliktnost interesov izrazita in za otroka silno travmatična.

V civilnih postopkih (najpogosteje v okviru družinskega prava) si pogosto stojijo nasproti interesi otroka in staršev in v teh postopkih je konfliktnost interesov izrazita in za otroka silno travmatična.

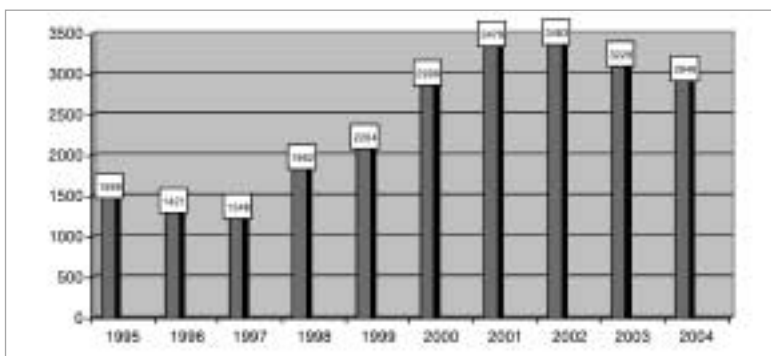
a. Mladoletnik v kazenskem postopku kot storilec kaznivega dejanja

Slika: Število mladoletnih storilcev kaznivih dejanj po policijskih podatkih iz let 1980–2003

V kazenskih postopkih zoper mladoletne storilce kaznivih dejanj se sodišče sreča z drugačno konkurenčnostjo interesov: na eni strani je interes države po zagotavljanju varnosti družbe, na drugi pa interes mladoletnega storilca po nudenju pomoči pri njegovem razvoju. Položaj sodišča je v kazenskem postopku drugačen tudi zato, ker samo (kljub ločitvi funkcij v kazenskem postopku) zastopa interese družbe po varnosti in je včasih pod močnim pritiskom javnosti po strogem kaznovanju (kot npr. v t. i. mačji aferi). Čeprav je zakonsko določen namen sankcioniranja mladoletnih storilcev kaznivih dejanj v Kazenskem zakoniku »vzgoja, prevzgoja in pravičen razvoj« mladoletnika (73. čl. KZ), se ob posamičnih primerih tudi pri nas pojavljajo glasne zahteve po večji represivnosti.

b Otrok v kazenskem postopku kot žrtev kaznivega dejanja

Graf 2: Število mladoletnih žrtev kaznivih dejanj, ki jih je v obdobju 1995–2004 zaznala policija

Otroci v kazenskih postopkih, kjer so udeleženi kot žrtve (torej ključne priče), potrebujejo še posebno skrb.

Otroci v kazenskih postopkih, kjer so udeleženi kot žrtve (torej ključne priče), potrebujejo še posebno skrb. Kaznivo dejanje je namreč zanje travmatičen dogodek s pogosto dolgotrajnimi posledicami (primarna viktimizacija), sam kazenski postopek pa jim povzroča še nove (sekundarna viktimizacija). V teh postopkih so dokazno sredstvo, s katerim država skuša doseči osnovni cilj kazenskega postopka: ugotoviti storitev kaznivega dejanja in njegovega storilca kaznovati. Država se mora zavedati, da lahko za dosego

tega cilja otroku povzroči veliko travm, včasih celo večje, kot je bila sama viktimizacija, in torej mora v postopek uvesti mehanizme za zmanjšanje sekundarne viktimizacije. Ne samo, da kazenski postopek ne pomaga otroku reševati posledic kaznivega dejanja, katerega žrtev je bil, ampak mu povzroča nove psihične obremenitve. Zakon o kazenskem postopku je zato uvedel pooblaščenca otrokom –

žrtvam nekaterih kaznivih dejanj – in določil nekaj posebnih pravil glede zaslišanja otrok.

2 Iskanje celovitih, sistemskih rešitev

Razprava o zastopanju interesov otrok v kazenskem postopku nas neposredno privede do zagovorništva otrok na dveh ravneh; potreba po angažiranju zastopnika v konkretnih postopkih in zakonska določitev njegove vloge, nujen je tudi razmislek o posebni instituciji, ki v otroku ne bi videla predvsem udeleženca konkretnega postopka, ampak bi sistemsko skrbela za prepoznavanje in zagotavljanje koristi otrok kot ranljive družbene skupine in bila kot taka v družbi tudi prepoznana.

Kot žrtev in storilec se otrok pogosto znajde v različnih pravnih postopkih: kot žrtev v kazenskem, pogosto temu sledi razvezni postopek, v katerem se odloča o skrbništvu nad njim, in v vseh teh postopkih od staršev ni mogoče pričakovati, da bodo otroku lahko stali ob strani pri zagotavljanju njegovih koristi, saj pogosto postavijo v ospredje svoje interese. Zato otrok potrebuje osebo, ki ga bo spremljala v vseh postopkih; mandat te osebe bi bil torej bistveno širši, kot so sedanje naloge pooblaščenca otroka v kazenskem postopku. Pravno pomoč nedvomno najustrezneje zagotavljajo odvetniki, vendar otrok potrebuje tudi osebo, ki ne obvlada le prava, ampak ji zaupa in mu je sposobna ponuditi ustrezno psihično pomoč pri premagovanju travm, povzročenih tako s kaznivim dejanjem kot z raznimi pravnimi postopki. Pri tem je ključno, da je to ista oseba v vseh pravnih postopkih, saj bo le tako zagotovljena ustrezna psihična podpora otroku. Pooblaščenec otroka žrtve kaznivega dejanja je nedvomno dobra rešitev, vendar potrebuje otrok več. Potrebuje sistemsko rešitev.

Zato otrok potrebuje osebo, ki ga bo spremljala v vseh postopkih; mandat te osebe bi bil torej bistveno širši, kot so sedanje naloge pooblaščenca otroka v kazenskem postopku.

Nujno je, da strokovnjaki in poznavalci določenih pravnih postopkov predlagajo konkretne spremembe ustreznih zakonov za izboljšanje zastopanja otrokovih interesov. Vendar se ti predlogi praviloma vežejo le na eno vrsto postopka. Potrebuje mo usklajene spremembe na različnih področjih; in to bi morala biti naloga posebne, specializirane institucije. To bi lahko bil poseben Varuh za otrokove pravice, namestnik sedanjega Varuha z ustrezno kadrovsko zasedbo ali kakšen drug specializiran urad. Angažiranje urada sedanjega Varuha je nedvomno izkazano tudi s tokratnim posvetovanjem, vprašanje je le, koliko njegove zmogljivosti dopuščajo angažirano obravnavanje tega področja.

Potreba po takšni instituciji, ki bi sistemsko pristopala k vprašanju zagovornišтва otrok, se še posebej pokaže za nujno pri obravnavanju otrok žrtev nasilja v družini. V zadnjih desetih letih je bilo namreč že več predlogov, kako bi se oblikovala najustreznejša pomoč tem otrokom, tudi z reševanjem vprašanja njihovega zastopanja. Spomnimo se neuspelega poskusa zapisati smernice za delo multidisciplinarnih timov na centrih za socialno delo. Ne samo, da smernice niso bile sprejete, tudi napotilo, da naj CSD organizirajo takšne time, se v praksi različno razume. Predstavnica Varuha je na posvetovanju o nasilju v družini novembra 2003 oblikovala konkretne predloge o ustanovitvi Službe za spremljanje žrtev, a je žal ostalo le pri ideji. Potrebujemo torej institucijo, ki bi neodvisno od kadrovskih sprememb na ministrstvih sistematično skrbela za izvedbo teh in drugih idej za sistemske rešitve.

Drugi primer, kjer se pokaže potreba po takšnem pristopu, je predlagana sprememba kazenske zakonodaje za večjo zaščito otrok pred spolnimi zlorabami. Predlog je bil torej vložen v imenu varovanja otrok, saj naj bi se z zvišanjem kazni, podaljšanjem zastaralnih rokov in oblikovanjem posebnih registrov storilcev zmanjšala spolna zloraba. Ugotovitve stroke ne potrjujejo domnev predlagateljev o ključni vlogi kaznovanja na zmanjšanje kriminalitete. Če bi imeli prej omenjeno institucijo, bi le-ta izdelala strokovno argumentiran sistemski pristop za zmanjševanje zlorab otrok, v katerem bi bilo kazensko pravo le eden izmed mehanizmov. Ob vložitvi tega predloga pa je videti, kot da je to edini (ali vsaj najučinkovitejši) način spopadanja s spolnimi zlorabami.

Primer, ko se jasno pokaže potreba po instituciji za oblikovanje sistemskih rešitev, je tudi obravnavanje mladoletnih storilcev kaznivih dejanj. Zakon o kazenskem postopku jasno določa, kdaj mora mladoletnik imeti zagovornika – odvetnika, in menim, da te določbe ne potrebujejo večjih sprememb. Nujna pa je uveljavitev spoznanja, da je za velik del mladoletnih storilcev primerneje in v njihovo korist, da so obravnavani alternativno. Primer je napotitev mladoletnika na delo v korist skupnosti ali v okviru odloženega pregona ali kot vzgojni ukrep. Stroka, tožilci, sodniki in socialni delavci, enoglasno poudarjajo, da je takšen ukrep v korist mladoletnika. V kazenski zakonodaji je ta možnost že od leta 1995, a se še ne uporablja. In glavni razlog je nerešeno vprašanje, katero ministrstvo bo plačalo približno 2.000 tolarjev (8,34 evra) za zavarovanje mladoletnika na delu (precej manj, kot stane izvedba celotnega kazenskega postopka, v katerega so sedaj sodišča prisiljena tudi v primerih, ko bi bil odloženi pregon utemeljen). Dogovarjanja med ministrstvi tečejo zadnja tri leta, a še ni dogovora. Nekaj posameznikov si prizadeva, da bi se premaknili z mrtve točke, ampak brez uspeha. Če bi imeli posebno institucijo, bi bila ta pri usklajevanju med ministrstvi prav gotovo uspešnejša.

3 Sklepno

Skrb za pravne mehanizme, ki omogočajo prepoznavanje in upoštevanje otrokovih koristi, mora prevzeti institucija, ki bo celovito skrbela za pravni položaj otrok – ne le v pravnih postopkih, ampak tudi širše. Konkretno zagovorništvo v pravnih postopkih pa potrebuje drugačen pristop: posebej usposobljene strokovnjake, tako specializirane odvetnike kot strokovnjake s psihološkim znanjem. V perspektivi vidim torej urad oz. službo za zagovorništvo – zastopanje otrok, ki bi opravljal(a) naloge v konkretnih postopkih, medtem ko varuh za otrokove pravice ne bi imel teh pristojnosti, ampak bi skrbel za položaj otrok v družbi.

Takšna oblika zagovorništva zahteva velike organizacijske spremembe, vezane tudi na določena finančna sredstva, zato je to lahko ideja, za izvedbo katere si je vredno prizadevati. Realno pa moramo biti zadovoljni že s postopnimi rešitvami, ki naj privedejo do tega cilja. Zato je zelo pomemben korak predvsem povečano angažiranje urada Varuha za človekove pravice na tem področju tudi z organizacijo posvetovanja, kot je ta.

MOJE – TVOJE MNENJE

”

Vsi imamo pravico do lastnega mnenja, ne glede na starost, izobrazbo, spol ali barvo kože. Tudi otroci. Vendar pa otroškega mnenja odrasli pogosto ne upoštevajo. »Tiho bodi, kaj pa ti veš!«, »Ne odgovarjaj!« so odgovori odraslih, ko se vključimo v pogovor.

”

Matic Potočnik, 5. razred
OŠ Stražišče Kranj

Prispevek na temo zagovorništva otrok in mladostnikov

Vlasta Nussdorfer,
Beli obroč Slovenije

Kazenska zakonodaja, konkretno Zakon o kazenskem postopku je v 65. členu uvedla pooblaščenca mladoletnih oškodovancev. S seznama odvetnikov ga dobijo za čas od uvedbe kazenskega postopka za kazniva dejanja zoper spolno nedotakljivost in kaznivo dejanje zanemarjanja mladoletne osebe in surovega ravnanja. Njegov namen je zaščita integritete med zaslišanjem pred sodiščem in uveljavljanje premoženskokopravnega zahtevka.

V vseh minulih letih je praksa pokazala, da so pooblaščenca, ki vestno in z vso odgovornostjo opravljajo svoje delo za mladoletnega oškodovanca, a tudi taki, ki si zaslužijo kritiko, in to upravičeno. Ko zvedo, da jim je sodišče naložilo to nalogo, se pogosto znajdejo pred težavo, kdaj in kako priti z mladoletnikom v stik in kako mu pravzaprav pomagati. Velikokrat vstopajo prepozno, saj so za otrokom že mnoge travme, ki jim jih je prizadelo okolje, včasih celo najbližji. Če je storjeno kaznivo dejanje med družinskimi člani in je storilec eden izmed staršev, se nemalokrat odvija prava drama med starši in otroki, ki so sprožili postopek. Če se drugi izmed staršev, ki ni storilec, ne postavi na stran svojega otroka, mu ne verjame, noče verjeti in ščiti storilca, ki je njegov partner, otrok zapade v hudo osebnostno stisko. Ne le, da mu je dejanje pustilo posledice, nove rane mu zadajajo najbližji. Znajde se v precepu, kaj govoriti, koliko in ali sploh. Ko se začnejo z njim ukvarjati strokovnjaki, je nemalokrat že pod vplivom najbližjih in se oddaljuje od prave snice.

Pritiski nanj so lahko tako hudi, da postane vnovična žrtev postopka. Prav zato je namen pooblaščenec, da mu pri tem pomagajo. Pomembno je, da bi se odvetniki zavedali, kako pomembno vlogo igrajo. Z oškodovancem bi se morali dobiti takoj, ko jim sodišče sporoči, da ga zastopajo, mu predočiti celoten potek postopka in ga na pogovore, zaslišanja in morebitno izvedenstvo pripraviti. Zato bi potrebovali dodatno znanje in usposobljenost, za kar si sicer Odvetniška zbornica v zadnjem času že prizadeva.

Zelo pomembno je, da zanj uveljavljajo tudi premoženjskopravni zahtevek. Če ta ni specficiran in primeren tako teži dejanja kot posledicam, kar je včasih med postopkom težko ugotoviti, ga sodišče zavrne in z njim oškodovanca napoti na pot pravde. Ta se običajno niti ne začne, saj oškodovanci nimajo moči in sredstev, da bi ta boj v pravnem postopku nadaljevali. Začel bi se od začetka, novi odvetnik bi se moral seznaniti s celotnim kazenskim spisom in nato nadaljevati.

Sklepne ugotovitve prispevka, ki pomenijo izboljšanje sedanjega položaja, so:

Otrok mora posebnega zagovornika dobiti takoj, ko se za dejanje izve oziroma je prijavljeno, saj ga zaradi zaščite svojih interesov potrebuje.

- I. Otrok mora posebnega zagovornika dobiti takoj, ko se za dejanje izve oziroma je prijavljeno, saj ga zaradi zaščite svojih interesov potrebuje.
- II. Z uvedbo kazenskega postopka pooblaščenca izmed odvetnikov določi sodišče, ta pa naj bo izbran s seznama odvetnikov in naj ima dodatno znanje, kar pomeni, da mora biti še posebej usposobljen za zastopanje mladoletnih oškodovancev.
- III. Če mladoletnemu oškodovancu med kazenskim postopkom ni prisojen premoženjskopravni zahtevek, naj pooblaščenec svoje delo nadaljuje še v pravnem postopku. Za tako njegovo zastopanje so nujne ustrezne spremembe zakonodaje.

V celotnem postopku je lahko zagovornik otroka, ki je postavljen s posebnega seznama, v pomoč uradno postavljenemu pooblaščenču.

Zagovorništvo otrok od zaznave kaznivega dejanja do uradne postavitve pooblaščenca naj bo po ureditvi podobno mediatorjem oziroma poravnalcem. Njihove postavitve, izobraževanja, delo in nadzori so za poravnavanje že zakonsko predvideni.

Otroci kot najšibkejša in ranljiva bitja v vseh postopkih, kjer gre za zaščito njihovih pravic in interesov, nedvomno potrebujejo osebe, ki jim lahko v popolnosti zaupajo, ki bodo to delo opravljale vestno, z velikim poslušom za njihove potrebe, z dodatnim znanjem, pod ustrezno supervizijo. Le tako bomo lahko v prihodnje rekli, da nismo ostali le na pol poti.

Vloga družinskega sodišča pri uresničevanju največje koristi otroka

Irma Kirin Zakrajšek,
Okrožno sodišče v Ljubljani

Po zadnji reformi na področju družinske zakonodaje sredi leta 2004, ki je prinesla mnoge novosti, bistvo pa to, da se je reševanje zadev s področja družinske problematike združilo na enem mestu, je bil z januarjem 2005 v okviru Okrožnega sodišča v Ljubljani ustanovljen oddelek za družinsko sodstvo. To omogoča sodišču celovito obravnavanje družinskega prava in specializacijo odločanja v teh zadevah. Družinski zakonik, ki je v pripravi, bo s centrov za socialno delo na sodišča prenesel še številne druge pristojnosti za odločanje v družinskopravnih zadevah in določil nekatere nove pristojnosti. Odločanje v teh zadevah bo tako pretežno zaupano sodišču.

In kako se uresničujejo otrokove pravice v družinskem pravu, kakšno je varstvo pravic otroka v zvezi s postopkom za dodelitev otrok pri razvezi?

Najpogosteje se na oddelku ukvarjamo z razmerji po razvezi zakonske zveze. Naše največje zadovoljstvo je takrat, ko smo prepričani, da smo odločili tako, kot je bilo najboljšo mogoče predvsem z vidika otroka, ki so v teh postopkih najbolj prizadeti. Korist otroka je **glavno načelo** pri odločanju.

Temeljno vodilo za ravnanje in postopanje pri našem delu je korist otroka, in sicer v vseh razmerjih in položajih, v katerih je otrok udeležen ali prizadet. V mnogih določbah ZZZDR je otrokova korist zapisana kot temeljno vodilo za ravnanje. Je vodilo pri odločanju sodišča o dodelitvi otroka po razvezi, pri odločitvah o stikih, morebitnem odvzemu ali omejitvi stikov in drugih.

V zakonskih sporih ter sporih in razmerjih med starši in otroki mora sodišče po uradni dolžnosti ukreniti vse, kar je potrebno, da se zavarujejo pravice in interesi otroka in drugih oseb, ki niso sposobne skrbeti za svoje pravice in interese (408/1. člen ZPP).

Država zagotavlja varstvo mladoletnim otrokom vselej, kadar je ogrožen njihov zdrav razvoj in kadar to zahtevajo druge koristi otroka (6. člen ZZZDR).

Zakon poudarja načelo varstva otrokovih koristi v okviru načela oficialnosti.

Korist otroka je omenjena v mnogih členih tako ZZZDR kot ZPP. Korist otroka je izrecno poudarjena v poglavju o sporazumu o varstvu in vzgoji, preživljanju in stikih. Gre za drugi odstavek 105. člena, tretji odstavek 106. člena, drugi odstavek 106.a člena in 130. člen ZZZDR. V vseh teh primerih zakon določa, da v primeru, ko sodišče ugotovi, da sporazum ni v skladu s koristjo otrok, predlog zavrne.

Iz 6. člena ZZZDR izhaja, da je v otrokovo korist, da se zdravo razvija. V členu 4/2 je določen namen, ki naj se z roditeljsko pravico doseže – zagotoviti otroku pogoje za zdravo rast, skladen osebnostni razvoj in usposobitev za samostojno življenje in delo. Tudi ZPP izrecno zahteva od sodišča, naj varuje koristi otrok v zakonskih in starševskih pravadah po uradni dolžnosti (408. člen ZPP).

Glede zagotavljanja otrokove koristi je ZZZDR naravnani v smer Konvencije ZN o otrokovih pravicah, ki določa, da je treba pri vseh dejavnostih v zvezi z otrokom upoštevati njegovo korist. Ob upoštevanju konvencijskega načela o koristi otroka je v novem 5.a členu ZZZDR izrecno določeno, da morajo za otrokovo korist skrbeti starši, druge osebe, od katerih je otrok odvisen, državni organi in nosilci javnih pooblastil v vseh dejavnostih in postopkih v zvezi z otrokom.

V naših postopkih se je vedno treba vprašati Ali je to otroku v korist? To vprašanje si je treba zastaviti vselej tudi potem, ko pridobimo mnenje otroka.

V naših postopkih se je vedno treba vprašati *Ali je to otroku v korist?* To vprašanje si je treba zastaviti vselej tudi potem, ko pridobimo mnenje otroka. Sodišče mora upoštevati mnenje otroka, če je sposoben razumeti njegov pomen in posledice (členi 64/2, 78/2, 105/3 ZZZDR) in če ugotovimo, da je to, kar si otrok želi, resnično tudi v njegovo korist.

V zvezi z mnenjem otroka je pomemben 409. člen ZPP, iz katerega je mogoče razbrati, da ni starostne meje glede upoštevanja otrokovega mnenja oz. starostne meje, ki bi določala, kdaj smemo opraviti pogovor z otrokom in kdaj ne. ZPP rešuje vprašanje procesne sposobnosti otroka: možnost sodelovanja otroka v postopku in izražanja lastnega mnenja v odvisnosti njegove starosti in razsodnosti.

Če je otrok dopolnil 15 let in je razsoden, je stranka v postopku in njegova izjava na primer o tem, kje bi želel živeti po razvezi, ima značaj zahtevka, ki ga mora sodišče presojati. Sodišče bo tako ugotavljalo, kateri zahtevek – od otroka ali staršev – je v korist otroka. To dolžnost ima sodišče po ustavnem načelu (53. člen Ustave)

in po Konvenciji ZN o otrokovih pravicah. Če otrok še ni star 15 let, je pa razsoden (dodaten pogoj, da je otrok dopolnil deset let starosti, je bil odpravljen z novelo ZPP v decembru 2003), prav tako lahko izrazi svoje mnenje in tako mnenje je pomembno pri odločitvi sodišča. Tak otrok nima procesne sposobnosti in ne more postaviti svojega zahtevka, ima pa pravico izraziti svoje mnenje. Če sodišče ugotovi, da je otrokovo mnenje v skladu z njegovo koristjo, čeprav je drugačno od zahtevka staršev, mora sodišče odločiti tako, kot želi otrok. Naš ZPP šteje, da ima otrok tako razumevanje, če je razsoden in je sposoben razumeti pomen postopka in posledice odločitve. Sodišče mora seveda oceniti, ali je odločitev v skladu z otrokovim mnenjem tudi res otroku v korist.

Sodišče otroku, ki je dopolnil 15 let, pošlje dopis in ga obvesti o pravnem postopku (o tožbi ali predlogu staršev) in ga pozove, da sporoči, ali želi sodelovati v postopku. Otroku, ki je dopolnil 15 let in je podal svoje mnenje, sodišče vroča tudi sodbo in zoper sodbo ima pravico vložiti pritožbo. Otrok ponavadi svoje mnenje izrazi pred pristojnim CSD in če ni večjih zapletov, že CSD pri svojem mnenju upošteva otrokove želje. V primeru dileme o tem, kateremu od staršev naj bo otrok zaupan, pa mnenje CSD ne zadostuje in je treba v postopek pritegniti še izvedenca ustrezne stroke. Največkrat zadostujejo mnenja CSD (ta mnenja so v težjih primerih izdelana po timih več strokovnjakov), v katerih so navedena vsa tista dejstva, ki so jih navedli starši in otroci, in tista, ki jih starši niso navedli niti v predlogu niti v tožbi. Usposobljeni delavci centra opravijo pogovor z otrokom in če ta pove svoje mnenje, tega skupaj s svojo oceno posredujejo sodišču.

V postopku tako sodišče ugotavlja, kakšna rešitev bi bila najboljša za otroka. Pri tem sodišču pomagajo in svetujejo delavci centrov za socialno delo in navsezadnje sodni izvedenec, ki v najtežjih primerih poda mnenje o tem, kaj je najboljša za otroka. Sprašujem se, ali otrok v teh primerih resnično potrebuje posebnega zastopnika (branilca) in kaj bi bilo drugače, če bi ga imel, oziroma ali bi bila odločitev sodišča drugačna. Menim, da ne, saj se vsi vpleteni v sedanjem postopku trudimo odločati v največjo otrokovo korist in zato, ker je v naših primerih vloga sodišča le drugačna kot v drugih postopkih, kjer je sodišče le razsodnik, torej tisti, ki o zadevi le razsodi.

Povzetek

Razmerja po razvezi zakonske zveze so najpogostejša razmerja, s katerimi se ukvarja naše sodišče. Vsaka razveza zakona, čeprav sporazumna, ni brez posledic.

Tudi če se še tako trudimo in si želimo urediti razmerje po razvezi čim boljše, se je treba zavedati, da v družini nikoli več ne bo tako, kot je bilo. Vsak primer je primer zase. Situacij je toliko, kolikor je ljudi. Zdi se, da je drugačna situacija po razpadu družine, v kateri so bile razmere resnično nevzdržne in v škodo otrok. Je razveza v teh primerih najboljša rešitev, če je seveda primerno poskrbljeno za varstvo in vzgojo otrok in za njihovo preživljanje? Mnogo vprašanj se poraja v teh postopkih, polnih čustev. Čustvena obremenitev je izjemno huda, ne le za starše in otroke, temveč tudi za sodnike. Pri družinskih sporih sodnik ni le pravnik, mora biti tudi psiholog, socialni delavec, ekonomist in še kaj. V vseh primerih razpada družine se pojavijo stiske zakoncev, ki se razvezujeta, in bolečina otrok. Kako stresne so situacije za otroke, je odvisno predvsem od komunikacije med starši oziroma od tega, ali so sposobni svoje konfliktne situacije pred otroki skriti in ali so kljub razvezi zakona sposobni ostati starši v pravem pomenu besede.

Zagovorništvo je »proces senzibiliziranja posameznikov in skupin, da ne zgrešijo otrokovih potreb, in obveznosti družbe, da poskrbi za pozitivne odgovore za te potrebe«.

Zagovorništvo otroka je »intervencija v korist klienta ali skupine klientov v neodzivnem sistemu«.

Razumevanje in cilji zagovorništva otrok

Katja Bašič, Danijela Frangež,
Združenje proti spolnemu zlorabljanju

V prispevku želimo predstaviti svoje razumevanje zagovorništva in kako naj bi ta koncept deloval v okviru nevladne organizacije s ciljem zaščite otrokovih pravic. Razumevanje našega videnja zagovorništva vidimo kot prispevek pri iskanju dodatnih najboljših poti za zaščito otrokovih pravic, ki smo jo dolžni v državi oblikovati in ki naj pripomore k zaščiti otrok.

Najbolj celovita in najpomembnejša pravna zaščita otrokovih pravic v naši državi sta še vedno Konvencija o otrokovih pravicah in ustavna določba v 56. členu, ki je otroku priznala položaj subjekta.

V pravu bi še lahko naštevali akte, ki delno obravnavajo otrokove pravice, toda ne glede na to je prepad med normativnim in dejanskim stanjem na področju spoštovanja otrokovih pravic velik. Paternalistično obravnavanje otroka, katerega značilnost je domneva, da državni organi vedno delujejo v otrokovem interesu, je še vedno prej pravilo kot izjema. Vedno znova se srečujemo tudi z ravnalnimi in mnenji, ki kažejo na to, da na otroka ne gledamo kot na osebnost, ki ima v zvezi s svojim položajem ali konkretnim dogajanjem, ki ga zadeva, pravico izraziti svoja občutja in mnenja, kaj šele, da bi na njega gledali kot na nekoga, ki je lahko sposoben tudi samostojne presoje o svojih interesih. In to so temelji, na katerih lahko sploh vzdrži ustavna določba in da lahko govorimo o udejanjanju otrokovih pravic.

Paternalistično obravnavanje otroka, katerega značilnost je domneva, da državni organi vedno delujejo v otrokovem interesu, je še vedno prej pravilo kot izjema.

Konvencija o otrokovih pravicah v 3. členu govori o tem, da naj bodo otrokove koristi glavno vodilo, v 12. členu pa pravi, da države podpisnice jamčijo otroku, ki je sposoben oblikovati lastna mnenja, pravico do prostega izražanja le-teh v vseh zadevah v zvezi z njim, o tehtnosti izraženih mnenj pa se presoja v skladu z otrokovo starostjo.

Na te probleme nas je ob pregledu vladnega Poročila o uresničevanju otrokovih pravic v RS v januarju 2004 opozoril tudi Odbor ZN za otrokove pravice iz Ženeve. Na podlagi poročanj ga namreč skrbi med drugim tudi, da otroci pri stiku z jav-

nimi ustanovami in socialnimi službami, vključno s centri za socialno delo, pogosto še nimajo možnosti, da bi predstavili svoja stališča.

Primeri iz prakse

1. primer:

Mati 13-letne deklice se je obrnila na Združenje v želji, da jo podpremo v njenem uveljavljanju prekinitve stikov med hčerko in očetom, s katerim se je mati razvezala. Stikov med očetom in hčerko ni že zadnja tri leta, ves čas trajanja postopkov za dokončno odločitev o stikih. Deklica je bila v tem času obravnavana pri kar številnih strokovnjakih. V pogovoru nas mati ni prepričala o svojih razlogih, na katerih je utemeljevala zahtevo za prepoved stikov, toda njena trditev, da hčerka sama noče stikov, nas je spodbudila, da smo si pridobili materino soglasje in se z deklico pogovorili. V pogovoru nam je deklica povedala za spolno zlorabo, ki jo je izvajal oče. O tem je spregovorila prvič in mati je bila nato prek nas o tem tudi prvič seznanjena. Strah pred nadaljnjo zlorabo je bil razlog njenega odklanjanja stikov z očetom.

2. primer:

Mati 7-letnega fantka, ki je zatrjevala, da otrok ne želi videvati očeta, se je strinjala s predlogom, da se z otrokom pogovorimo. V pogovoru se deček ni spomnil ničesar, kar mu pri očku ne bi bilo všeč. Toda kot zagotovilo, kako ga ne mara, je povedal, da je medvedka, ki mu ga je oče poslal kot darilo, vrgel v koš za smeti. Ko je bil v nadaljevanju pogovora na otroško igriv način vprašan, ali ni bil medvedek žalosten, ko ga je vrgel v smeti, je odgovoril: »Saj je mama rekla, naj ga vržem v kanto.« To je le en segment iz pogovora z otrokom, pri katerem bi kot otrokovi zagovorniki v zagovorništvu vložili vse napore, da bi deček znova vzpostavil stik z očetom.

3. primer:

O sumu očetove spolne zlorabe 4-letne deklice je policija tožilstvu že podala poročilo. Stiki otroka in očeta so krajši čas potekali v varni sobi, toda center za socialno delo je na podlagi svojih videnj menil, da za to ni razlogov in da se stiki lahko nadaljujejo brez nadzora na očetovem domu.

Mati 4-letne deklice se je obrnila na nas v zaskrbljenosti, da se ob vnovičnih stikih deklice z očetom na njegovem domu spolna zloraba otroka nadaljuje. Materine

razloge zaskrbljenosti smo ocenili kot zelo resne in tudi na podlagi novih sporočil otroka, ki jih je podal materi, tožilstvu podali ovadbo o sumu kaznivega dejanja. Nekaj dni za tem deklica na nenačrtovanem obisku z materjo na Združenju na vprašanje, ali greš rada k očiju, ni odgovorila, na nadaljnje vprašanje, kaj pa se igra ta z očijem, ko si pri njem, pa je rekla »oči me gica po lulici«. Zaradi zaščite otroka smo CSD zaprosili za sklic tima. Socialna delavka nam je v telefonskem stiku povedala, da menijo, da spolne zlorabe nikoli ni bilo. Mati pravi, da brez naše pomoči nikoli ne bi mogla zbrati toliko poguma in pridobiti toliko informacij o svojih in otrokovih pravicah, s katerimi ji je uspelo zaščititi otroka tako, da so se znova vzpostavili stiki v varni sobi.

4. primer:

Babici štirih vnukov po materini strani pomagamo, kolikor nas seveda CSD hoče poslušati, da se udejanjijo osnovne pravice njenih vnukov. Oče otrok je bil obsojen na 12 let zaradi trpinčenja in spolnega zlorabljanja svojih otrok in je na prestajanju zaporne kazni. Kljub temu je obdržal starševske pravice; mati otrok pa je umrla pred njegovo obsodbo. Takoj za tem, ko je storilec začel prestajati zaporno kazen, so predstavniki CSD z utemeljitvijo, da babica, pri kateri so vnuki preživljali velik del svojega otroštva, potrebuje nekaj časa za počitek, otroke za nekaj časa odpeljali. Pri babici živita in sta odrasli tudi dve polsestri otrok, sedaj že odrasli osebi. Otroke so v soglasju z očetom (ki ga je babica tudi prijavila in na podlagi njenih prijav so pravzaprav stekli postopki) oddali v rejniško družino. Od odhoda otrok od babice in dveh polsester otroci s svojo širšo družino niso smeli imeti stikov več kot eno leto. Zato pa je stike z otroki po telefonu vzpostavljala oče in jim pri tem grozil, da morajo zanikati vse, kar so povedali zoper njega. Stike so vzpostavljali tudi starši storilca, čeprav se je med stikom babice z Združenjem zaznal in prijavil tudi sum spolne zlorabe ene od deklic, ki ga je izvajal očetov oče. Štirje zlorabljeni otroci so bili nameščeni iz mestnega v kmečko okolje, in to v rejniško družino, kjer rejnica ni imela niti izkušenj z rejenci niti kakršnekoli dodatne izobrazbe za delo z zlorabljenimi otroki. Ko so se po več kot letu vzpostavili prvi stiki babice z otroki, so se otroci babici potožili; zapis o tem, da sta bila dva od otrok v rejniški družini tudi fizično disciplinirana, smo posredovali CSD. Preprosto najprej tudi nismo mogli verjeti babici, da se z vnuki ne more dobiti na svojem domu ob božiču, dokler sami nismo izkusili naporov, ki smo jih vložili zato, da se je to udejanjilo. Na timu so bile dane obljube o marsičem, toda dejstvo je, da stiki med babico, dedkom, dvema polsestrama in štirimi otroci potekajo enkrat mesečno na CSD, in to pod nadzorom. Babica oz. celotna širša družina otrok po materini strani ni bila nikoli ogrožajoča za otroke, to je potrdil tudi CSD.

To je le nekaj primerov zadnjih mesecev v tekočem letu, ki bi nam morali biti dodatno opozorilo, da z uveljavljanjem otrokovih pravic v naši državi ne moremo biti zadovoljni. In zato je nujno

- uveljavljanje instrumentov, s katerimi bomo prepoznavno in legitimno zahtevali uveljavljanje že jasno zapisanih in torej obstoječih pravic vseh otrok ter storili korak naprej z zavzemanjem za resnični interes otroka in otrokovo največjo korist;
- vzpostaviti inštitute, instrumente, s katerimi se bo to otrokom zagotavljalo oziroma sploh omogočalo.

Eden takšnih instrumentov je zagovorništvo. Ali nismo v opisanih primerih opravljali pomembnih del zagovorništva za otroke?

Nespornost zagovorništva odraslih

Zanimivo je namreč, da je zagovorništvo, kot projekt za odrasle osebe, že mnoga leta sestavni del delovanja nekaterih nevladnih organizacij. Pri izpostavljanju mnogih problemov, domnevnih nejasnosti in očitno velike potrebe, da se lotevamo zagovorništva otrok kot odkrivanja nečesa popolnoma novega, se samo po sebi postavlja vprašanje, v čem je bistvo problema. Ali morda zagovorništvo odraslih ni toliko problematično, ogrožajoče za institucije? Ali se hoče videti in se vidi v zagovorniku za odraslega zgolj fizična in s tem moralna podpora? Ali je zavedanje problematičnosti npr. kršenja pravic odraslih večje? Ali pa je zavedanje vseh o lastni odgovornosti odraslih tako formaliziralo in s tem minimaliziralo inštitut zagovorništva odraslih?

Nekaj je na tem. Tudi izkušnje na področju zaščite otrok nam to potrjujejo. Neopremljeni odrasli, starši, nezlorablajoči starši itd. najpogosteje ne morejo zaščititi otrokovih pravic. Zato je večina zagovorništva, vsaj dveh podpisanih nevladnih organizacij, prek staršev namenjenega otrokom. Toda ker se pred uradnimi institucijami ne moremo predstavljati kot zagovorniki otroka, to delamo tako, da v vsakem konkretnem primeru ozaveščamo njihove starše o njihovi vlogi, o pravicah otroka, kako naj jih dosejajo, do česa imajo njihovi otroci pravico, kaj bi bilo v danem primeru v največjo korist otroka itd. Toda prenašanje teh vedenj in nato starševska uporaba le-teh v praksi za otroka ni preprosta in zato tudi ne ustrezno učinkovita. Še posebej ko gre za navzkrižje interesov otroka in staršev ali enega od staršev. Pogosto se tudi enega od staršev, ki z novim vedenjem upravičeno vztraja pri

zaščiti otrokovih pravic, opredeli kot motečega ali kot tistega, ki ne dela v otrokovem interesu. Zato se dobro zavedamo, da bi morala biti naša vloga za otroka v teh primerih tam oziroma kjerkoli je to potrebno, in to z otrokom ali za otroka ali v imenu otroka.

Otroci pri nas še niso zadovoljivo zaščiteni in njihove temeljne pravice pogosto niso spoštovane. Nikakor se nečemo sprijazniti, da so pri nas »otrokove pravice še zelo mlade«, da je sistem zaščite otrok neizdelan in brez pravil ter v skladu s tem ni ustreznih protokolov, da je otrok le redkokdaj vprašan za mnenje, kaj šele, da bi se slišalo ali prisluhnilo njegovim videnjem, potrebam in željam, da spremembe zakonodaje na različnih področjih niso bistveno pripomore k upoštevanju pravic otrok, temveč predvsem pravic njihovih staršev, da še nismo sprejeli celostnega zakona, ki bi se nanašal na zaščito otrok, da se za otrokove pravice (če se) zavzemamo lahko pretežno na podlagi Konvencije o otrokovih pravicah, ki se jo pri tako nedodelanem sistemu zaščite otrok lahko npr. s 3. členom, ki govori o največji koristi otroka, tudi zlorablja, saj se tolmačenje tega člena pogosto prilagodi temu, kar odločujoči v določnem trenutku ocenijo kot otrokovo korist. Npr.: sklep v odločitvi o stikih »v največji korist starša, ki ne živi z otrokom, je, da ima otrok z njim redne stike«.

Odnos do otrok s svojim obstojem potrjuje tudi inštitut zagovorništva za odrasle.

Odgovornost staršev in zagovorništvo otroka

Popolnoma jasno je, da so starševske pravice in njihova odgovornost v zvezi z otroki prevladujoče oziroma na prvem mestu in nič nam ne daje pravice vmešavati se v razmerje otroci–starši, razen če država v izjemnih in posebnih razmerah prevzame njihovo avtoriteto v korist otroka in zaradi koristi otroka. Govorimo o primerih, ko otroci potrebujejo zaščito družbe oz. države, npr. ko so zane-marjeni, zlorabljeni, zapuščeni. Toda tudi takrat bi morale državne službe, institucije in druge organizacije poskrbeti za zadovoljitev posebnih otrokovih potreb in njihove družine bi morale biti pri tem vključene. Takrat je primeren trenutek, da se staršem ponudi tudi zagovornika za otoka. Starši bodo zelo razmislili, preden bodo takšno pomoč odklonili in se s tem izpostavili morebitnim dvomom, ali so storili vse v otrokovo korist.

Toda tako, kot se širi znanje o otrokovih potrebah, tako starši postajajo bolj in bolj odvisni od znanja, izkušenj in večšin zunaj dru-

Popolnoma jasno je, da so starševske pravice in njihova odgovornost v zvezi z otroki prevladujoče oziroma na prvem mestu in nič nam ne daje pravice vmešavati se v razmerje otroci–starši, razen če država v izjemnih in posebnih razmerah prevzame njihovo avtoriteto v korist otroka in zaradi koristi otroka.

žine, da bi se lažje spopadali tako s svojim vsakodnevnim življenjem kot tudi z nalogami vzgoje otrok. Še z znanjem so starši pogosto nemočni, saj je pogosto težavna tudi uporaba znanja oziroma njegova uvedba v prakso. Institucije od vrtca, šole in tudi sociale postajajo preobremenjene, da bi se ukvarjale s tovrstnimi vsakodnevnimi problemi staršev, predvsem pa nasploh z otrokom najpogosteje ukvarjajo šele, ko vidijo problem. Zato je to težak položaj ne samo za starše, temveč tudi za profesionalce, ki so v poklicih, v katerih bi morali skrbeti za dobrobit otrok. Tudi v teh primerih bo zagovorništvo otrok staršem dobrodošlo.

Še posebej se bo lahko zagovorništvo najprej uveljavilo v družbi ter izkazalo svoje cilje in moč z zagovorništvom npr. posebej ranljivih skupin otrok. Npr.: ob zaprtju otroškega vrtca za Rome bi z institutom zagovorništva otrok brez dvoma hitreje dosegli in zavarovali spoštovanje potreb in s tem največje koristi prizadetih romskih otrok.

Otroci po 15. letu starosti lahko po zakonodaji odločajo o nekaterih svojih pravicah. Po tem letu se lahko zaposlijo, se odločajo o zdravniških posegih v zvezi s seboj itd. In prepričani smo, da se lahko samostojno, ne glede na odgovornost oz. strinjanje staršev, odločajo tudi za uporabo zagovorništva. Če k temu dodamo še Konvencijo o otrokovih pravicah in njen 3. člen, ki govori, da morajo biti pri vseh dejavnostih v zvezi z otroki, bodisi da jih vodijo državne bodisi zasebne ustanove za socialno varstvo, sodišča, upravni organi ali zakonodajna telesa, »otrokove koristi glavno vodilo«, ter 12. člen, s katerim države jamčijo otroku, ki je sposoben izoblikovati lastna mnenja, pravico do svobodnega izražanja le-teh v vseh zadevah v zvezi z njim, vidimo, da ima v Konvenciji tudi država dolžnosti in pravice v zvezi z dobrobitjo vseh otrok do starosti 18 let in s tem tudi do njihovih staršev.

Zato nas ne skrbi, kdo bo uporabnik zagovorništva za otroke. Otroci, starši in drugi se bodo zanj odločili šele ob povečani ozaveščenosti družbe, predvsem pa takrat, ko bo zagovorništvo otrok kot nekaj umevnega in spoštovanega sprejela tudi država. Zagovorništvo otrok je zato naslednji korak v družbenem naporu za zagotavljanje spoštovanja potreb otrok in s tem njihovega zdravega razvoja.

Kaj je zagovorništvo

V literaturi se najde različne opredelitve zagovorništva. Izbrali smo jih nekaj, ki kratko in jasno opredeljujejo njegovo vsebino, namene in cilje.

Sam koncept zagovorništva za otroke bi lahko opredelili, da je »v pravem pomenu besede zagovorništvo družbeno gibanje, usmerjeno v otrokove pravice«. (Paul, 1977)

Zagovorništvo je »proces senzibiliziranja posameznikov in skupin, da ne zgrešijo otrokovih potreb, in obveznosti družbe, da poskrbi za pozitivne odgovore za te potrebe«.

Zagovorništvo otroka je »intervencija v korist stranke ali skupine strank v neodzivnem sistemu«.

Zagovorništvo za otroka pomeni aktivno delovanje zaradi koristi otroka in njegovih pravic. Je proces, v katerem posameznik ali institucija prevzame odgovornost za napredovanje interesa drugega.

Zagovorništvo otroka je »intervencija v korist stranke ali skupine strank v neodzivnem sistemu«.

Nekatere temeljne naloge zagovorništva

V paternalizmu države, ki ga v zvezi z otroki najpogosteje poosebljajo vzgojitelji, učitelji, socialni delavci, policija, tožilstva, sodišča za mladoletnike, sedaj tudi družinska sodišča itd., otrokov zagovornik ne vidi vedno otrokove koristi, ne zaupa državi, da resnično zastopa interese otroka, in v odločitvah države skozi njene institucije pogosto lahko vidi zmedo, nasprotujoče si interese, neskladne, nezdružljive interese države in otroka itd. Zato je naloga zagovornika, da državo, v sodelovanju z njenimi institucijami, z obzirno, diskretno močjo prisili k preudarnim razsodbam ali odločitvam.

Zagovorništvo se razlikuje od podpore otroku konkretne službe. Gre za temeljni konceptualni problem, saj profesionalci običajno menijo, da so v posameznem primeru vložili vse in pogosto tudi več, kot je treba glede na realnost pričakovanega. Toda ravno ta jasnost, razložljivost in delo na podlagi že preverjenih formul so zadnji problemi zagovorništva. Službe imajo določena pravila ali ustaljeno prakso, zagovorništvo pa išče nove poti, je napredujoči proces. Prioriteta zagovorništva so otrokove potrebe ali potrebe družine in zagovornik si s svojo odločno voljo prizadeva, da se jih prizna in udejanji. Zagovorniku je otrok prvi in najpomembnejši. Pro-

fesionalec je v nasprotju z njim vpleten v celosten problem, ki zadeva otroka, družino, širšo družino itd., in je najpogosteje razpet med potrebami različnih strank.

Za profesionalce, ki so se v svojem dolgem profesionalnem delu že utirili v določene točke ali v eno točko videnja problema, bo zagovornik vedno problem ali težavnejš. Za druge bolj odprte pa bo pozornost zagovornika potekajočemu socialnemu procesu pomenila interakcijo med otrokom in njegovim okoljem ter zavze-manje za pravo mesto otroka v tem okolju.

Zagovorništvo otrok je neločljivo povezano s politiko, saj ta pogojuje npr. tako nacionalne prioritete kot osnovne koncepte v zvezi z družinsko politiko in seveda tudi politiko dela na področjih, ki zadevajo otroke. In kakršnekoli želje ali potrebe po spremembah za večje uveljavljanje otrokovih pravic nas tako kot spremembe na drugih področjih vedno pripeljejo do globoko vtkanih odporov, ki temeljijo na že uveljavljeni profesionalni praksi. Zato je problem zagovorništva za otroke tudi, kako najti poti, ki bodo otrokovim potrebam zagotovile pozornost tudi politikov in odločujočih državnih uradnikov.

Zato je lahko zagovorništvo v svojih začetkih uspešnejše, če se usmeri na uveljavljanje zadovoljevanja potrebe otroka, za katero se lahko trdi, da je potreba vseh otrok ali večjega števila otrok ali skupine otrok (npr. pravica otrok do njihove izražene potrebe, želje, mnenja).

Zagovorništvo za otroka je lahko usmerjeno tudi v institucionalne primanjkljaje, ki ne (ali slabše) zadovoljujejo otrokovih interesov ali interesov njihovih družin tako v zvezi s sistemskimi potrebami kot njihovimi individualnimi potrebami.

Izkušnje kažejo, da otrok vedno bolj potrebuje zaščito ter s tem tudi pomoč in podporo osebe, ki ga lahko ščiti pri uveljavljanju njegovih potreb in pravic. Otroku ne potrebuje samo zaščite pred tistim, ki ga je ogrožal, potrebuje jo tudi za to, da je prepoznan kot ogrožen in v vseh postopkih za njegovo zaščito, potrebuje lahko tudi zaščito pred usmerjenostjo ukrepov zgolj v zaščito staršev, ne glede na to, ali gre za starša, ki je otroka ogrožal, ali za starša, ki ni bil zlorabljač do njega, potrebuje jo tudi zaradi pogostega navzkrižja interesov med njim, starši, širšo družino, rejniki, posvojitelji, potrebuje jo tudi pred uradnimi institucijami, službami in raznimi ustanovami itd.

Seveda je zagovorništvo otroka vedno lahko tudi kot dopolnjevanje ali ob danih pogojih nadomeščanje staršev – v otrokovo korist.

Kdo je lahko zagovornik

Zagovornik je tu zato, ker verjame, da otrok potrebuje zaščito! Zagovornik ni zaupna oseba otroka, toda otrok mu resnično lahko zaupa!

Otrok mora vedeti, da ima pravico, da se zanj, njegove potrebe in koristi, njegovo dobrobit zavzema oseba, ki to želi početi, to vlogo opravlja s srcem, resnično verjame v otrokove pravice in ki ji lahko zaupa in verjame, da ne bo odstopala od zahtev za uveljavljanje njegovih največjih koristi, in pri kateri oz. v sodelovanju s katero bo imel možnost iskreno pojasniti lastno videnje svojih potreb in želja. Z zagovornikom bo lahko našel tudi pot k udejanjanju življenja, ki ga lahko upravičeno pričakuje, ne glede na to, kaj se je zgodilo.

Zagovorništvo za otroka je torej najprej stvar osebnostnih odlik posameznika, njegove vere, prizadevanj in zavzetosti! Pomembno je, da razume bistvo poslanstva zagovorništva in si za izvajanje tega poslanstva pridobi ustrezno znanje in veščine.

Zelo jasno je treba razmejiti med odvetništvom ali pooblaščenstvom za otroke od države in zagovorništvom. Seveda se zavzamemo, da bi otrok v vseh uradnih postopkih, naj bo to upravni, civilnopravni, policijski, predkazenski, kazenski itd., dobil svojega odvetnika. Toda ne glede na to, bo vedno potreboval zagovornika. Odvetnik je usmerjen v pravo, zagovornik je usmerjen v otrokove pravice. In narava dela zagovornika za otroka zahteva njegovo neodvisnost. Institucionalizirani zagovorniki niso in ne zmorejo biti neodvisni zagovorniki.

Zagovorništvo za otroka je torej najprej stvar osebnostnih odlik posameznika, njegove vere, prizadevanj in zavzetosti! Pomembno je, da razume bistvo poslanstva zagovorništva in si za izvajanje tega poslanstva pridobi ustrezno znanje in veščine.

Zagovornik za otroka lahko prihaja iz različnih poklicev: socialni delavec, varstvoslovec, pravnik, psiholog, psihiater, zdravnik, pa tudi zavzeti in pomembni državljani različnih strok, ki želijo sodelovati pri udejanjanju največjih koristi za otroka.

Kdaj začetek zagovorništva za otroke

Nevladne organizacije so se vzpostavile in začele delovati same. Pri tem so si predhodno pridobile osnovno znanje, ki so ga dopolnjevale s prakso in stalnim izobraževanjem. Tudi projekti v nevladnih organizacijah, med njimi tudi zagovorništvo za odrasle, so začeli delovati tako. Zato smo prepričani, da zagovorništvo za otroke lahko začnemo!

Prvi korak mora storiti država. Z javnim razpisom za zagovorništvo za otroke bi najprej priznala obstoj in s tem vlogo otrokovega zagovornika in mu s tem postavila v družbi in tudi v odnosu do institucij svoje mesto. Ne gre torej za to, ali smo sposobni vzpostaviti inštitut zagovorništva za otroke, ne gre za problem njegovega poimenovanja, ne vsebin, niti pridobivanja znanja, niti za to, kako bo dostopen otrokom, gre za problem javnega priznanja tega inštituta in s tem njegovega upoštevanja.

Ali vemo, da imajo otroci pravico do zagovornika?

Prispevek je pripravljen na podlagi skupnega dogovora in razumevanja problema zagovorništva nevladnih organizacij: Zavoda Emma, Ženske svetovalnice, SOS telefona in Združenja proti spolnemu zlorabljanju.

Uporabljeni viri:

1. Izobraževanje: Child Mental Health and Child Abuse: Regional Conference on Multidisciplinary Organizational Skills, Dubrovnik, maj 1997.
2. Konvencija o otrokovih pravicah, OZN, 1989.

Zaključki delovnih skupin

Na posvetu o zagovorništvu otrok in mladostnikov 20. aprila 2006 so delovne skupine, sestavljene iz udeležencev posveta, razmišljale o zagovorništvu. Oblikovanih je bilo pet skupin, ki sta jih vodila dva člana iniciativne delovne skupine. Predstavniki skupin so mnenja zapisali in jih v zadnjem delu posveta predstavili drugim.

Skupinam so bila pri razmišljanju v pomoč vprašanja o samem nazivu osebe, ki bi opravljala zagovorništvo, lastnostih, znanju in izkušnjah, ki naj bi jih ta oseba imela, o tem, kako naj otrok naveže stik z zagovornikom in kakšna naj bi bila pri izbiri zagovornika vloga staršev. Z možnostjo aktivnega sodelovanja v delovnih skupinah smo želeli širši strokovni javnosti omogočiti, da pove svoje mnenje, predloge in pripombe ter hkrati pripomore k čim širši osvetlitvi problema in s tem k postavitvi ustreznih temeljev zagovorništva.

1. SKUPINA; poročevalec: BORUT KOŽUH, Mladinski dom Jarše

- Zagovornik bi imel neko moč, pooblastila in znanje, s katerim bi lahko opolnomočil otroka v težavah.
- To bi bil na eni strani pravnik, sposoben zastopati otroka v formalnih postopkih, na drugi strani pa psiholog, sposoben razumeti človeka v njegovi majhnosti, intimnosti, v specifično otroških težavah.
- Zagovornik bi bil tisti, ki je bolj sposoben prevajati občutja otroka svetu ustanov, ki imajo to dolžnost, da stojijo na strani otrokovih pravic.
- Bili smo enotni, da bo treba približati inštitut Varuha, kakršenkoli že bo, ali zagovornika otroku.
- Menimo, da ena rešitev, ena institucija najbrž ne bo primerna za reševanje vseh problemov. Gre namreč za otroke s posebnimi potrebami, ki jih je še težje razumeti kot druge otroke, dojenčke, ki jih v jeziku odraslih sploh ni mogoče razumeti, in druge. Ena od kolegic je opozorila še, da smo v dopoldanskem delu diskusije prezrli polnoletne osebe, ki nimajo sposobnosti, da bi lahko enakovredno stopile v družbo. Tudi te so pomembne, ko govorimo o sistemu zagovorništva.
- Ta institucija, ki bo vodila zagovorništvo, potrebuje veliko moralno avtoriteto. Zdi se, da brez tega nobenemu zastopstvu opolnomočenja ne bo šlo.
- Naš predlog je, da bi iz obilice težav, ki jih imajo otroci, poiskali tiste, ki so najbolj značilne v tem smislu, da potrebujejo zagovornika, in morda tam začeli najprej uporabljati še neko neizdelano prakso.

- Skupina je našla še druge pametne ideje, ki pa jih ne bi našteval, saj smo že sami ugotovili, da smo se spet ujeli v denar oziroma vprašanja stroke.

2. SKUPINA; poročevalec: IVE A. STANIČ, PODOS

- Naš predlog glede zakonske ureditve zagovorništva je, da se za zastopanje otroka in mladostnika določi zagovornika v posebne sistemske zakone (v družinski zakonik, ki se, kot smo slišali, že pripravlja, novelo zakona o pravnem postopku (ZPP)) oziroma naj se zagovorništvo uredi s posebnim zakonom o zagovorništvu.
- Naziv osebe, ki bi opravljala funkcijo zagovornika: menimo, naj ime zagovornik trenutno ostane.
- Lastnosti, znanje in izkušnje, ki naj jih zagovornik ima: oseba naj ima sposobnost empatije, da ima širše znanje, naj bo pravnik, sociolog, učitelj, naj ima izkušnje, predvsem življenjske izkušnje na področju dela z otroki.
- Kako naj otrok naveže stik z zagovornikom? Skupina je menila, naj bo informacija o možnosti zagovorništva čim bolj razširjena – prek šole, medijev, raznih seznamov pri državnih organih in raznih brošur, kjer naj bi bili naslovi in vse potrebne številke.
- Kakšna naj bi bila vloga staršev pri izbiri zagovornika? Ta vloga naj bi bila minimalna, prevladujoča odločitev naj bi bila na otroku.
- Predlogi: zagovorniki naj ne bi bili le odvetniki, ampak ljudje s tovrstno prakso, ki bi se bili pripravljene dodatno izobraževati, imeli določeno predznanje, ki ne bi videli le finančnih interesov. Zagovornik naj bi bil čustveno stabilna oseba; zanj in za nas bi bilo dobro, če bi imel tudi svoje otroke.

3. SKUPINA; poročevalka: LIANA KALČINA, INDOC SE

- V naši skupini je bilo izraženo mnenje, da je treba okrepiti vse oblike izobraževanja in usposabljanja otrok, da bi lahko bili sami čim bolj sposobni izražati svoje interese, potrebe, želje in da bi seveda bili, takrat ko zmorejo, tudi najboljši zastopniki svojih mnenj in stališč. Mlade je treba izobraževati za aktivno državljanstvo. Treba je tudi okrepiti oblike, ki omogočajo izražanje otrok, torej otroške parlamente. Takšno sodelovanje otrok je treba jemati resno in razvijati še nove oblike.
- Naša skupina je menila, da smo se v dopoldanskem času preveč omejili na pravno zagovorništvo oziroma zagovarjanje otrok v pravnih postopkih, premalo pa smo razumeli zagovorništvo v širšem smislu.
- Menili smo, da ni razloga, da ne bi še bolj okrepili inštitutov, ki jih že imamo, in da okrepimo glas otroka v vseh postopkih pred organi, ki razpravljajo in od-

ločajo o vprašanih, ki zadevajo otroka. To je tako pooblaščenec v kazenskih postopkih kot tudi kolizijski zastopnik ali katerekoli drugi mehanizem države. Treba je storiti vse, da bi bili ti ljudje še bolj usposobljeni, z več strokovnega znanja in motivacije. Zgodi se namreč, da se pooblaščenca preprosto ne udeležijo razprave, čeprav so bili določeni, in da se sodišča odločajo brez pooblaščenca, ker je treba v čim krajšem času končati primer. Nedopustno je, da se izberejo s seznama kar po vrsti in dobra je odločitev odvetniške zbornice, da bo imela poseben spisek tistih odvetnikov, ki so izrazili pripravljenost, da se s temi vprašanji ukvarjajo.

- Prav je, da še naprej ostane inštitut zaupnika otroku, ampak naj bo to le prva raven in treba ga je tudi v zakonodaji bolje opredeliti.
- Menimo še, da je treba storiti vse za oblikovanje inštituta zagovornika otrokovih pravic, ki naj bo opredeljen v družinskem zakoniku ali drugi zakonodaji.
- Zagovornik otrokovih pravic naj bi bil otroku dosegljiv na lokalni ravni.
- Zagovornik je lahko človek, ki ima določeno licenco. Gre torej za drugo raven, prva raven so zaupniki, sosede, tete, strici in starši oz. kdorkoli, ki mu otrok zaupa. Zagovornik zagotavlja strokovno svetovanje, spremljanje otroka od trenutka, ko to otrok izrazi, želi, do konca postopka, ko se zagovornik in pooblaščenec srečata in tudi sodelujeta.
- Zagovornik nujno potrebuje licenco in pooblastilo, da se bo lahko izkazal tudi na policiji, ali pri centru za socialno delo, ali pri drugih institucijah, da je usposobljen za opravljanje te funkcije. Treba je torej organizirati izobraževanja in usposabljanja in nekdo mora to licenco podeliti.
- V skupini smo bili zelo različnega mnenja, kdo naj bi to licenco podelil. Zelo zanimiv predlog je, da bi pravzaprav imeli zagovornika otrokovih pravic na državni ravni. Ustanovili bi institucijo, funkcijo – zagovornika otrokovih pravic, ki bi organiziral vse te oblike izobraževanja in tudi podeljeval licence in še kaj drugega. Nekateri so menili, da lahko to licenco podeli kar Varuh človekovih pravic, dokler ne bo ustanovljen inštitut varuha otrokovih pravic. Nekateri pa so menili, da jo lahko podeljuje Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.
- Naša skupina meni, da je zagovornik lahko le nekdo, ki to želi, opravi vsa izobraževanja, ima celosten pristop do otroka, širše znanje in življenjske izkušnje. Menimo, da je mnogo upokoencev, študentov in tudi drugih ljudi iz celega polja družboslovja, ki so pripravljeni prostovoljno biti zagovorniki otrok in otrokovih pravic v vseh postopkih.
- Za konec želimo še opomniti, da potrebujemo tudi inštitut varuha otrokovih pravic. Pojavili sta se mnenji, da bi znotraj varuha otrokovih pravic imeli tudi avtonomen inštitut zagovornika otrokovih pravic, ki bi sodeloval z zagovorniki na lokalni ravni, drugo mnenje pa je, da sta to ločeni instituciji in da ju ne

gre mešati, da pa bi bilo treba tovrstne funkcije, ki jih opravlja Varuh človekovih pravic, čim prej opredeliti v posebnem zakonu in v čim krajšem času ustanoviti varuha otrokovih pravic.

4. SKUPINA; poročevalca: **MARTIN BRESKVAR**, dijak; **KATARINA**, dijakinja

- Naša skupina meni, da je vsekakor treba najprej vzpostaviti varuha otrokovih pravic. Ta bi lahko imel nadzorno funkcijo nad zagovorništvom v širšem smislu. Poleg tega pa je bližje ljudem kot CSD.
- V skupini se je pojavila dilema: ali vzpostaviti sistem zagovorništva in oblikovati mrežo zagovornikov po celotni Sloveniji, neodvisno od institucij, šole, vrtcev, ali pa že imamo dovolj institucij (ki očitno ne funkcionirajo, kot bi morale) in bi jih torej morali zgolj okrepiti. V tem primeru bi morali dodelati vlogo zaupnika in mu dodati določene nove funkcije. Prednost zaupnika je v tem, da otroka pozna, medtem ko je zagovornik otroku dodeljen in zanj popoln neznanec. Pojavilo se je mnenje, da so namesto zagovornika roki in sankcije za institucije, ki ne delujejo, kot bi morale.
- Pomembno se nam zdi, da je zagovornik izbira, kar pomeni, če ga otrok ne želi, se mu ga ne dodeli.
- Pomembno je tudi ozaveščanje odraslih o zagovorništvu.
- Glede predšolskih otrok je bila izražena ideja, da bi moral zdravnik pediater sporočiti CSD in policiji, če bi ugotovil znake nasilja ipd. Pomembno je namreč zgodnje odkritje.
- Treba bi bilo ločiti zagovornike v pravnih in nepravni zadevah.
- O nazivu se nismo odločili, saj se nismo dokončno odločili, ali bi uvedli zagovornika ali bi zgolj okrepili zaupnika. Če bi imeli zagovornika, bi najbrž lahko nastala zmeda, če bi ga poimenovali zaupnik, glede na to, da zaupnika že imamo. Če bi imeli samo zaupnika, bi bil lahko problem njegova izobrazba in znanje. Zaupnik je lahko namreč katerakoli oseba, ki si jo otrok izbere in zato še nima ustreznega znanja. Prednost zagovornika je v tem, da naj bi takšno izobrazbo imel.
- Ne glede na to, ali bi bil zaupnik ali zagovornik, bi bilo ključno, da mu je na prvem mestu otrok, in ne drugi, osebni interesi, npr. denar. V zvezi s tem je bilo izraženo mnenje, da naj bi bila funkcija zagovornika častna in zato neplačana, morda le nagrajena, saj denar ne bi smel biti razlog za delo zagovornika.

Funkcija zagovornika:

- skrb za pravice, potrebe otrok glede na razvojno stopnjo otroka,
- zavedal bi se, da ima otrok načeloma potrebo po obeh starših, tudi če ga eden izmed staršev npr. pretepa, si otrok pogosto še vedno želi, da bi imel stik z obema staršema,

- zagotovi, da bodo druge institucije delovale v otrokovo korist,
 - na neki način mora biti tudi zaupnik,
 - je glas otroka,
 - pritiska na CSD,
 - je ciljno usmerjen v otroka.
-
- Zagovornik mora imeti izkušnje dela z otroki in mora biti empatična oseba. Če se z otrokom ne ujameta oziroma otroku ni všeč, bi moral dobiti novega zagovornika. Za zagovornika je pomembno tudi supervizijsko in intervizijsko delo.
 - Otroci bi o njem dobili informacije v šoli, v medijih, z zloženko. Treba je poudariti, da so CSD »predaleč« in da mladi preprosteje dobijo informacije v šoli.
 - Pri iztočnici, kakšna naj bi bila vloga staršev pri izbiri zagovornika, smo bili enotni, da je pravzaprav nesmiselna, saj je zagovornik postavljen, ko starši odpovedo oziroma ne opravljajo svoje funkcije glede na svoje pravice in dolžnosti in s tem ne delajo v otrokovo korist. Če bi namreč imeli vpliv pri izbiri zagovornika, bi lahko izbrali zagovornika, ki bi ustrežal njim, kar pa ne bi bilo v korist otroka.

5. SKUPINA; poročevalka: VIKA BEVC, CSD Ljubljana Šiška

- Naša skupina je ugotovila, da se otroke v šolah poučuje o njihovih pravicah, vendar menimo, da bi jih morali začeti sistematično seznanjati z njihovimi pravicami.
- Menimo, da potrebujemo tudi zagovornika za rejniške in posvojene otroke in da bi bilo dobro, da okrepimo to, kar je bilo tudi v drugi skupini rečeno, že uveljavljene institucije ali določene ljudi v institucijah, ki že izvršujejo nalogo zagovorništva.
- Glede znanja zagovornika menimo, da bi potreboval psihološko, socialno in pravno znanje.
- Lastnosti: empatičnost, čut za pravičnost. Pri izkušnjah pa smo se omejili na delovne izkušnje, povezane z otroki.
- Ko se bo izbiralo, so znanje, izkušnje in lastnosti le temelj, sam izbor zagovornika pa je treba prilagoditi potrebam otroka. Bili smo enotnega mnenja, da se zagovornika ne more izbrati s seznama, temveč resnično glede na potrebe, želje in hotenja otroka.
- Naziv osebe: zagovornik.
- Vizija ureditve zagovorništva: treba je razmejiti med zaupno osebo in zagovornikom.
- Naša skupina je razpravljala o tem, da so centri nekako že po funkciji zagovorniki otrok. Kako se to izvaja, bi težko sodili, lepo pa bi bilo, da ne presko-

čimo teh izkušenj in institucij, kjer so že nekako zakonsko določeni ljudje, strokovnjaki, ki delajo v zaščito otrok. Potem ko se bo diferenciacija dejavnosti in nalog med sodiščem in centrom uskladila, je treba pogledati naloge centra za socialno delo in ugotoviti, kako naprej.

- Zagovornika je treba nujno plačati. Ne strinjamo se s predhodno skupino in menimo, da ga je treba plačati. To ne more biti častno delo, tako kot je častno delo skrbništvo, in slišimo, da ni ljudi, ki bi prevzemali skrbništvo. Razmišljali smo o tem, da je to redno delo z vso odgovornostjo ali koncesijo. Torej vsekakor plačano delo z vso tovrstno odgovornostjo.

Seznam udeležencev po skupinah

ime	institucija / organizacija
1. SKUPINA	
Ada Žerka	Javni jamstveni in preživninski sklad
Adrijana Stare	Ministrstvo za pravosodje
Ajda Likar	Javni jamstveni in preživninski sklad
Alenka Savnik	CSD Domžale
Anamari Šuc	CSD Šentjur pri Celju
Andrej Remškar	Forum PODOS
Barbara Hegeduš	CUDV DRAGA
Betka Škerlak	Sindikar mariborske regije KNSS-Neodvisnost
Bojana Jekovec	CSD Kranj
Bojana Pipan	CUDV Matevža Langusa Radovljica
Bojana Vittori Zor	Center za socialno delo Trbovlje
Borut Kožuh	Mladinski dom Jarše
Boštjan Pipan	CUDV Matevža Langusa Radovljica
Boštjan Verstovšek	Društvo forum PODOS, odvetniška pisarna Verstovšek
Breda Merela	CSD Ljubljana Šiška
Bredo Golob	CSD Ljubljana Bežigrad
Brigita Peršak	CSD Maribor
Brigita Vene	Vzgojni zavod Slivnica pri Mariboru
Dalibor Dedić	CUDV Matevža Langusa Radovljica
Danica Legat	CUDV Matevža Langusa Radovljica
Samo Ahlin	Društvo PODOS

2. SKUPINA

Danijela Cug	CSD Murska Sobota
Darja Kuzmanič Korva	Skupnost CSD Slovenije
Dušanka Zobec	Vzgojni zavod Slivnica pri Mariboru
Duška Lalek	CSD Ljubljana Bežigrad
Dzevada Popaja	Zavod Emma
Elvira Agič	Zavod za usposabljanje Janeza Levca
Emilija Šesek	Fakulteta za socialno delo
Emilija Toplak	CSD Maribor
Gordana Vuličević	CSD Ljubljana Šiška
Gregor Hrovatin	Društvo ljubiteljev berljivih knjig Janezek
Helena Vidic Bezjak	CSD Kočevje
Irena Fras	CSD Slovenj Gradec
Irena Velič	CSD Ljubljana Šiška
Ivanka Bernik Peršin	CSD Škofja Loka
Ive A. Stanič	Društvo forum PODOS
Ivica Penca	CSD Cerknica
Jerneja Nina Voga	CSD Žalec
Karlo Drago Novak	Društvo PODOS
Katarina	posameznica
Katarina Hiti	CSD Logatec

3. SKUPINA

Katja Bašič	Združenje proti spolnemu zlorabljanju
Lea Tuhtar	Fakulteta za socialno delo
Leon Gobec	Društvo Ostržek
Liana Kalčina	Informacijsko dokumentacijski center Sveta Evrope
Liljana Ovsenjak	CSD Murska Sobota
Liviana Lesar	CSD Ljubljana Šiška
Maja Pintar	CSD Domžale
Maja Škerlak	Združenje MOČ za zaščito otrok, ki ne morejo živeti pri starših
Majda Kožuh	CSD Šentjur pri Celju
Majda Marinšek	CSD Maribor
Majda Potrata	Državni zbor RS
Manca Taler	Pedagoška fakulteta v Ljubljani
Marija Pepelnak Arnerić	Vzgojni zavod Planina
Marija Tovornik Vrhovec	CSD Ljubljana Šiška
Marša Pogačnik	CSD Kranj

Martina Bizjan	CSD Kranj
Matej Pelicon	CUDV DRAGA
Mateja Cerar	Vzgojni zavod Slivnica pri Mariboru
Mateja Debeljak	Društvo za pomoč ženskam in otrokom žrtvam nasilja

4. SKUPINA

Mateja Gubič	CSD Trzič
Metka Kralj	posameznica
Mihaela Guzelj	Sindikat rejniških družin KNSS-Neodvisnost
Miranda Vrh	CSD Ilirska Bistrica
Mirjana Drogenik	CSD Maribor
Monika Voler	CSD Piran
Nataša Habič	CSD Ljubljana Bežigrad
Nataša Remškar	Društvo Ostržek
Irena Nečemer	odvetnica
Nina Bavdek	CSD Cerknica
Olga Bezenšek Lalič	CSD Celje
Olga Rupnik - Krže	Mladinski dom Malči Beličeve
Petra Giacomelli	Odvetniška zbornica Slovenije
Petra Zega	Zveza prijateljev mladine Slovenije
Rebeka Balažic	Zavod Emma
Renata Fabec	CSD Piran
Roman Kolar	Društvo Ostržek
Sabina Krošl	CSD Maribor
Sanja Sitar	CSD Maribor
Simona Tonin	Pedagoška fakulteta v Ljubljani

5. SKUPINA

Sonja Čuješ - Plešej	CSD Slovenj Gradec
Stanka Firm Gavez	odvetnica
Stojan Jež	Društvo forum PODOS
Tatjana Fele	OŠ Cvetka Golarja Škofja Loka
Tatjana Ljiljanič	CSD Kranj
Tatjana Milavec	CSD Logatec
Tina Bužinel	CSD Nova Gorica
Tina Kralj	CSD Kranj
Tjaša Strobelj	odvetnica
Tonček Gregorič	Društvo Ostržek

Uroš Metljak	Združenje MOČ za zaščito otrok, ki ne morejo živeti pri starših
Vesna Zorc	Varstveno delovni center Vrhnika - Idrija
Vida Berglez	Združenje MOČ za zaščito otrok, ki ne morejo živeti pri starših
Vida Šijanec	Vzgojno-izobraževalni zavod Veržej
Viktorija Bevc	Center za socialno delo Ljubljana Šiška
Vilma Regovc	Društvo za pomoč ženskam in otrokom žrtvam nasilja
Violeta Košenina	CSD Maribor
Zdenka Cerar	Liberalna demokracija Slovenije
Zoran Pavlovič	Pedagoški inštitut
Zvonka Zidarič	CSD Maribor
Žarko Tepavčević	CSD Ljubljana Šiška

Iztočnice za delo v skupinah

1. Vizija ureditve zastopanja otroka in mladostnika oz. zagovorništva?
2. Kakšen naj bi bil naziv osebe, ki bi opravljala funkcijo zagovornika?
3. Kakšne lastnosti, znanja in izkušnje naj zagovornik ima?
4. Kako naj otrok pride v stik z zagovornikom?
5. Kakšna naj bi bila vloga staršev pri izbiri zagovornika?
6. Predlogi!

Povzetek zaključkov delovnih skupin na posvetu

Tone Dolčič,
namestnik varuha človekovih pravic

Menim, da je skupna ugotovitev, da je bila razprava očitno zelo plodna, še bolj očitno pa, da tudi zelo različna, kar seveda ne pomeni nič slabega. Nekatere skupine so se očitno ukvarjale z enimi vprašanji bolj, z drugimi manj, ampak vendarle ravno ta pluralnost nam lahko da nek končni izplen, precej bogatejši, kot če bi vsi v vseh skupinah imeli popolnoma enake sklepe.

S tem, kar smo danes slišali, pravzaprav bolj odpiramo vprašanja, kot da bi nanje že imeli natančne odgovore. Menim, da to potrjujejo tudi poročevalci, ki so pravzaprav soglasno ugotovili, da na tem področju nekaj potrebujemo. Predvsem potrebujejo to otroci. Ali bomo temu rekli zagovorništvo, ali Varuh otrokovih pravic, ali morda še kakšen tretji izraz za rešitev problema, ni bistveno. Bistveno je, da skušamo v prihodnje na podlagi vseh današnjih prispevkov in razprav ter razprave, ki bo na naših spletnih straneh, kot je bilo že pojasnjeno, oblikovati nekatere predloge, stališča, ki so imela tukaj določeno podporo.

Ne bi oblikoval sklepov, ampak bi pravzaprav povzel nekaj iz poročil vseh delovnih skupin:

- Potreba po zagovorništvu, zagovorniku ali varuhu obstaja.
- Možne so različne poti, kako bomo to potrebo uresničili.
- Edina pot je, da zakon določi ta inštitut – opredeliti mora to institucijo, zato ker bo moral opredeliti njegove naloge in pravice, predvsem pa tudi dolžnosti vseh tistih, ki bodo s to institucijo ali zagovornikom ali Varuhom sodelovali.
- Brez zakonskega pooblastila je takšne naloge, kot mislim, da bi jih moral zagovornik opravljati, nemogoče uresničiti.
- Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve polagamo na srce, naj prouči naše skupne predloge z današnjega posveta in ne samo, da ugotovi možnosti, ampak da zagotovi možnosti, da se ali zagovornik ali Varuh vključi v nastajajoči Družinski zakonik. Ob tem bi verjetno morali pregledati tudi drugo zakonodajo, vse tisto, o čemer smo danes govorili in kjer bi lahko ta zagovornik ali varuh svojo funkcijo izvajal ...
- To, da se mudi, ker je treba stvari urediti, ne opravičuje hitrih in polovičarskih rešitev.

- Glede lastnosti, meril, ki naj jih zagovornik izpolnjuje, so bili bolj ali manj enaki predlogi, predvsem pa mora biti zagovornik moralna avtoriteta, ki bo dejansko skrbela za svoje naloge, pri čemer menim, da dejansko takšne funkcije ni mogoče opravljati zgolj volontersko. Menim namreč, da je delo zagovornika zahtevno, ampak to je stvar zakonske ureditve oziroma poznejše debate.
- Obveščenost mladostnikov in otrok je vsekakor ena od pomembnih nalog.
- Ena od idej je tudi ta, da bi šolam oziroma Ministrstvu za šolstvo in šport priporočili, naj bi vse šole v letnih brošurah, ki jih izdajo ob začetku šolskega leta, objavile tudi številke in naslove, kamor se otrok lahko v tiski obrne.
- O predlogu, da se zagovornik čim bolj približa otrokom, seveda ne more biti dvoma, zato bi moral zagovornik imeti svojo lokalno mrežo, ki bi bila razporejena po celotni Sloveniji in dejansko biti otrokom na voljo.

Mnenja in predlogi posredovani v javni spletni razpravi po posvetu

OLGA RUPNIK KRŽE

- Menim, da je treba jasneje govoriti o otrokovih pravicah, saj se nekatere povezujejo tudi z dolžnostmi otrok in mladostnikov.
- Do neke mere je z različnimi nevladnimi organizacijami že poskrbljeno za uresničevanje otrokovih pravic v šolskem in mladostniškem obdobju.
- Težavno je pri zgodnjem odkrivanju zanemarjanja otrokovih pravic (predšolsko obdobje). Prav to obdobje je tisto, ki lahko pusti globoke in daljnosežne posledice na otrokovem razvoju. Kako priti do zagovornika, zaupnika pri teh otrocih? Kakšna je vloga pediatrov, psihologov na prvem sistematskem pregledu?
- Postopki, ki tečejo pred sodišči (razveze, zanemarjanja, zlorabe), so predolgi in treba je poiskati hitrejša načina za zaščito otroka.

LEON GOBEC

- Idejo in uresničevanje zagovorništva koristi mladoletnih otrok je treba podpirati v vseh fazah v postopkih pred sodišči, CSD in drugimi organi, kjer se obravnavajo položaj in koristi mladoletnih otrok.
- V Sloveniji lahko ugotovimo, da postopno usklajujemo zakonodajo, kjer se ureja položaj mladoletnih otrok in varstvo njihovih koristi in se po normativni plati s tem šele približujemo temu, kar je ne samo teorija, ampak že ustaljena praksa v Evropi in drugod po svetu.
- Pri nas imamo še okostenele institucije, ki še ne morejo iz svojih starih pojmovanj in predvsem stare prakse.
- Družinska zakonodaja je s 1. 5. 2004 večino postopkov glede dodelitev otrok, stikov in preživnin prenesla s centrov na okrožna sodišča, kar bi naj zagotovilo večjo strokovnost. Vse skupaj je pripravljalo MDDSZ pod vodstvom Alenke Kovšca. Učinki in rezultati so slabi, namesto napredka se situacija ni prav nič izboljšala. Odgovornost je prešla s CSD na sodišča, a to je tudi vse. Sodišča niso ne strokovna ne dorasla delu in dve leti po sprejemu zakona sodna veja ni sposobna vzpostaviti družinskih sodišč po celotni Sloveniji. Sodnice in sodniki nočejo razumeti, da je nujna sprememba v njihovem delu in mišljenju. Sodišče načrtno ni pripravljeno na objektivno, enakopravno obravnavo

obeh spolov v postopkih. Da je tako, dokazuje sodna praksa. Materi se za umor deklice izreka zapor dveh let, očetu pa za podobno dejanje običajno 30 let. Na sodiščih se bije bitka spolov, ki jo vodijo centri, razni Beli obroči itd. Sodišča brez argumentov aktivno sodelujejo v obračunih, običajno z očeti. Izrečene sodbe so parodija prava in zloraba prava. Kolaps pravosodja je vsak dan potrjen z evropskimi sodbami. Učinek je nasproten, na okrožnih sodiščih so se začeli nabirati časovni zaostanki, kar je v škodo otrokovim koristim. Menim, da bi morali biti vsi postopki v zvezi z odločanjem o otrokovem položaju in pravicah jasno usmerjeni v resnično korist otrok, za to so potrebni usposobljeni in popolnoma neodvisni zagovorniki otrokovih koristi.

- Zaradi masovnega kršenja otrokovih pravic v Sloveniji bodo vsi poslanci evropskega parlamenta seznanjeni s temi dejstvi.
- Funkcija zagovornika otrokovih koristi mora otrokom omogočati, da v vseh postopkih uresničijo svoje pravice: do neoviranih, stalnih stikov z roditeljem, s katerim ne živijo, in s sorodniki roditelja, s katerim ne živijo.
- Zagovornik otrokovih pravic bi moral imeti pravico in možnost, da bi imel aktiven nadzor nad izvajanjem stikov in bi imel pooblastilo, pravico in dolžnost, da bi dal uradno pobudo za začetek postopkov (izvršbe stikov, predlog za uvedbo kazenskih postopkov) proti roditelju, ki stike krši, jih ovira ali celo onemogoča.
- Zagovornik otrokovih pravic bi moral imeti pravico, da uradno poda predlog za začetek postopka za odvzem otroka roditelju, ki preprečuje in onemogoča stike ipd.
- Zaželeno je, da bi se zagovorništvo razvijalo kot neodvisna institucija brez podrejenosti socialnovarstveni sferi in bi se s tem varstvo otrokovih koristi gotovo izboljšalo. Tudi Urad varuha v dosedanjem delu ni odigral pričakovane vloge in tega zaupanja ni deležen.

DRUŠTVO OSTRŽEK

- Svoboda dostopa do lastnih otrok.
- Svobodo najprej razumemo kot političen pojem, to je vprašanje, koliko je država demokratična. Pri tem poznamo totalitarizem, kjer je človek popolnoma podrejen državi. Sociološko, pravno pomeni, da ni svobode "za", ni svobode "od". Naslednja, bolj demokratična ureditev je avtoritarizem, kjer ima človek svobodo "za", pod pogojem, da nikoli ne napada državnega režima. Tu nastopa motnja razumevanja med vami in državljani, ki so jim zaradi ambivalentnosti državnih organov kršene ustavne pravice dostopa do lastnih otrok.
- Zagovarjamo in težimo k najvišji stopnji svobode, ki jo želimo žrtve uradniškega, pravosodnega nasilja v tej državi preseči, kjer bi morali obstajati obe vrsti svobode.
- Poleg državne ureditve je temeljni pogoj za svobodo pravna država ali vladavina prava, ki je v Sloveniji ni! Vladavina prava pomeni:
 - enakost vseh državljanov pred zakonom,
 - učinkovito in hitro reševanje pravnih in upravnih zadev državljanov,
 - brezkompromisno zatiranje vseh oblik kriminala,
 - odgovornost nosilcev javnih funkcij pri odločanju in spoštovanju otrokovih in starševskih pravic in
 - spoštovanje človekovih pravic.
- Vladavina prava je temeljni pogoj za pravno državo in demokracijo!
- Zelo pomemben člen svobode je moč civilnih združenj, možnost, da ljudje podajo čim več pobud, predlogov, ki jim oblast tudi prisluhne. V Sloveniji je enoznačno ugotovljeno, da se z izpostavitvijo za uveljavljanje otrokovih in posredno svojih pravic začne odkrit boj z zlorabo centrov, sodišč, izvedencev, tožilstva in policije. Ti državni uradniki vodijo odkrito vojno spolov. Niso ne strokovni ne demokratični in kar je najhujše, odkrito rušijo dostojanstvo posameznika. V svojih početjih se zatekajo tudi v kriminal, ki se na vseh ravneh prikriva skozi vse navedene ustanove. Prav ti, ki bi morali najbolj spoštovati zakonitost? CSD, tožilci, sodniki – jo najbolj kršijo. V razviti družbi pomeni, da lahko človek brez strahu pred kakršnokoli avtoriteto argumentirano izrazi svoje mnenje in če je napredno, se mu prisluhne. Predsednik J. F. Kennedy je nekoč dejal: "Bistvo civilnega poguma je, da nas dvajset sedi za isto mizo, devetnajst je enotnega mnenja, edino sam sem drugačnega, in tega me ni strah povedati." Civilni pogum ali svoboda, kakor želite! In zato smo prišli na posvet, da pokažemo smernice, da so spremembe nujne, vendar ne prikrito, brez ene same možnosti prizadetih ljudi (očetov), ki jim en spol ukrade otroke in nato prepreči stike ob pomoči državnih uradnikov, zbranih na takšnih posvetih.

- **Tako sklican posvet to anomalijo samo še pogloblja.**
- Odprava nestrpnosti do nasprotnega spola in ksenofobije je pogoj za to svobodo. Združba tako zbranih podajalcev tega posveta, ki živi v nekakšni stalni vojni z nasprotnim spolom, ni in ne more biti srečna, še manj svobodna. Klasičen primer je borba za starševstvo na CSD, sodiščih, ki zatrejo vso svobodo ljudi (običajno očetov). Je polna nesmislov, kjer centri in sodišča vsiljujejo nestrokovne odločitve otrokom in njihovim staršem, ki nikomur niso v korist. Bistvo demokracije je v tem, da lahko s transparentnostjo, marsikaj preprečimo. Pa ni res, kar potrjujete prav vi. V vsakem človeku sta enaka želja in hrepenenje po svobodi dostopa do lastnih otrok, saj gre za najglobljo osmislitev samega življenja.

HELENA VIDIC BIZJAK, koordinatorica za obravnavo nasilja, CSD Kočevje

- Nujno bi bilo, da bi bil zagovornik otroka univ. dipl. pravnik z opravljenim pravniškimi državnim izpitom, po možnosti še s strokovnim izpitom s področja socialne varnosti in z afiniteto do tega dela.
- Menim, da bi bilo mogoče (glede na to, da se povečuje število diplomiranih pravnikov, ki opravijo pravniški državni izpit) najti dovolj usposobljenih pravnikov (menim, da bi jih 15 za celotno Slovenijo zadoščalo).
- Morali bi biti res dostopni vsakemu otroku, zato bi bili določeni za več občin hkrati in bi recimo imeli v vsaki občini en dan v tednu uradne ure.
- Omogočiti bi jim bilo treba dodatno izobraževanje s področja psihologije.
- Glede na to, da država omogoča brezplačno pomoč odvetnikov za storilce težjih kaznivih dejanj, je nedopustno, da ne bi vsaj toliko sredstev namenili tudi za korektno pravno pomoč in zagovorništvo otrokom.

MIRA ANDERLIČ

- Pozdravljam idejo zagovorništva otrok in mladostnikov in predlagam, da se sistem zagovorništva oblikuje po sistemu telefonov v stiski. To pomeni, da bi usposobljeni zagovorniki prve stike in informacije otrokom in mladostnikom posredovali po telefonu.
- Po dogovoru pa bi bil pozneje zagovornik otroku v postopkih, ki mu sledijo, v resnično oporo.
- Velik potencial in možnost zagovornikov vidim v šolskih svetovalnih delavcih, ki bi seveda morali biti za to delo specializirani. Ali bo svetovalni delavec tudi (uradni) zagovornik otrok in mladostnikov, naj bo prepuščeno njegovi izbiri.

METKA KRALJ

- Bilo mi je v veselje, ker sem se lahko udeležila posveta na temo zagovorništvata otrok in mladostnikov. Še bolj pa mi je v veselje, da se ta tema začenja tako resno obravnavati.
- Iz lastne izkušnje vem, kako pomembno je, da bi otroci imeli dostop do osebe, ki bi jih zagovarjala v postopkih, ko njihovi starši ne delajo več v korist svojih otrok.
- Posebej želim opozoriti na to, da sem na koncu posveta imela občutek, da se je govorilo o različnih stvareh, ki so sicer vse pomembne, vendar jih po mojem mnenju ne bi smeli mešati. Tako se je pojem zagovornika otroka uporabljal v pomenu varuha otrokovih pravic. To naj bi bila neka uradna oseba, ki bi jo otroci lahko vprašali za nasvet, vendar ne bi otroka osebno spremljal.
- Govorilo se je o problemu, kako bi otroci do take osebe prišli, ali naj bo to človek na centru za socialno delo, mogoče v Uradu varuha ali popolnoma neodvisna institucija.
- Tak zagovornik je seveda potreben, vendar ne more neposredno rešiti težave otroka, ki ga v postopku nihče ne sliši in noče poslušati.
- Trenutno so v Sloveniji najbrž problem predvsem otroci kot žrtve kaznivih dejanj. Ne omalovažujem težav pri določanju stikov v primeru ločitev, kjer ni vpleteno nasilje. Menim, da je problematika nasilja tako specifična, da jo je treba obravnavati prednostno in posebej.
- Nujno potrebujemo zagovornike, ki bi bili neposredno v stalnem stiku z otrokom, ki bi ga lahko tudi zaščitili, za to pa ga morajo seveda dobro poznati.
- Nekaj podobnega sicer že imamo v zakonu kot kolizijski zastopnik, vendar očitno ne deluje. Velik problem vidim v tem, kako zagotoviti nemoteno delo zagovornika ob tem, da so otrokovi zakoniti zastopniki starši.
- Iz lastne izkušnje lahko povem, da se lahko pojavijo velike težave, če bi starši nasprotovali zagovorniku. Dejansko lahko preprečijo stike med otrokom in zagovornikom, in najbrž bodo to tudi storili, če gre za varovanje otrok pred zlorabo, zanemarjanjem in grobim ravnanjem staršev. Poleg tega bodo mogoče skušali zagovornika tudi diskreditirati.
- Pozorni moramo biti predvsem na otroke predšolske starosti, ki potrebujejo zaščito.
- Hkrati z zagovornikom je treba doreči tudi pravice in dolžnosti staršev, kadar gre za zaščito otroka pred nasiljem. Vemo, da tudi potem, ko že obstaja sum zlorabe otroka, otrok večinoma nima zaščite, ostane pri starših, predvsem pa nima možnosti, da bi varno povedal, kaj se dogaja. Skupaj z vlogo zagovornika bi morali doreči tudi vlogo osebe, ki skrbi za otrokovo varnost.
- Zdi se mi, da za takega zagovornika niti ni treba iskati novih institucij ali us-

posabljati posebnih ljudi – otrok ima v postopkih na voljo pooblaščenca, kolizijskega zastopnika, ki ga zastopa formalno.

- Zagovornik bi lahko bil kdorkoli, pomembno je, da so institucije, ki odločajo o otrocih, usposobljene in ozaveščene, da zagovornika (otrokovega prijatelja ali zaščitnika) upoštevajo in ga po možnosti poiščejo med ljudmi, ki otroka poznajo.
- Menim, da ogroženi otroci najbolj potrebujejo dvoje: nekoga, ki jim bo zagotovil varnost in jim bo pomagal, da se izve resnica.
- Pravico do uradnega pooblaščenca na sodišču že imajo, ovire pa so prej, kako sploh priti do te pravice.

Urado Varuha človekovih pravic želim veliko uspehov in vztrajnosti pri delu.

EMILIJA TOPLAK

- Zaposlena sem v Kriznem centru za mlade Maribor, kjer se v veliki meri srečujemo s težavami otrok in mladostnikov.
- Strokovni posvet Zagovorništvo otrok in mladostnikov me je navdal z optimizmom. Pogosto namreč ob izvajanju pomoči mladim v stiski tudi sami nalletimo na ovire.
- Z vzpostavljanjem inštituta zagovorništva vidimo možnost premagovanja teh ovir, saj tudi po naših izkušnjah doslej zagovorništvo v praksi ni zaživel.
- V tukajšnjem KCM ob izvajanju pomoči vedno izhajamo iz potreb posameznega otroka in/ali mladostnika, še zlasti ko gre za zastopanje otrokovega mnenja za reševanje njegovih težav nasproti drugim vpletenim odraslim (staršem, skrbnikom, rejnikom, institucijam ...).
- Ves proces pomoči gradimo na vzpostavljanju dobrega odnosa z otrokom ali mladostnikom.
- V vsakem posameznem primeru se znajdemo v vlogi zagovornika, vendar bi bila naša vloga učinkovitejša, če bi bil otroku imenovan zagovornik, ki bi imel jasno opredeljeno vlogo v razmerju do drugih institucij. Takšen status bi mu omogočal doseganje novih pristopov pri reševanju otrokove stiske.
- Podpiram zamisel, da v okviru Varuha človekovih pravic začne delovati skupina, ki bi imela sprva vlogo vzpostavljanja zagovorništva v smislu zakonskega priznavanja in pozneje skrbela za izvajanje zagovorništva v praksi tako, da bo v korist otrokom in mladostnikom.

REBEKA BALAŽIČ, ZAVOD EMMA

- Na kratko podajamo svoje predloge in ob koncu tudi mnenje oziroma nestrinjanje z predlogom, ki je bil omenjen na posvetu.
- Konkretiziranje funkcije in dela zagovornice oz. zagovornika na podlagi izkušnj dosedanjega dela na tem področju, ki sicer ni formalno priznано;
- priprava in izvedba pilotskega projekta zagovorništva za otroke in mladostnice oz. mladostnike, ki naj ga sofinancira država (z javnim razpisom);
- v sklopu pilotskega projekta naj bo omogočeno sodelovanje in povezovanje raznih institucij in organizacij (tudi vladnih z nevladnimi), ki že imajo izkušnje s zagovorništvom otrok;
- kakovostno in redno izobraževanje zagovornic oz. zagovornikov, ki bi ga izvajale tiste institucije, ki imajo izkušnje in znanje na tem področju dela (sodelovanje vladnih in nevladnih institucij), ter sofinanciranje programov usposabljanja;
- nujna je supervizija zagovornikov oz. zagovornic;
- ozaveščanje in obveščanje javnosti z različnimi zloženkami, oglasi, plakati. Informacije naj bodo namenjene otrokom, mladostnicam in mladostnikom, staršem in strokovnim delavkam oziroma delavkam, ki delajo z otroki;
- ozaveščanje in obveščanje otrok in mladostnic oziroma mladostnikov o pravicah do zagovorništva in možnosti izbire zagovornika oziroma zagovornice, ki naj bo primerno njihovi starosti in razumevanju (način, kje, kdaj in kako poiskati zagovornico oziroma zagovornika);
- zagovornik naj bo empatična oseba, ki bo zaznala, videla in slišala otrokove koristi, potrebe in ne nazadnje želje. Predvsem naj bodo glavno vodilo otrokove dejanske koristi. Pri tem ni toliko pomembna izobrazba, kot so pomembni in potrebni znanje in izkušnje;
- nujno je vključevanje nevladnih organizacij, ravno zaradi pridobljenega znanja in izkušenj;
- naj omenim še nestrinjanje z izjavo nekaterih udeleženk oziroma udeležencev posveta, da je za zagovornico oziroma zagovornika primerna le oseba, ki je sama roditelj oziroma roditeljica. Opravljanje kakovostnega in učinkovitega zagovorništva, ki bo zagotavljalo koristi in potrebe otroka s tem, ali je nekdo roditelj oziroma roditeljica, ni pogojeno. Nekdo, ki nima svojih otrok, lahko ravno tako uvidi korist otroka in mladostnice oziroma mladostnika.

IRENA ŽAGAR

- Delam na razvezah na CSD in po spremembah zakonodaje se med postopkom razveze staršev srečujem tudi z otroki.
- Po 10. letu starosti naj bi bil vsak otrok obvešččen o razvezi staršev, imel naj bi možnost povedati, če želi, svoje mnenje itd.
- Mnogi starši so nejevoljni, ko slišijo, da bi želela govoriti tudi z otrokom, češ saj otrok nič ne ve, saj midva se ne kregava ipd.
- Otroke pripelje na pogovor eden od staršev in otroci so v stiski, kaj, koliko lahko povedo, saj jih je strah, kaj bo z njimi.
- Tu pogrešam nek nevtralni prostor, kjer bi se zagovornik otroka lahko brez bližine staršev zblížal z otrokom, v drugačnem okolju (ne v pisarni), mu z nje-mu jasnimi besedami povedal, kakšne posledice bodo zanj po razvezi.
- Glede na funkcioniranje družin se sprašujem, kako bi se zagovornik približal otroku, ali bi bilo nujno soglasje staršev, kje iskati zagovornika, saj so bližnji sorodniki čustveno vpleteni v proces in niso primerni za tako vlogo.
- Sama vidim tako možnost v šoli, vrtcu, tam, kjer otroci preživijo dalj časa in tudi poznajo vzgojiteljice in učiteljice, jim zaupajo. Kako pridobiti zagovornike otrok med njimi, jim pomagati pri tem delu?
- Moje delo bi bilo boljše, če bi imela v postopku vključenega tudi zagovornika, saj je vse udeležene v postopku težko slediti.
- Pred sabo imamo razvezajoče se starše, ki sledijo svojim interesom, sama moram gledati na korist otroka, ki pa ostane brez zastopnika (ni fizične osebe, ki bi otrokove koristi zagovarjala odločno, jasno nasproti staršem); v meni kot strokovnem delavcu pa je tako dvojna vloga.
- Zagovornik bi moral otroka poznati daljši čas, da bi lahko pristno zastopal otrokove koristi. Kdaj bi bil potem čas, da bi zagovornik otroka spoznaval, se mu približal itd.?
- Upam, da nam bo uspelo otrokom pomagati in najti pot, da to speljemo tudi v postopkih, ki se jih tičejo.

Delo delovne skupine po posvetu in povzetek pilotskega projekta

Po posvetu se je oblikovala delovna skupina in se razširila z novimi članicami, s Saro Regancin in Katarino Kralj z Ministrstva za pravosodje in dr. Matejo Končina Peternel z Višjega sodišča Ljubljana.

Po analizi dotedanjih ugotovitev, predlogov in pripomb smo na kar nekaj srečanj izmenjavali mnenja o tem, kako naprej. Po posvetu je ostalo še kar nekaj odprtih vprašanj, hkrati so se odpirala nova. Sprejeti smo morali odločitev:

- ali nadaljnje delo usmerimo v aktivnosti, da se zagovorništvo otrok in mladostnikov umesti v novi družinski zakonik, ki je že v pripravi in bi moral po našem mnenju zagotoviti, da bodo v celoti uresničene vse mednarodne obveznosti, ki jih je na tem področju sprejela Republika Slovenija;
- ali začeti pilotski projekt, s katerim bi prek praktičnega dela pridobili odgovore še na nekatera odprta vprašanja. Na podlagi prakse, ob vmesnih in končni evalvaciji poteka zagovorništva, ob pripravi navodil, smernic in aktov bomo preverili svoje dosedanje ugotovitve in jih po potrebi popravili, usklajevali ..., kar naj bi pripomoglo k dosegu našega cilja, da se zagovorništvo postavi temelje in se jasno opredeli pred spremembo zakonodaje.

Po analizi stanja in ugotovitev smo sklenili, da bi bilo za doseg postavljenega cilja ustrežnejše, da začnemo pilotski projekt; povzetek tega predstavljamo ob koncu zbornika.

Povzetek pilotskega projekta ZAGOVORNIK – GLAS OTROKA

Namen pilotskega projekta je izdelati model programa Zagovornika otrokovih pravic, ki ga bo mogoče tako po vsebinski kot organizacijski zasnovi vključiti v formalnopravni sistem in s tem zagotoviti njegovo implementacijo na nacionalni ravni. Model bo po Konvenciji o otrokovih pravicah omogočal otrokom in mladostnikom ustrezno aktivno sodelovanje v procesih odločanja.

Iniciativo za projekt je dala skupina predstavnikov nevladnih in vladnih organizacij ter Varuha človekovih pravic, ki so v svoji vsakdanji praksi, z analizo položaja otrok v postopkih odločanja ter na podlagi konvencij, protokolov in drugih aktov OZN in Sveta Evrope zaznali in opredelili potrebo po uvedbi zagovornika otrokovih pravic v Sloveniji. V skupnem sodelovanju so izdelali predlog projekta.

Dejavnosti projekta zajemajo:

- **prilagobo izobraževalnega programa** (uvodni seminar, sprotno izobraževanje, izdelava priročnika za zagovornike otrokovih pravic). Delovna skupina bo pripravila oziroma spremljala njegovo izvedbo in ga po potrebi dopolnila.
- **usposabljanje zagovornikov otrokovih pravic** ki bi trajalo eno leto. Zajema izbor kandidatov in enoletno izobraževanje; v naslednjem letu se bo izobraževanje ponovilo (dopolnjena oblika). Kandidati, ki bodo uspešno končali izobraževanje, bodo prejeli certifikat, ki jim bo omogočal nadaljnje delo;
- **praktično delo zagovornikov z otroki in mladostniki v postopkih odločanja** zajema delo s posameznim otrokom oziroma mladostnikom in njegovim okoljem ter delo v intervizijskih skupinah;
- **vzpostavlanje lokalnih in nacionalnih struktur, potrebnih za izvedbo programa.** Namen postavitve struktur je nemoteno in kakovostno izvajanje programa;
- **izdelavo priporočil in predlogov za vključevanje programa zagovornika otrokovih pravic** v obstoječi formalnopravni sistem in splošno prakso.

Vse navedene dejavnosti bodo vključevale mehanizme in tehnike, ki bodo omogočale nemoteno spremljanje programa in identifikacijo modelov dobre prakse in/ali problemov, ki se lahko pojavijo pri izvajanju programa zagovornika otrokovih pravic. Delovne skupine bodo spremljale praktično delo zagovornikov in odziv okolja na njihovo delo ter podajale smernice za morebitne spremembe oziroma dopolnitve programa.

Model programa Zagovornika otrokovih pravic bo izdelan na podlagi sklepov oziroma priporočil, ki bodo rezultat sprotnega spremljanja dela zagovornikov in vključenih organizacij oziroma institucij, periodičnih evalvacij in priporočil relevantnih strokovnjakov. Sklepna priporočila bodo še podala smernice za spremembo uveljavljene zakonodaje in prakse.

V izvedbo projekta bodo vključeni strokovnjaki različnih profilov iz nevladnih in vladnih organizacij oziroma institucij in predstavnik Varuha človekovih pravic, ki bodo delovali v projektni organizacijski strukturi, delovnih skupinah tako na lokalni kot tudi nacionalni ravni.

Strokovni in drugi zainteresirani javnosti bodo projekt in njegovi rezultati predstavljeni na različnih javnih predstavitev.

Projekt se bo od začetka izvajal 24 mesecev (predviden začetek je januarja 2007) na petih območnih lokacijah v RS.

ZAGOVORNIK GLAS OTROKA

Založil: RS Varuh človekovih pravic

Uredniški odbor:

mag. Martina Jenkole, Nataša Kuzmič, Mojca Markizeti, Jasna Turk

Lektorica: Nataša Purkat

Korektor: Jože Marovt

Oblikovanje: Alda studio

Tisk: Littera picta

Naklada: 700 izvodov

Publikacije Varuha človekovih pravic so objavljene tudi na spletnih straneh

<http://www.varuh-rs.si>

Vsebino so prispevali udeleženci posveta Zagovorništvo otrok in mladostnikov.